

Europejski Fundusz Rolny na rzecz
Rozwoju Obszarów Wiejskich

Lokalna Strategia Rozwoju na lata 2014-2020

Lokalne Grupy Działania
„Ziemia Chełmońskiego”

czerwiec 2019r.

Spis treści:

I	Charakterystyka LGD	3
II	Partycypacyjny charakter LSR	7
III	Diagnoza – opis obszaru i ludności	11
IV	Analiza SWOT	31
V	Cele i wskaźniki	33
VI	Sposób wyboru i oceny operacji oraz sposób ustanawiania kryteriów wyboru	43
VII	Plan działania	53
VIII	Budżet LSR	53
IX	Plan komunikacji	54
X	Zintegrowanie	54
XI	Monitoring i ewaluacja	59
XII	Strategiczna ocena oddziaływania na środowisko	59
	Spis rysunków, tabel, wykresów	60
	Wykaz wykorzystanej literatury	61

Załączniki do LSR

1	Procedura aktualizacji LSR	62
2	Procedury dokonywania ewaluacji i monitoringu	62
3	Plan działania wskazujący harmonogram osiągania poszczególnych wskaźników produktu.....	64
4	Budżet LSR w podziale na poszczególne fundusze EFSI i zakresy wsparcia	66
5	Plan komunikacji	67

I. Charakterystyka LGD

1. FORMA PRAWNA I NAZWA STOWARZYSZENIA

Forma Prawna:

Lokalna Grupa Działania Stowarzyszenie „Ziemia Chełmońskiego” jest stowarzyszeniem „specjalnym”, opiera się na partnerstwie trójsektorowym, w którego skład wchodzi instytucje publiczne, lokalni partnerzy sektora społecznego, gospodarczego oraz mieszkańcy. Posiada osobowość prawną. Nadzór nad LGD sprawuje Marszałek Województwa Mazowieckiego. Stowarzyszenie LGD powstało w oparciu o art. 15 ustawy z dnia 7 marca 2007 r. o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich z udziałem środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (Dz. U. Nr 64 poz. 427 oraz z 2008 r. Nr 98, poz. 634) i ustawy o rozwoju lokalnym z udziałem lokalnej społeczności (Dz. U. z 18 marca 2015 r. poz. 378).

Nazwa:

Lokalna Grupa Działania „Ziemia Chełmońskiego”

Data wpisu do KRS: 19 sierpnia 2008 r.

Numer w KRS: 0000311775

2. Obszar:

Obszar objęty działaniem LGD „Ziemia Chełmońskiego” stanowi fragment województwa mazowieckiego o łącznej powierzchni 897 km².

Rysunek 1 Mapa obszaru LGD „Ziemia Chełmońskiego”- źródło: opracowanie własne

Żadna z gmin należących do obszaru w ramach LGD „Ziemia Chełmońskiego”, będąca członkiem Stowarzyszenia nie jest członkiem innego LGD, który ubiega się o wybór do realizacji LSR w ramach Programu, ani podmiotem, który zobowiązał się do współpracy w zakresie realizacji LSR z inną LGD.

W skład LGD „Ziemia Chełmońskiego” wchodzi 10 gmin zamieszkanymi przez 86.963 osoby (wg stanu na 31.12.2013 r.).

	Gmina	Liczba ludności	Powierzchnia (w km ²)
1	Baranów	5.068	76
2	Grodzisk Mazowiecki	14.122	93
3	Jaktorów	11.350	55
4	Mszczonów	11.599	152
5	Nowa Sucha	6.451	90
6	Radziejowice	5.411	73
7	Rybno	3.471	73
8	Sochaczew	10.253	91
9	Teresin	11.330	88
10	Żabia Wola	7.908	106
	RAZEM	86.963	897

*Tabela 1 Wykaz Gmin objętych Lokalną Strategią Rozwoju „Ziemia Chełmońskiego”
– źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS*

3. Potencjał LGD

3.1 Opis sposobu powstania i doświadczenie LGD

Historia powstania Lokalnej Grupy Działania „Ziemia Chełmońskiego” rozpoczyna się od podejmowania przez sąsiadujące ze sobą gminy wspólnych działań w obszarach życia gospodarczego i społecznego. Jednostki samorządu terytorialnego, które weszły w skład Stowarzyszenia, miały już kilkuletnie doświadczenie we wspólnej pracy poprzez udział w Związku Międzygminnym „Mazowsze Zachodnie”, który powstał w roku 2003, skupiając nie tylko obecnych członków LGD. Przed założeniem Stowarzyszenia, funkcjonowały na jego terenie także organizacje, które jednak prowadziły działalność w swoich zakresach tematycznych, nie wyczerpując lokalnych potrzeb związanych ze współpracą całych społeczności. Właśnie dlatego, wśród najaktywniejszych miejscowych liderów w roku 2007 zrodził się pomysł utworzenia podmiotu prawnego, który działałby na obszarze większym niż terytorium jednej gminy a poprzez różnorodne zadania aktywizowałby mieszkańców i wspierał lokalny rozwój. W styczniu 2008 roku odbyły się pierwsze spotkania informacyjne (konsultacje z mieszkańcami we wszystkich zainteresowanych współpracą gminach), które były momentem przełomowym dla tworzenia struktur LGD. Cztery miesiące później, podczas Walnego Zebrania, podjęto uchwałę o powołaniu Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania „Ziemia Chełmońskiego”, w skład którego weszło 6 gmin: Baranów, Grodzisk Mazowiecki, Mszczonów, Radziejowice, Teresin i Żabia Wola. Zaangażowanie członków oraz atrakcyjność realizowanych działań aktywizujących lokalne społeczności tych terenów sprawiły, że na początku 2011 r. obszar LGD powiększył się o gminy Jaktorów oraz Nadarzyn skupiając już 8 jednostek samorządu terytorialnego. Przełom roku 2011 i 2012 przyniósł kolejne poszerzenie Ziemi Chełmońskiego o Nową Suchą, Rybno i Sochaczew. Przez 3 lata obszar Lokalnej Grupy Działania obejmował teren 11 gmin skupionych w 3 powiatach. W 2015 r. Nadarzyn postanowił odłączyć się od Stowarzyszenia, jednak fakt ten nie wpłynął na działalność Grupy i spójność obszaru.

Doświadczenie LGD

Lokalna Grupa Działania w ciągu 7 lat swojej działalności zrealizowała liczne działania zmierzające do aktywizacji społeczności i wspierające rozwój lokalny:

- realizacja Lokalnej Strategii Rozwoju na lata 2007-2013,
- szkolenia dla mieszkańców gmin objętych działaniem Stowarzyszenia,
- badania i ewaluacja w zakresie zasobów lokalnych oraz realizacji Lokalnej Strategii Rozwoju,
- promocja regionu i działalności Stowarzyszenia (wkładki w regionalnej prasie, projekt i wykonanie tablic promujących atrakcje turystyczne, udział członków LGD w szkoleniach z zakresu zarządzania finansami, zarządzania projektami przez Grupę, udział członków LGD w spotkaniach, seminariach i konferencjach),
- realizacja projektów współpracy (m.in. „Rękodzieło”, „Questy” czy „Smaki łączą regiony”),
- publikacje, konkursy, imprezy kulturalne i sportowe (m.in. „Dni Kukurydzy”, „Chełmonalia”, „Dzień Szarlotki”, rajd rowerowy „W pogoni za szarlotką”).
- LGD Ambasadorem FIO Mazowsze Lokalnie

Od początku swojej działalności LGD bierze czynny udział w życiu społecznym regionu realizując liczne projekty na obszarze swojego działania, a ponadto Zarząd LGD i aktywni jego działacze uczestniczą w szkoleniach poszerzając swoją wiedzę i nawiązując nowe kontakty. Podczas poszczególnych etapów budowania

partnerstwa, Stowarzyszenie przeprowadza permanentne akcje promocyjne mające na celu rozpowszechnienie wiedzy o działalności LGD i zachęcenie miejscowej społeczności, m.in. do uczestnictwa w podejmowanych inicjatywach, realizacji projektów, włączania do wspólnego działania na rzecz regionów. Lokalna Grupa Działania „Ziemia Chełmońskiego” uczestniczyła w podejściu LEADER, w latach 2007-2013 w związku z powyższym kadra, jak i członkowie LGD, posiadają niezbędne doświadczenie oraz wiedzę w zakresie odpowiedniego zarządzania oraz realizacji operacji w ramach LSR. Pracownicy biura (2 osoby- stan na 30.XII.2015r.) są zatrudnieni na podstawie umów o pracę – każdy z nich jest przygotowany do wdrażania i aktualizacji dokumentów strategicznych, LSR. Kompetencje, jakie są wymagane na konkretnych stanowiskach, zarówno w organie decyzyjnym, jak i Zarządzie oraz Biurze LGD, zostały wskazane w poszczególnych regulaminach, tj. Regulaminie Pracy Rady, Regulaminie Zarządu, a także Regulaminie Pracy Biura. Członkowie Zarządu oraz pracownicy Biura będą brali także udział w dodatkowych szkoleniach w celu podnoszenia wiedzy i kompetencji niezbędnych do realizacji Lokalnej Strategii Rozwoju, zapoznania się z jej szczegółowymi założeniami, dokumentami programowymi oraz wykonywaniem założonego budżetu. W planie szkoleń uwzględniono zagadnienia niezbędne do prawidłowej realizacji LSR, takie jak przygotowanie do wdrożenia LSR, procedury wyboru oraz oceny wniosków czy ich ewaluacji i monitorowania. Ponadto, zaplanowane zostały szkolenia dla pracowników, które będą podnosić ich wiedzę i umiejętności w zakresie sprawnego wdrażania LSR, zwłaszcza podnoszenia kompetencji obsługi potencjalnych wnioskodawców/beneficjentów i udzielania doradztwa.

Stowarzyszenie LGD „Ziemia Chełmońskiego” jest partnerstwem trójsektorowym, którego Członkami są przedstawiciele władz publicznych, lokalnych partnerów społecznych i gospodarczych oraz mieszkańcy z każdej gminy, której obszar objęty jest LSR. W dużej mierze są to podmioty aktywnie współpracujące i uczestniczące we wdrażaniu poprzedniej Lokalnej Strategii Rozwoju. Członkowie Stowarzyszenia posiadają doświadczenie w realizacji projektów finansowanych ze środków zewnętrznych, które zdobyli przy wdrażaniu różnorodnych projektów w ramach programów PROW 2007-2013, Odnowy Wsi, ZPORR i innych. Partnerzy społeczni, gospodarczy i mieszkańcy mogą pochwalić się realizacją projektów dofinansowywanych ze środków i funduszy różnych instytucji i organizacji, w tym ze środków UE, głównie w dziedzinach: rozwoju kultury, sportu, rekreacji i turystyki, promocji produktu lokalnego, rozwoju mikroprzedsiębiorstw, pomocy społecznej, prowadzenia szkoleń i działań edukacyjnych. Ogromną wiedzę i kapitał doświadczenia wnoszą przedstawiciele sektora publicznego, którzy realizowali duże projekty inwestycyjne ze współfinansowaniem unijnym, ale również małe projekty aktywizujące społeczność lokalną. Inwestycje realizowane przez gminy to m.in. remonty świetlic i domów ludowych, remonty obiektów zabytkowych, rewitalizacja centrów wsi, budowa boisk sportowych, wodociągów, kanalizacji, oczyszczalni ścieków i dróg.

3.2 Reprezentatywność LGD:

Stowarzyszenie LGD „Ziemia Chełmońskiego” jest otwartym, dynamicznie rozwijającym się partnerstwem trójsektorowym. Budowanie partnerstwa było procesem wieloetapowym polegającym na stopniowym włączaniu nowych środowisk. W skład komitetu założycielskiego weszło 10 samorządów oraz partnerzy społeczni i gospodarczy. W kolejnym etapie, Zarząd LGD „Ziemia Chełmońskiego” zaprosił pozostałych partnerów za pośrednictwem samorządów lokalnych do współpracy.

Proces ten jest wciąż otwarty i elastycznie dostosowuje się do lokalnej specyfiki. Skład członkowski LGD jest reprezentatywny dla lokalnej społeczności, nie dominuje w nim żadna grupa interesu. Uwzględnia on również przedstawicieli wszystkich trzech sektorów: publicznego, społecznego i gospodarczego oraz mieszkańców:

W stowarzyszeniu LGD „Ziemia Chełmońskiego” jest 119 członków, z czego:

- 20 członków (17 %) – sektor publiczny,
- 19 członków (16 %) – sektor społeczny,
- 26 członków (22 %) – sektor gospodarczy,
- 54 członków (45 %) – mieszkańcy.

W składzie LGD znajdują się 86 osób/podmiotów reprezentujących grupy defaworyzowane, określone w rozdziale III Diagnoza – opis obszaru i ludności. Do grup tych skierowane zostanie około 50% środków finansowych na realizację LSR, określone zostały też specjalne metody komunikacji z tymi grupami (szczegóły w Planie komunikacji).

3.3 Poziom decyzyjny – Rada

Organem decyzyjnym LGD „Ziemia Chełmońskiego” jest Rada wybierana i odwoływana przez Walne Zgromadzenie Członków LGD, spośród członków LGD. Do wyłącznej właściwości Rady Oceniającej należy wybór operacji w rozumieniu art. 2 pkt. 9 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1303/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r, które mają być realizowane w ramach Lokalnej Strategii Rozwoju oraz ustalanie kwoty wsparcia.

Rada składa się z przedstawicieli sektora gospodarczego (36%) i społecznego (31%), a w 28 % z publicznego, w tym:

- 4 członków – sektor publiczny,
- 5 członków – sektor społeczny,
- 5 członków – sektor gospodarczy.

Żaden z członków Rady Oceniającej nie jest członkiem Zarządu, Komisji Rewizyjnej ani pracownikiem biura LGD. Rozwiązania stosowane w procesie oceny reguluje Regulamin Rady gwarantując wybór operacji bez dominacji jakiegokolwiek grupy interesu. Ani władze publiczne, ani żadna pojedyncza grupa interesu, nie posiada więcej niż 49% praw głosu w podejmowaniu decyzji. W procedurach oceny operacji przewidziane są mechanizmy w razie zaistnienia konfliktu interesów, zasady postępowania w przypadku rozbieżności ocen oraz uzyskania takiej samej liczby punktów. Nad prawidłowym przebiegiem procesu oceny i wyboru operacji, poprawności dokumentacji oraz zgodności formalnej czuwać będzie Przewodniczący Rady.

Zasady oceny oraz procedury związane z wyborem operacji zostały szczegółowo opisane i będą udostępniane do wiadomości publicznej za pomocą strony internetowej.

3.4 Zasady funkcjonowania LGD

Działalność Stowarzyszenia LGD „Ziemia Chełmońskiego” regulują dokumenty wewnętrzne:

1. *Statut Stowarzyszenia* uchwalony na podstawie przepisów ustawy z dnia 7 kwietnia 1989 r. Prawo o stowarzyszeniach (Dz. U. z 2001 r. Nr 79, poz. 855, z późn. zm.), ustawy z dnia 7 marca 2007 r. o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich z udziałem środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (Dz. U. Nr 64, poz. 427) zwanych dalej przepisami PROW, rozporządzenia Rady (WE) ustawy z 20 lutego 2015 o rozwoju lokalnym z udziałem lokalnej społeczności, mających na celu działanie na rzecz zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich przyjmowany i zmieniany przez Walne Zebranie Członków, reguluje m.in.:

- organ nadzoru,
- wprowadzenie dodatkowego organu stowarzyszenia – odpowiedzialnego za wybór operacji oraz szczegółowe określenie jego kompetencji i zasad reprezentatywności,
- określenie organu LGD kompetentnego w zakresie uchwalenia LSR i jej aktualizacji
- zasady nabywania i utraty członkostwa w LGD oraz jej organach.

2. *Regulamin Walnego Zebrania Członków*, uchwalany i zmieniany przez Walne Zebranie Członków, reguluje m.in.:

- zasady zwoływania, organizacji i dokumentacji posiedzeń organu,
- zasady podejmowania decyzji w sprawie powołania organów,
- zasady protokołowania posiedzeń.

3. *Regulamin Zarządu*, uchwalany i zmieniany przez Walne Zebranie Członków, reguluje m.in.:

- szczegółowe zasady zwoływania i organizacji posiedzeń,
- kompetencje i podział zadań pomiędzy członkami Zarządu,
- prowadzenie rejestru interesów Członków Rady,
- zasady protokołowania posiedzeń

4. *Regulamin Rady*, uchwalany i zmieniany przez Walne Zebranie Członków, który reguluje m.in.:

- szczegółowe zasady zwoływania i organizacji posiedzeń organu decyzyjnego (sposób informowania członków organu o posiedzeniach, zasady dostarczania dokumentów dotyczących spraw podejmowanych na posiedzeniach, itp.),
- szczegółowe rozwiązania dotyczące wyłączenia z oceny operacji (sposób wyłączenia członka organu z oceny),
- szczegółowe zasady podejmowania decyzji w sprawie wyboru operacji (ocena wniosków, sposób podziału wniosków do oceny pomiędzy członków organu, zasady preselekcji operacji, zasady dokumentowania oceny, wzory dokumentów, itp.),
- uregulowania dotyczące zachowania bezstronności członków organu decyzyjnego w wyborze operacji (w tym przesłanki wyłączenia z oceny operacji),
- zasady protokołowania posiedzeń organu decyzyjnego,
- zasady wynagradzania członków organu decyzyjnego.

5. *Regulamin Komisji Rewizyjnej*, uchwalany i zmieniany przez Walne Zebranie Członków, reguluje m.in.:

- szczegółowe zasady zwoływania i organizacji posiedzeń,
- zasady prowadzenia działań kontrolnych,
- zasady protokołowania posiedzeń.

6. *Regulamin Pracy Biura*, uchwalany i zmieniany przez Zarząd, który reguluje m.in.:

- zasady zatrudniania i wynagradzania pracowników,
- uprawnienia kierownika biura,
- zasady udostępniania informacji będących w dyspozycji LGD uwzględniając zasady bezpieczeństwa informacji i przetwarzania danych osobowych,
- opis metody oceny efektywności świadczonego przez pracowników LGD doradztwa.

Walne Zebranie Członków może upoważnić Zarząd do zmiany regulaminów w zakresie określonym uchwałą.

3.5 Potencjał ludzki LGD a regulaminy organu decyzyjnego / zarządu/ biura itd.:

Osoby zaangażowane w pracę nad Lokalną Strategią Rozwoju posiadają odpowiednie kompetencje i zasoby do tworzenia i zarządzania procesami rozwoju na poziomie lokalnym, a także wiedzę i doświadczenie w ramach pełnionych przez siebie funkcji, które to odpowiadają zakresowi merytorycznemu LSR. Dotyczy to zarówno zarządu LGD, pracowników Biura LGD, jak i członków Rady. Regulaminy Biura, Rady i Zarządu wskazują na kompetencje wymagane na konkretnych stanowiskach oraz rozwiązania stosowane przez LGD „Ziemia Chełmońskiego” dla zapewnienia spełnienia tych wymagań.

Opis zadań na poszczególnych stanowiskach pracy, kwalifikacje i wymagania niezbędne do wykonywania powierzonych czynności oraz zakres odpowiedzialności i uprawnień każdego pracownika jest zapisany w wewnętrznych dokumentach LGD - zakresy obowiązków pracowników. Dodatkowo, obowiązuje także dokument polityka bezpieczeństwa danych osobowych w LGD, który reguluje zasady udostępniania informacji będących w dyspozycji biura. Wszystkie one określają szczegółowy podział zadań pracowników biura, a także zapewniają adekwatność wymagań przypisanych poszczególnym stanowiskom do przewidzianych obowiązków. W dokumentach tych wyznaczono również zadania w zakresie animacji lokalnej i współpracy oraz przewidziano metody ich pomiaru. Na wszystkich stanowiskach w biurze LGD (związanych ze świadczeniem doradztwa, animacją lokalną, współpracą) określono metody pomiaru jakości świadczonych usług. Doradztwo świadczone w Biurze podlega bieżącej ocenie poprzez ewidencjonowanie ankiet monitorujących, które są wypełniane przez beneficjentów po zakończeniu usługi. Jakość prowadzonych przez pracowników Biura LGD działań, oceniania będzie w procesie monitoringu z częstotliwością raz do roku w procesie ewaluacji - szczegółowe działania w tym zakresie opisano w załączniku nr 2 do LSR - Procedura dokonywania ewaluacji i monitoringu. Efektywność będzie mierzona ilością/liczbą:

- ogłoszonych naborów wniosków,
- działań informacyjnych i edukacyjnych określonych w Planie komunikacyjnym,
- stopniem zainteresowania potencjalnych beneficjentów poszczególnymi naborami wniosków,
- stopniem wykorzystania budżetu LSR,
- stopniem osiągnięcia założonych w strategii wskaźników realizacji celów.

W przypadku stwierdzenia nieprawidłowości, niewłaściwego świadczenia doradztwa lub braku zadowolenia ze strony beneficjentów, przewiduje się interwencję organów stowarzyszenia i wprowadzenie zmian.

II. Partycypacyjny charakter LSR

LSR stworzona została przy wykorzystaniu metod partycypacyjnych na każdym etapie przygotowania i realizacji strategii. Zadbano by na każdym etapie zastosować minimum 5 metod zakwalifikowanych jako partycypacyjne.

W wyniku opracowanych dokumentów wykorzystano wyniki badań własnych, ewaluacji oraz metody partycypacyjne ze szczególnym uwzględnieniem uczestnictwa osób należących do grup defaworyzowanych. Wykorzystane przy tworzeniu LSR metody partycypacyjne opisane zostały poniżej.

Opis metod partycypacyjnych wraz z etapem, na którym zostały zastosowane:

ETAPY WDRAŻANIA LSR				
1	2	3	4	5
diagnoza i analiza SWOT	cele, wskaźniki, plan działania	zasady wyboru operacji i ustalania kryteriów wyboru	monitoring i ewaluacja	plan komunikacji

Tabela 2 Etapy wdrażania LSR - źródło: opracowanie własne

Poniżej znajduje się tabela z opisami metod jakie zrealizowało Stowarzyszenie LGD „Ziemia Chełmońskiego” w czasie tworzenia LSR na poszczególnych etapach wdrażania.

Tabela 3 Opis metod partycypacyjnych (na podstawie wypracowanych dokumentów oraz etapów wdrażania) - źródło: opracowanie własne

NAZWA METODY	OPIS METODY PARTYCYPACYJNEJ	WYPRACOWANE DOKUMENTY	ETAP 1	ETAP 2	ETAP 3	ETAP 4	ETAP 5
1. BADANIA ANKIETOWE	LGD przeprowadziło własne badania ankietowe. Wśród ankietowanych znaleźli się mieszkańcy obszaru, ze szczególnym uwzględnieniem osób defaworyzowanych i zagrożonych wykluczeniem społecznym. Raport z badań uzupełnia treść strategii na wszystkich jej kluczowych etapach.	- raport z badania ankietowego, - ewaluacja okresu programowania na lata 2007-2013	X	X	X	X	X
2. ZESPÓŁ ROBOCZY	Podczas pracy nad strategią powołano specjalny zespół roboczy. Do prac zaproszono aktywnych członków LGD i pracowników biura. Głównymi zadaniami było: przygotowanie procesu wypracowania strategii, wybór zewnętrznych ekspertów, którzy przeprowadzą proces konsultacji społecznych, opracowanie propozycji poszczególnych rozdziałów strategii, opiniowanie uwag zgłoszonych w konsultacjach społecznych, aktualizacja fragmentów strategii po warsztatach konsultacyjnych i opracowanie ostatecznej wersji dokumentu.	- notatki ze spotkań zespołu roboczego	X	X	X	X	X
3. WARSZTATY KONSULTACYJNE	Metoda polegająca na przeprowadzanie cyklu spotkań z aktywnymi członkami stowarzyszenia LGD, reprezentantami wszystkich sektorów: publicznego, społecznego i gospodarczego oraz osób defaworyzowanych. Warsztaty konsultacyjne moderowane były przez zewnętrznych ekspertów. Podczas każdego ze spotkań pracowano nad propozycjami kluczowych części strategii. W trakcie warsztatów dyskutowano nad doświadczeniami z poprzedniego okresu programowania w kontekście projektowania nowej strategii. Dzięki temu na wszystkich etapach tworzenia strategii zebrano opinię szerokiego grona osób zaznajomionych z tematyką funduszy unijnych.	- notatki prowadzone podczas warsztatów konsultacyjnych	X	X	X	X	X

4. SPOTKANIA KONSULTACYJNE	Najistotniejszym narzędziem wykorzystującym partycypacyjne metody były spotkania konsultacyjne z mieszkańcami. Ich celem było zebranie uwag mieszkańców dotyczących wszystkich kluczowych elementów będących częścią strategii, m.in. diagnozy, analizy SWOT, kryteriów wyboru, monitoringu i ewaluacji. Dzięki szerokiej kampanii informacyjnej obejmującej plakaty, informacje na stronach www i zaproszenia dla władarzy gmin, zapewniono wysoką frekwencję. Do udziału w spotkaniach zachęcano wszystkich mieszkańców, zadbano także, by pojawili się przedstawiciele sektora publicznego, gospodarczego i społecznego oraz osoby reprezentujące społeczności defaworyzowane (ponad 50% uczestników). Uwagi zgłoszone w trakcie spotkań konsultacyjnych zostały zgromadzone przez ekspertów, a zespół roboczy dokonał analizy zmian oraz przekazał uczestnikom spotkań informację zwrotną dotyczącą wprowadzenia lub nie, ich wniosków. Łącznie w spotkaniach udział wzięło 294 osób, które zgłosiły 141 uwag.	- lista uwag mieszkańców zgłoszonych w trakcie spotkań konsultacyjnych,	X	X	X	X	X
5. PUNKT INFORMACYJNY	W celu umożliwienia mieszkańcom ciągłego kontaktu z biurem LGD otworzono w nim punkt informacyjny, który funkcjonował od sierpnia 2015 roku. Każdy zainteresowany tworzeniem strategii mógł osobiście zgłosić swoje wnioski i postulaty oraz zadać nurtujące pytania. Uwagi przyjmowane były także za pośrednictwem rozmów telefonicznych oraz poczty mailowej. Otrzymane w ten sposób wnioski uzupełniły wszystkie rozdziały strategii.	-zestawienie przekazanych uwag	X	X	X	X	X
6. FISZKI PROJEKTOWE	W ramach formułowania wskaźników, celów, diagnozy, planu komunikacji i kryteriów wyboru. posilkowano się fiszkami projektowymi, jakie mogli składać mieszkańcy obszaru od początku trwania procesu tworzenia strategii. Dzięki temu Stowarzyszenie mogło ocenić realnie założenia oraz wskaźniki dla strategii i wprowadzić korekty w budżecie i planie działania.	- fiszki projektowe	X		X		X

Wszystkie spotkania zostały zaplanowane z wyprzedzeniem, a informacja o nich została przekazana do wszystkich grup docelowych za pomocą odpowiednio dostosowanych kanałów i narzędzi. Informacje pojawiły się na stronie www LGD, na portalu facebook, na plakatach umieszczanych na tablicach informacyjnych, serwerze sms, telefoniem zewnętrznym. Poniżej lista spotkań jakie miały miejsce w trakcie tworzenia LSR:

LP	MIEJSCE SPOTKANIA	TYP SPOTKANIA	DATA SPOTKANIA	CZAS TRWANIA	MIEJSCE SPOTKANIA	IŁOŚĆ UCZESTNIKÓW
1	Mszczonów	warsztaty konsultacyjne	22.09.2015	9:00-15:00	GCI Mszczonów	9
2	Sochaczew	spotkania konsultacyjne	8.10.2015	13:00-15:30	UM Sochaczew	15
3	Mszczonów	spotkania konsultacyjne	13.10.2015	13:00-15:30	UM Mszczonów	11
4	Jaktorów	spotkania konsultacyjne	13.10.2015	16:00-18:30	OSP Jaktorów	16
5	Żabia Wola	spotkania konsultacyjne	13.10.2015	19:00-21:30	Dom Kultury Żabia Wola	26
6	Rybno	spotkania konsultacyjne	14.10.2015	13:00-15:30	OSP Rybno	14
7	Nowa Sucha	spotkania konsultacyjne	14.10.2015	16:00-18:30	Gminny Ośrodek Kultury	21
8	Teresin	spotkania konsultacyjne	14.10.2015	19:00-21:00	UM Teresin	16
9	Grodzisk Mazowiecki	spotkania konsultacyjne	15.10.2015	13:00-15:30	CK Grodzisk Mazowiecki	17
10	Baranów	spotkania konsultacyjne	15.10.2015	16:00-18:30	Filia Gminnej Biblioteki w Kaskach	6
11	Radziejowice	spotkania konsultacyjne	15.10.2015	19:00-21:30	UG Radziejowice	27
12	Mszczonów	warsztaty konsultacyjne	30.10.2015	9:00-15:00	GCI Mszczonów	10
13	Żabia Wola	zespół roboczy	9.11.2015	15:00-18:00	siedziba LGD	9
14	Żabia Wola	zespół roboczy	16.11.2015	09:00-16:00	siedziba LGD	10
15	Żabia Wola	zespół roboczy	17.11.2015	09:00-16:00	siedziba LGD	15
16	Sochaczew	spotkania konsultacyjne	1.12.2015	10:00-13:00	UM Sochaczew	6
17	Grodzisk Mazowiecki	spotkania konsultacyjne	1.12.2015	14:00-16:30	CK Grodzisk Mazowiecki	19
18	Mszczonów	warsztaty konsultacyjne	02.12.2015	16:00-19:30	GCI Mszczonów	8

Tabela 4 Wykaz spotkań / konsultacji na terenie LGD - źródło: opracowanie własne

W wyniku przeprowadzonych konsultacji społecznych grupa zebrała 141 uwag dotyczących strategii. Zarząd LGD przeanalizował wszystkie zgłoszone uwagi i ustosunkował się do nich w dokumencie będącym podsumowaniem spotkań konsultacyjnych. Część uwag została uznana za zasadne i wykorzystana, niektóre z nich zostały odrzucone. Podobnie, w wyniku pozostałych spotkań konsultacyjnych i warsztatów, powstały notatki ze spotkań, na podstawie których do strategii wprowadzano zmiany.

Podczas spotkań, warsztatów, konsultacji wypracowano podstawowe zmiany w strategii dotyczące:

- podziału środków budżetowych,
- planowanych wskaźników realizacji LSR, procedury wyboru operacji i planowanych działań komunikacyjnych, skierowanych do lokalnej społeczności,
- doprecyzowano diagnozę obszaru poprzez modyfikacje projektu analizy SWOT oraz wprowadzenie dodatkowych elementów, zgłoszonych przez mieszkańców,

- rozbudowy listy grup defaworyzowanych,
- przeformułowania pierwotnego brzmienia celów szczegółowych i przedsięwzięć,
- korekty w podziale środków budżetowych pomiędzy poszczególne cele i przedsięwzięcia (szczególnie w odniesieniu do możliwości absorpcji środków przeznaczonych na przedsiębiorczość),
- zmiany w brzmieniu i zakładanych wartościach docelowych wskaźników realizacji LSR,
- liczne zmiany w brzmieniu kryteriów wyboru operacji oraz wagach punktowych, przypisanych do poszczególnych kryteriów,
- korekty w zakresie procedury monitoringu i ewaluacji,
- rozbudowy planu komunikacji,

Etap tworzenia strategii to dopiero początek włączania mieszkańców w proces realizacji strategii. LGD „Ziemia Chełmońskiego” zaplanowało również działania, które, za pomocą metod partycypacyjnych, będą angażować społeczność w proces samej realizacji LSR. W przypadku konieczności aktualizacji strategii, wprowadzenia zmian w zakresie budżetu, wskaźników realizacji Strategii czy kryteriów wyboru projektów grupa zaplanowała przeprowadzanie za każdym razem:

- spotkań konsultacyjnych z mieszkańcami, w trakcie których każdy będzie mógł zgłosić swoje uwagi, propozycje (a zespół dokona ich analizy i przekazać uczestnikom informację zwrotną na temat sposobu dalszego postępowania z ich postulatami),
- zbieranie uwag mieszkańców online, od osób które nie mogą pojawić się na spotkaniach osobiście,
- szczególne uwzględnienie osób defaworyzowanych w formie osobnego spotkania dedykowanego tym grupom, z zaprezentowaniem ewentualnych zmian w strategii,
- kampanię informacyjną na temat zakresu proponowanych zmian (wskazując przyczyny i skutki ich wprowadzenia),
- zebrania członków zespołu – zmiany te będą każdorazowo przedstawiane na Walnym Zebraniu Członków Stowarzyszenia, które będzie odpowiedzialne za ich zatwierdzenie w formie zaktualizowanej LSR,
- badania ankietowe osób, które będą pojawiać się na spotkaniach doradczych, w formie kwestionariuszy oceniających wasztaty.

W kolejnych rozdziałach LSR zaznaczono elementy, które zostały zmodyfikowane w wyniku zastosowania partycypacyjnych metod konsultacji społecznych (w odniesieniu do zakresu tematycznego danego rozdziału).

III. Diagnoza – opis obszaru i ludności

Uwarunkowania geograficzne

Obszar LGD „Ziemia Chełmońskiego” jest spójny przestrzennie i obejmuje zachodni fragment województwa mazowieckiego. Jego terytorium tworzą:

- gminy wchodzące w skład powiatu sochaczewskiego (Sochaczew, Rybno, Nowa Sucha, Teresin),
- gminy wchodzące w skład powiatu grodziskiego (Baranów, Grodzisk Mazowiecki, Jaktorów, Żabia Wola),
- gminy z powiatu żyrardowskiego (Radziejowice i Mszczonów).

Według regionalizacji fizyczno-geograficznej Polski obszar objęty LSR LGD „Ziemia Chełmońskiego” leży na obszarze mezoregionów: Równiny Łowicko – Błońskiej, stanowiącej część Niziny Środkowomazowieckiej i Wysoczyzny Rawskiej, będącej częścią Wzniesienia Południowomazowieckiego – makroregionów wchodzących w skład Nizin Środkowopolskich – jednej z podprowincji prowincji Niżu Środkowoeuropejskiego. Równina Łowicko – Błońska obejmuje północną część obszaru (w przybliżeniu gminy: Nowa Sucha, Rybno, Sochaczew, Teresin, Baranów, Jaktorów i północną część gminy Grodzisk Mazowiecki, podczas gdy Wysoczyzna Rawska – jego południową część: południowy fragment gminy Grodzisk Mazowiecki oraz gminy: Radziejowice, Żabia Wola i Mszczonów. Oznacza to, że obszar objęty LSR ma dwójaki charakter pod względem krajobrazowym, a także gospodarczym – w odniesieniu do warunków rozwoju rolnictwa.

Uwarunkowania przyrodnicze:

Na obszarze objętym LSR nie występują większe rzeki, ani zbiorniki wodne. Prawie cały obszar znajduje się w obrębie zlewni rzeki Bzury. Rzeka, płynąca częściowo w granicach obszaru, zbiera wody zlewni IV-ego rzędu rzek: Pisi i Utraty. Zasilają one szereg mniejszych cieków – dopływów tych dwóch rzek. Tylko południowy kraniec obszaru (w gminie Mszczonów) należy do zlewni Jeziorny – dopływu Wisły.

Południowo-wschodni fragment obszaru – w gminach Żabia Wola i Mszczonów – stanowi obszar źródłowy Pisi, Utraty oraz Jeziorny. Przy małych spadkach i odległych płaskich dolinach rzecznych przepływy wód na tym

obszarze są dość niewielkie. Na obszarze tym występuje gęsta sieć rowów melioracyjnych odprowadzających do cieków nadmiar wód gruntowych z terenów wysoczyzny polodowcowej.

Krajobraz na obszarze objętym LSR został w znacznym stopniu antropogenicznie przekształcony. W części północnej dominuje krajobraz rolniczy z wsiami przeważnie typu ulicówka, z niewielkimi zadrzewieniami śródpolnymi i przydrożnymi. Na południu, ze względu na niższą klasę gleb oraz wyższy poziom wilgotności, w krajobrazie częściej występują lasy – sosnowe, mieszane, grądy, zadrzewienia, enklawy łęgowe, rzadziej olsowe. Trwający od kilku lat proces podziałów geodezyjnych terenu z przeznaczeniem pod budownictwo mieszkaniowe skutkuje dalszym przekształcaniem krajobrazu z antropogenizacją ekosystemów i osadnictwem. Pod względem

kulturowym krajobraz tej części obszaru LGD godny jest zachowania z uwagi na jego wartości historyczne (sąsiedztwo dworów i parków podworskich).

Istotniejsze kompleksy leśne zachowały się w: Teresinie (jedynej większej w północnej części obszaru), północnej i południowej części gminy Żabia Wola, środkowej części gminy Radziejowice oraz w południowo-wschodniej części gminy Mszczonów. Lesistość obszaru wynosi 12,65 % - dużo poniżej średnich wartości dla Polski (ok. 30%) i Mazowsza (23%). Najbardziej lesiste gminy to Radziejowice (25,4%) i Żabia Wola (21,4%), jednak największe powierzchnie leśne występują w gminie Mszczonów (ponad 25 km²). Najmniej lesiste gminy to: Baranów (0,2%), Rybno (4,4%), Sochaczew (4,8%) Teresin (5,6 %), Jaktorów (7,4%) i Nowa Sucha (8,6%) (dane: Rocznik Statystyczny Województwa Mazowieckiego 2009).

Prawnie chronione, cenne przyrodniczo obszary zajmują na obszarze objętym LSR powierzchnię 208 km², co stanowi 21,4% jego powierzchni. Najbardziej chronione są obszary gmin: Radziejowice i Jaktorów – odpowiednio: 88,2% i 60,8%, następnie Mszczonów – odpowiednio: 45% i 30,9%, a najmniej obszary – Baranowa, Nowej Suchej, Rybna, Sochaczewa i Teresina (0%).

Rezerwaty:

- *Rezerwat „Skulski Las”* w gminie Żabia Wola - utworzony w 1984 r. zajmuje powierzchnię 316,92 ha. Obejmuje większą część uroczyska leśnego Skuły - Wschód, które należy do wyjątkowych kompleksów, gdzie na dużej powierzchni, na siedliskach żyznych i wilgotnych, zachowane są fitocenozy lasów liściastych. Zbiorowiska leśne rezerwatu wykazują duży stopień naturalności. Płaty ze starymi drzewostanami posiadają niemal puszczański charakter. Jeden ze znanych od dawna walorów Skulskiego Lasu, to wyspowe stanowisko buka, poza granicą zasięgu gatunku. Dodatkowe atuty rezerwatu stanowią: duża liczba starych, pomnikowych drzew i walory krajobrazowe.

- *Rezerwat „Skulskie Dęby”* w gminie Żabia Wola, o powierzchni 30,07 ha. Utworzony w 1996 r., obejmuje północno-zachodnią część uroczyska Skuły-Zachód. Przedmiotem ochrony jest ponad 200-letni starodrzew dębowy oraz zróżnicowane, wilgotne i bagienne zbiorowiska roślinne, leśne i łąkowo- torfowiskowe. Najcenniejszym obiektem w rezerwacie jest starodrzew naturalnego pochodzenia, o puszczańskim charakterze.

- *Rezerwat leśny „Grądy Osuchowskie”* - 99,75 ha. Znajduje się on w gminie Mszczonów, na terenie Leśnictwa Osuchów, które wchodzi w skład Nadleśnictwa Grójec. Rezerwat został utworzony w 1982 roku w celu ochrony różnorodnych zbiorowisk grądowych oraz boru bagiennego o charakterze reliktowym. Dziesiątą część powierzchni rezerwatu stanowią bagna.
- *Rezerwat „Dąbrowa Radziejowska”* – 51,27 ha. Utworzony w 1984 r. rezerwat leśny, mający na celu zachowanie dąbrowy świetlistej z chronionymi gatunkami roślin w runie. Znajduje się w gminie Radziejowice, stanowiąc część Lasów Radziejowskich, pozostałości dawnej Puszczy Jaktorowskiej, słynnej jako ostatnia w Europie ostoja тура. Kompleks leśny z rezerwatem „Dąbrowa Radziejowska” został włączony w sieć Natura 2000.
- *Zespół Przyrodniczo-Krajobrazowy „Stawy Gnojna im. Rodziny Bieleckich”* w gminie Mszczonów, będący rezerwatem przyrody utworzonym w 2004 r. w celu ochrony zbiorowisk wodno-łukowych bogatej awifauny, jako wysokiej wartości walor florystyczno-faunistyczny tego regionu. Rezerwat zajmuje 19,35 ha powierzchni.

Łącznie obszary prawnie chronione zajmują 16,6% powierzchni obszaru (wg stanu na 31.12.2013r.), jest to wynik poniżej średniej dla województwa mazowieckiego (29,7%) i Polski (32,5%).

Gminami o najmniejszym potencjale przyrodniczym są: Baranów, Grodzisk Mazowiecki, Rybno, oraz Sochaczew (brak jakichkolwiek obszarów chronionych), Nowa Sucha, Żabia Wola i Teresin posiadają zaledwie symboliczną ilość terenów chronionych. Największy udział obszarów chronionych w powierzchni gminy występuje w przypadku gminy Radziejowice (88,2% obszarów chronionych), gmina Jaktorów (60,8%) i gmina Mszczonów (31%).

Na analizowanym terenie istnieje 177 pomników przyrody. Najwięcej tego typu obiektów zlokalizowanych jest w gminie Żabia Wola (52 sztuki), zaś żadne pomniki przyrody nie występują w gminach Nowa Sucha i Grodzisk Mazowiecki.

4. Dane demograficzne:

W skład LGD „Ziemia Chełmońskiego” wchodzi 10 gmin zamieszkałych przez 86.963 osoby (wg stanu na 31.12.2013 r.).

Gmina	Status gminy	Liczba ludności	Powierzchnia (w km ²)	Gęstość zaludnienia (w osobach na km ²)
Baranów	wiejska	5.068	76	67
Grodzisk Mazowiecki	miejsko-wiejska (tylko obszar wiejski gminy)	14.122	93	150
Jaktorów	wiejska	11.350	55	205
Mszczonów	miejsko-wiejska	11.599	152	76
Nowa Sucha	wiejska	6.451	90	72
Radziejowice	wiejska	5.411	73	74
Rybno	wiejska	3.471	73	48
Sochaczew	wiejska	10.253	91	112
Teresin	wiejska	11.330	88	129
Żabia Wola	wiejska	7.908	106	75
RAZEM		86.963	897	-
ŚREDNIA dla obszaru		8.696	89,7	97

Tabela 5 Wykaz Gmin objętych Lokalną Strategią Rozwoju „Ziemia Chełmońskiego” wraz z statusem gminy, liczbą ludności, powierzchnią oraz gęstością zaludnienia – źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS

Liczba mieszkańców poszczególnych gmin jest zróżnicowana – od niespełna 3.500 osób (gmina Rybno) do ponad 14.000 osób (obszar wiejski gminy Grodzisk Mazowiecki). Średnia powierzchnia gmin wchodzących w skład LGD wynosi 89,7 km² i jest znacznie niższa niż wartość ogólnopolska (126 km²). Przekłada się to na niewielką gęstość zaludnienia. Przekłada się to na nieco niższą od średniej krajowej (Polska 123os/km²) gęstość zaludnienia na obszarze LGD wynoszącą 97 osób na km².

W latach 2007-2014 na analizowanym obszarze notowano nieustanny trend związany ze wzrostem ogólnej liczby ludności. W tym okresie liczba mieszkańców LGD zwiększyła się o 9.556 osób.

Gmina	Liczba mieszkańców gminy wg stanu na 31.12. danego roku								Różnica (2014 -2007)
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	
Baranów	4.899	4.903	4.906	4.962	5.002	5.045	5.068	5.101	202
Grodzisk Mazowiecki	10.937	11.168	11.515	12.689	13.153	13.590	14.122	14.538	3.601
Jaktorów	10.321	10.494	10.572	10.780	10.939	11.131	11.350	11.555	1.234
Mszczonów	11.225	11.267	11.344	11.503	11.556	11.611	11.599	11.575	350
Nowa Sucha	6.036	6.098	6.176	6.289	6.294	6.378	6.451	6.478	442
Radziejowice	4.770	4.851	4.962	5.174	5.228	5.318	5.411	5.483	713
Rybno	3.451	3.437	3.436	3.476	3.466	3.463	3.471	3.493	42
Sochaczew	9.083	9.204	9.358	9.696	9.817	10.022	10.253	10.366	1.283
Teresin	11.218	11.150	11.209	11.299	11.356	11.346	11.330	11.397	179
Żabia Wola	6.581	6.737	6.979	7.358	7.513	7.680	7.908	8.091	1.510
RAZEM	78.521	79.309	80.457	83.226	84.324	85.584	86.963	88.077	9.556

Tabela 6 Liczba mieszkańców gminy wg. stanu na 31.12. danego roku – źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS

Łącznie na przestrzeni analizowanych lat (2007-2014) liczba mieszkańców obszaru LGD „Ziemia Chełmońskiego” wzrosła o 9.556 osób. Żadna z gmin nie zanotowała spadku w liczbie mieszkańców. Największy wzrost odnotowała gmina Grodzisk Mazowiecki (aż o 3.601 osób), zaraz za nią dużym wzrostem charakteryzują się gminy Żabia Wola (1.510 osób), Rybno (1.283 osób), Jaktorów (1.234 osoby). W pozostałych gminach trend wzrostu był zdecydowanie niższy, średnio ok. 321 mieszkańców w każdej z gmin.

Gmina	Przyrost naturalny na 1000 osób wg gmin								Skumulowany przyrost naturalny na 1000 osób
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	
Baranów	-2,1	0,0	1,6	0,8	-1,4	2,8	-0,6	1,2	2,3
Grodzisk Mazowiecki	-2,1	0,2	3,4	5,3	3,9	2,2	4,5	2,2	19,6
Jaktorów	-1,1	-0,6	0,9	2,2	-1,0	0,8	0,6	2,8	4,6
Mszczonów	-1,5	3,3	2,9	0,1	0,3	2,3	-1,0	-2,2	4,2
Nowa Sucha	0,7	1,2	1,3	-1,9	-1,8	3,2	1,9	0,5	5,1
Radziejowice	-0,2	-5,5	2,9	-2,1	-1,9	0,4	0,0	0,4	-6,0
Rybno	-1,4	-1,7	-4,1	-0,6	0,9	-1,2	-2,6	6,0	-4,7
Sochaczew	4,3	3,4	3,9	0,6	1,5	2,0	2,8	0,6	19,1
Teresin	3,2	-2,3	-0,8	1,5	1,3	0,4	0,0	0,5	3,8
Żabia Wola	0,5	1,1	2,7	3,2	1,1	2,1	3,7	3,4	17,8
ŚREDNIA	0,0	-0,1	1,5	0,9	0,3	1,5	0,9	1,5	6,6
woj. mazowieckie	0,4	1,1	1,0	1,4	0,8	0,5	0,2	0,7	6,1
POLSKA	0,3	0,9	0,9	0,9	0,3	0,0	-0,5	0,0	2,8

Tabela 7 Przyrost naturalny – źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS

Zwiększająca się liczba ludności jest pochodną, między innymi, dodatniego przyrostu naturalnego, który utrzymuje się na obszarze LGD „Ziemia Chełmońskiego” w latach 2008 - 2014. Skumulowany z analizowanego okresu przyrost naturalny na 1000 osób dla obszaru LGD (6,6) jest wyższy niż wynik dla województwa mazowieckiego (6,1) i ponad dwukrotnie wyższy od krajowego (2,8). O ile w skali kraju mamy do czynienia ze stagnacją, na opisywanym obszarze nastąpiła zmiana z ujemnego na dodatni przyrost naturalny w 2008 roku.

Analiza przyrostu naturalnego w poszczególnych gminach ukazuje duże wewnętrzne zróżnicowanie. W dwóch gminach odnotowano ujemny skumulowany przyrost naturalny (Rybno i Radziejowice), zaś najwyższe wyniki w tym wskaźniku, trzykrotnie przewyższające średnią charakteryzują gminy Grodzisk Mazowiecki i Sochaczew. Charakterystyczną cechą w przypadku tej ostatniej oraz gminy Żabia Wola jest występowanie dodatnich wartości we wszystkich kolejnych latach.

Gmina	Saldo migracji na 1000 osób wg gmin								Skumulowane saldo migracji na 1000 osób
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	
Baranów	8,4	2,6	-3,1	8,3	9,4	5,6	8,7	8,4	48,3
Grodzisk Mazowiecki	40,7	21,4	27,1	34,0	31,9	28,0	30,4	28,3	241,8
Jaktorów	14,9	18,3	12,2	15,5	15,7	19,4	16,9	13,8	126,7
Mszczonów	3,6	2,4	3,5	-2,0	4,3	1,0	-0,4	-1,3	11,1
Nowa Sucha	5,3	10,7	10,1	4,9	2,5	8,0	8,0	3,2	52,7
Radziejowice	26,8	23,6	21,4	16,5	12,3	15,4	16,3	16,1	148,4
Rybno	-5,8	-2,0	0,9	3,2	-3,8	0,9	2,6	-2,3	-6,3
Sochaczew	20,1	11,7	18,3	13,4	10,9	14,4	21,2	13,6	123,6
Teresin	5,8	4,1	6,9	3,5	3,7	1,3	-0,5	4,4	29,2
Żabia Wola	24,9	22,9	32,7	32,2	19,8	21,8	24,9	24,2	203,4
ŚREDNIA	14,5	11,6	13,0	13,0	10,7	11,6	12,8	10,8	97,9
woj. mazowieckie	2,9	2,2	2,4	2,5	2,7	2,5	2,5	2,5	20,2
POLSKA	-0,5	-0,4	0,0	-0,1	-0,1	-0,2	-0,5	-0,4	-2,2

Tabela 8 Saldo migracji – źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS

Na obszarze LGD „Ziemia Chełmońskiego” występuje także wysokie dodatnie saldo migracji (utrzymujące się w latach 2007-2014), co oznacza, że więcej osób wprowadza się na jego teren, niż z niego wyprowadza. W analizowanym okresie tylko w jednej gminie - Rybno, doszło do spadku na poziomie -6,3 skumulowanego salda migracji na 1000 osób. Za najbardziej atrakcyjne dla migrantów gminy obszaru należy uznać Grodzisk Mazowiecki i Żabią Wolę (skumulowany przyrost przekroczył 200 osób), w każdej z nich utrzymuje się wysokie, dodatnie saldo migracji w analizowanych latach. Jako jedyną gminę z terenu LGD, ubytek mieszkańców w wyniku migracji dotknął Rybno.

Gmina	Liczba mieszkańców wg stanu na 31.12.2013 r.				
	ogółem	mężczyźni		kobiety	
		w osobach	%	w osobach	%
Baranów	5.068	2.519	49,70%	2.549	50,30%
Grodzisk Mazowiecki	14.122	6.904	48,89%	7.218	51,11%
Jaktorów	11.350	5.569	49,07%	5.781	50,93%
Mszczonów	11.599	5.558	47,92%	6.041	52,08%
Nowa Sucha	6.451	3.139	48,66%	3.312	51,34%
Radziejowice	5.411	2.666	49,27%	2.745	50,73%
Rybno	3.471	1.710	49,27%	1.761	50,73%
Sochaczew	10.253	5.119	49,93%	5.134	50,07%
Teresin	11.330	5.560	49,07%	5.770	50,93%
Żabia Wola	7.908	3.937	49,79%	3.971	50,21%
RAZEM	86.963	42.681	49,08%	44.282	50,92%
woj. mazowieckie	5.316.840	2.543.762	47,84%	2.773.078	52,16%
POLSKA	38.495.659	18.629.535	48,39%	19.866.124	51,61%

Tabela 9 Liczba mieszkańców – źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS

Na terenie LGD „Ziemia Chełmońskiego” występuje zbilansowana struktura płciowa mieszkańców z niewielką przewagą kobiet (50,92% kobiet i 49,08% mężczyzn). Potwierdzają to dane dotyczące współczynnika

feminizacji w odniesieniu do poszczególnych gmin wchodzących w skład LGD. Współczynnik feminizacji na obszarze LGD wynosił w latach 2007-2014 średnio 103-104 (w województwie mazowieckim 109, w Polsce 107). Oznacza to, że struktura płciowa mieszkańców jest wyjątkowo zbilansowana.

Dane dotyczące struktury wiekowej mieszkańców obszaru LGD wskazują na stosunkowo korzystną strukturę demograficzną:

Gmina	Ludność wg ekonomicznych grup wieku w % ludności ogółem wg stanu na 31.12.2013 r.		
	w wieku przedprodukcyjnym	w wieku produkcyjnym	w wieku poprodukcyjnym
Baranów	20,6%	62,4%	17,0%
Grodzisk Mazowiecki	23,2%	63,7%	13,1%
Jaktorów	20,7%	63,4%	15,9%
Mszczonów	19,8%	62,5%	17,6%
Nowa Sucha	20,7%	63,0%	16,3%
Radziejowice	20,7%	63,6%	15,7%
Rybno	20,8%	62,0%	17,2%
Sochaczew	21,6%	63,8%	14,6%
Teresin	19,8%	63,2%	17,0%
Żabia Wola	22,4%	63,1%	14,5%
ŚREDNIA	21,0%	63,1%	15,9%
woj. mazowieckie	18,5%	62,4%	19,0%
POLSKA	18,2%	63,4%	18,4%

Tabela 10 Ludność wg ekonomicznych grup wieku w % – źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Dane dotyczące struktury wiekowej mieszkańców obszaru LGD wskazują na wyjątkowo korzystną strukturę demograficzną.

Szczególne istotny wydaje się tutaj odsetek osób młodych, w wieku przedprodukcyjnym. W Polsce wynosi on 18,2%, w województwie mazowieckim podobnie 18,5% (według stanu na 31.12.2013 r.). Tymczasem na obszarze analizowanych gmin, udział osób w wieku przedprodukcyjnym jest wyższy - wynosi 21%, a w żadnej z gmin nie spada poniżej 19,8%. Największym odsetkiem osób w wieku przedprodukcyjnym charakteryzuje się Grodzisk Mazowiecki - 23,3%.

Odsetek osób w wieku produkcyjnym na analizowanym terenie jest nieco niższy niż średnia ogólnopolska (63,4%), ale wyższy niż średnia wojewódzka (62,4%). Na obszarze poszczególnych gmin sytuacja jest bardzo wyrównana, jednak największy odsetek osób w wieku produkcyjnych charakteryzuje gminy Sochaczew (63,8%), Grodzisk Mazowiecki (63,7%) oraz Radziejowice (63,6%).

W przypadku analizy odsetka osób w wieku poprodukcyjnym, na całym obszarze LGD „Ziemia Chełmońskiego” (15,9%) dane są lepsze niż średnia ogólnopolska (18,4%) i wojewódzka (19%). Najniższy odsetek osób starszych wystąpił w gminie Grodzisk Mazowiecki (13,1%), najwyższy zaś w gminie Mszczonów (17,6%), lecz nadal jest to wynik lepszy od średnich krajowej i wojewódzkiej.

Dla oceny działań o charakterze strategicznym niezbędne jest także przeanalizowanie wieloletnich trendów odnoszących się do struktury wiekowej ludności. W większości gmin na analizowanym obszarze zmniejsza się liczba osób młodych (w wieku przedprodukcyjnym), a dynamika tego zjawiska jest porównywalna ze zmianą w skali województwa mazowieckiego, jednak w skali kraju sytuacja na obszarze LGD jest zdecydowanie lepsza (ubytek jest niższy). Szczególnie wyraźne zmiany dotknęły gminę Sochaczew i Teresin (ubytek na poziomie -1,7%). Przyrost osób w wieku przedprodukcyjnym obroniły gminy Grodzisk Mazowiecki (2,3%) oraz Żabia Wola (0,1%). Wskazuje to, że od roku 2009 struktura demograficzna systematycznie pogarsza się.

W przypadku danych dotyczących udziału osób w wieku produkcyjnym, w latach 2007-2014, na analizowanym obszarze, nie nastąpiły istotne zmiany. Podczas, gdy w skali województwa i Polski odsetek osób w wieku produkcyjnym ulegał systematycznemu zmniejszeniu, na obszarze LGD „Ziemia Chełmońskiego” odsetek zmniejszył się w 5 gminach, a w 5 wzrósł. Największy spadek odnotowano w gminie Grodzisk Mazowiecki (-2,1%), zaś największy wzrost w gminie Rybno (2%).

Dane przedstawione wcześniej są zgodne także z wynikami analizy zmiany odsetka osób w wieku poprodukcyjnym. Na całym obszarze wzrasta udział osób starszych, w wieku poprodukcyjnym (0,8%). Wzrost jest jednak zdecydowanie mniej dynamiczny niż w województwie (2,3%) oraz w kraju (3,0%). Największy wzrost wystąpił w gminie Teresin (2,5%) i gminie Mszczonów (2,2%) i osiągnął poziom zbliżony do średniej dla województwa mazowieckiego. Na obszarze zanotowano również dwie gminy charakteryzujące się ubytkiem osób w wieku poprodukcyjnym - Grodzisk Mazowiecki (-0,2%) oraz Rybno (-0,7%).

Prognozy demograficzne GUS przewidują także utrzymanie się wykrytych trendów w perspektywie średnio- i długoterminowej. Zgodnie z tymi przewidywaniami w kolejnych latach konieczne będzie uwzględnienie w większym zakresie potrzeb osób starszych, w wieku poprodukcyjnym, bo to one będą najszybciej przyrastającą grupą demograficzną ludności.

Prognoza demograficzna na lata 2020-2035	Powiat		
	grodziski	sochaczewski	żyrardowski
Ludność w wieku przedprodukcyjnym w roku (w osobach)			
2020	19.404	15.408	13.998
2025	19.643	14.819	13.483
2030	18.591	13.499	12.186
2035	18.573	12.748	11.554
RÓŻNICA	-831	-2.660	-2.444
Ludność w wieku produkcyjnym w roku (w osobach)			
2020	58.834	53.296	46.617
2025	61.211	51.907	45.566
2030	65.285	51.712	45.823
2035	68.058	51.150	45.503
RÓŻNICA	9.224	-2.146	-1.114
Ludność w wieku poprodukcyjnym w roku (w osobach)			
2020	17.605	16.405	15.923
2025	19.520	18.040	17.200
2030	20.443	18.833	17.589
2035	21.201	19.017	17.533
RÓŻNICA	3.596	2.612	1.610

Tabela 11 Prognoza demograficzna na lata 2020-2035 – źródło: opracowanie własne

Największe wewnętrzne zróżnicowanie między gminami należącymi do LGD „Ziemia Chełmońskiego” ujawnia się w analizie drugiego wskaźnika obciążenia demograficznego. Pokazuje on liczbę osób w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym (stosunek liczby osób starszych do liczby dzieci). W skali Polski w latach 2013 i 2014 r. wskaźnik przekroczył wartość 100 (co oznacza, że liczebność osób starszych przekroczyła liczebność osób młodych). W województwie mazowieckim wartość 100,0 została osiągnięta wcześniej, już w roku 2012 i zwiększała się w kolejnych latach. Na analizowanym obszarze sytuacja jest zdecydowanie lepsza, gdyż na przestrzeni lat najwyższą osiągniętą wartością było 77,6 (w roku 2014). W większości analizowanych gmin wskaźnik ten jest raczej wyrównany, wyjątkiem jest gmina Mszczonów, gdzie wynik z roku 2014 zbliżył się najbardziej do 100 i wyniósł 90,8. Gminę Teresin charakteryzuje najbardziej dynamiczny przyrost liczby osób starszych w stosunku do liczby osób młodych w ciągu 7 lat wskaźnik zwiększył się o prawie 19,3. W najmniejszym stopniu problem ten dotyczy gmin Grodzisk Mazowiecki, gdzie zmiana na przestrzeni lat jest ujemna i wynosi -7,1, a w roku 2014 przypadało jedynie 57 osób w wieku poprodukcyjnym, na 100 w wieku przedprodukcyjnym.

Gmina	Ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym								Zmiana w latach 2007-2014
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	
Baranów	81,1	80,7	81,5	80,8	80,3	81,0	82,3	82,7	1,6
Grodzisk Mazowiecki	64,3	65,3	63,9	55,8	56,6	56,4	56,6	57,2	-7,1
Jaktorów	68,1	69,9	73,6	70,9	72,2	74,6	76,6	78,5	10,4
Mszczonów	73,2	73,7	74,6	77,7	80,3	83,5	88,9	90,8	17,6
Nowa Sucha	72,4	75,3	77,6	75,2	76,4	77,4	78,8	79,2	6,8
Radziejowice	75,5	75,7	78,0	71,4	74,7	75,7	75,9	80,4	4,9
Rybno	79,8	82,9	81,0	79,7	79,4	82,2	82,9	82,4	2,6
Sochaczew	62,1	62,7	65,1	63,6	64,5	65,4	67,4	68,9	6,8
Teresin	69,2	75,5	78,6	75,0	78,1	83,0	85,6	88,5	19,3
Żabia Wola	63,9	64,3	65,5	60,8	62,1	63,4	64,6	67,7	3,8
ŚREDNIA	71,0	72,6	73,9	71,1	72,5	74,3	76,0	77,6	6,7
woj. mazowieckie	90,0	92,2	94,1	94,5	97,3	100,0	102,9	105,4	15,4
POLSKA	81,2	84,3	87,3	89,1	93,1	97,1	101,2	105,2	24,0

*Tabela 12 Ludność w wieku poprodukcyjnym na 1000 osób w wieku przedprodukcyjnym
– źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS*

Gmina	Ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym								Zmiana w latach 2007-2014
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	
Baranów	27,1	26,2	26,1	26,4	26,2	26,5	27,2	27,4	0,3
Grodzisk Mazowiecki	20,6	20,3	19,9	19,5	19,9	20,0	20,6	21,0	0,4
Jaktorów	23,3	23,2	23,3	23,1	23,4	24,1	25,0	26,3	3,0
Mszczonów	24,9	25,1	25,8	25,7	26,3	27,1	28,2	28,6	3,7
Nowa Sucha	25,1	25,4	25,5	25,5	25,7	25,7	25,9	26,1	1,0
Radziejowice	25,2	24,5	24,5	23,6	23,9	24,1	24,7	25,5	0,3
Rybno	29,6	29,2	28,1	27,7	27,1	27,9	27,8	27,6	-2,0
Sochaczew	23,4	23,1	22,6	21,6	21,7	22,2	22,8	23,3	-0,1
Teresin	23,6	24,2	24,6	24,6	25,1	26,3	26,8	27,8	4,2
Żabia Wola	22,2	22,0	22,5	22,2	22,1	22,4	22,9	23,9	1,7
ŚREDNIA	24,5	24,3	24,3	24,0	24,1	24,6	25,2	25,8	1,3
woj. mazowieckie	26,9	27,2	27,6	27,9	28,6	29,5	30,5	31,5	4,6
POLSKA	24,8	25,2	25,6	26,0	26,9	27,9	29,0	30,2	5,4

*Tabela 13 Ludność w wieku poprodukcyjnym na 1000 osób w wieku produkcyjnym
– źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS*

Analiza trzeciego wskaźnika obciążenia demograficznego (ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym) potwierdza dotychczasowe ustalenia. Na większości obszaru LGD „Ziemia Chełmońskiego” sytuacja jest zdecydowanie lepsza niż wynika ze średniej dla Polski i województwa mazowieckiego. Wyraźnie do tej tendencji przyczyniają się gmina Rybno i Sochaczew, gdzie zmiana w latach 2007 - 2014 wyniosła odpowiednio -2,0 i -0,1.

Analizy dotyczące struktury demograficznej pokazują, że obszar LGD charakteryzują wartości znacznie lepsze niż średnia wojewódzka i ogólnopolska. Powoli jednak obszar zaczyna odczuwać silną presję demograficzną związaną z bardzo dynamicznym wzrostem odsetka najstarszych mieszkańców. W kolejnych latach tendencja ta będzie przybierać na sile, co wymusi rozwój usług i produktów kierowanych do grupy osób w wieku poprodukcyjnym.

Prognozy demograficzne GUS przewidują utrzymanie się wykrytych trendów w perspektywie średnio- i długoterminowej. Zgodnie z tymi przewidywaniami, w kolejnych latach konieczne będzie uwzględnienie w większym zakresie potrzeb osób starszych, ponieważ to one będą najszybciej przyrastającą grupą demograficzną ludności.

Powiat	Ludność w wieku 13 lat i więcej wg poziomu wykształcenia					
	wyższe	średnie policealne	zasadnicze zawodowe	gimnazjalne	podstawowe ukończone	podstawowe nieukończone i brak wykształcenia
grodziski	22,16%	36,36%	17,11%	4,88%	15,78%	1,27%
sochaczewski	14,32%	32,69%	23,62%	5,39%	21,11%	1,44%
żyrardowski	15,52%	34,01%	21,03%	5,17%	21,04%	1,17%
woj. mazowieckie	23,56%	33,66%	16,70%	4,57%	16,80%	1,39%
POLSKA	16,99%	31,56%	21,67%	4,93%	18,31%	1,36%

Tabela 14 Ludność w wieku 13 lat i więcej wg poziomu wykształcenia – źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Narodowego Spisu Powszechnego

Ostatnią istotną cechą demograficzną jest poziom wykształcenia mieszkańców. Dane z Narodowego Spisu Powszechnego przeprowadzonego w 2011 r. pokazują, że struktura wykształcenia mieszkańców obszaru LGD „Ziemia Chełmońskiego” jest nieco słabsza niż średnie wyniki w województwie mazowieckim i w kraju. Zauważalna jest duża dysproporcja wartości odsetka osób z wykształceniem wyższym między powiatami. Powiaty sochaczewski i żyrardowski charakteryzują się znacznie niższą ilością osób z wykształceniem wyższym niż średnia wojewódzka (23,56%), a nawet nieco niższą niż średnia ogólnokrajowa (16,99%). Na tym polu wybija się jedynie powiat grodziski (22,16%), którego średnia przewyższa krajową i zbliża się do średniej wojewódzkiej. Największy odsetek mieszkańców legitymuje się wykształceniem średnim i policealnym (ok. 34%), średnie dla wszystkich trzech powiatów zbliżone są do średniej wojewódzkiej (33,66%) i są trochę wyższe od krajowej (31,56%). Nieco ponad 1/5 mieszkańców legitymuje się wykształceniem zasadniczym zawodowym powiecie sochaczewskim (23,62%) i żyrardowskim (21,03%), noty zbliżone są do średniej krajowej (21,67%), jedynie powiat grodziski odsetek wśród tych osób ma niższy i zbliża się do średniej wojewódzkiej (16,7%). Odsetek osób z wykształceniem gimnazjalnym jest zbliżony do średnich. Zaskakująco duży odsetek osób z wykształceniem podstawowym charakteryzuje powiaty sochaczewski i żyrardowski, oba powiaty przewyższają średnie krajowe i wojewódzkie, a liczba osób, które nie ukończyły szkoły podstawowej (waha się między 1,17% a 1,44%).

Rynek pracy

Rynek pracy jest kluczową dziedziną, charakteryzującą potencjał i ograniczenia rozwojowe poszczególnych obszarów. W przypadku terenu objętego działalnością LGD „Ziemia Chełmońskiego” charakterystycznym elementem jest niski stopień aktywności ekonomicznej ludności (obliczany jako liczba zatrudnionych na 1.000 mieszkańców).

Gmina	Pracujący na 1000 ludności w latach 2007-2013							Zmiana w latach 2007-2013
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	
Baranów	36	45	40	47	63	55	59	23
Grodzisk Mazowiecki	125	180	183	234	239	186	161	36
Jaktorów	78	94	87	90	88	88	92	14
Mszczonów	300	386	344	369	362	352	380	80
Nowa Sucha	58	69	68	67	73	78	79	21
Radziejowice	162	166	179	175	174	183	188	26
Rybno	50	47	43	43	47	58	48	-2
Sochaczew	67	232	260	284	279	234	249	182
Teresin	396	346	327	311	296	267	324	-72
Żabia Wola	199	160	188	219	213	221	219	20
ŚREDNIA	147	173	172	184	183	172	180	33
woj. mazowieckie	266	278	272	272	274	272	272	6
POLSKA	220	226	223	223	224	223	226	6

Tabela 15 Pracujący na 1000 ludności w latach 2007-2013 – źródło: opracowanie własne GUS

Na analizowanym terenie współczynnik aktywności zawodowej był znacznie niższy niż średnia wojewódzka (272) i ogólnopolska (226). Skrajnie niskie wartości charakteryzują gminy Rybno i Nowa Sucha (około 1/3 średniej ogólnopolskiej). W przypadku gminy Teresin liczba osób aktywnych zawodowo w latach 2007-2013 dodatkowo zmniejszyła się drastycznie o około 72 osoby na każdy 1000 ludności.

W strukturze zatrudnienia w podziale na typy prowadzonej działalności na obszarze LGD „Ziemia Chełmońskiego” dominuje przemysł i budownictwo, na drugim miejscu są usługi, a najmniejsza część mieszkańców zatrudniona jest w sektorze rolnictwa, leśnictwa, łowiectwa i rybactwa.

Powiat	Pracujący wg sekcji PKD 2007 w latach 2007-2013 (w osobach)							Zmiana w latach 2007-2013
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	
Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo								
grodziski	2.215	2.168	2.142	2.019	2.024	2.025	2.022	-193
sochaczewski	6.571	6.536	6.513	7.221	7.192	7.176	7.163	592
żyrardowski	3.428	3.410	3.557	3.770	3.715	3.695	3.706	278
Przemysł i budownictwo								
grodziski	6.595	6.829	6.839	7.101	6.826	6.681	6.528	-67
sochaczewski	6.093	5.884	5.946	5.585	5.619	5.653	6.105	12
żyrardowski	4.014	5.606	4.395	4.486	4.732	4.536	4.163	149
Handel, naprawa pojazdów samochodowych, transport i gospodarka magazynowa, zakwaterowanie i gastronomia, informacja i komunikacja								
grodziski	3.754	4.817	5.244	5.652	5.710	5.525	5.677	1.923
sochaczewski	4.001	4.108	4.795	4.817	4.903	5.054	5.948	1.947
żyrardowski	3.254	3.540	3.863	3.917	3.976	3.926	4.371	1.117
Działalność finansowa i ubezpieczeniowa, obsługa rynku nieruchomości								
grodziski	502	340	459	457	496	515	513	11
sochaczewski	597	493	597	454	440	435	447	-150
żyrardowski	549	611	610	544	603	575	537	-12
Pozostałe usługi								
grodziski	3.892	4.315	4.605	5.672	6.197	5.824	6.443	2.551
sochaczewski	5.576	5.249	5.431	5.825	5.634	5.798	5.421	-155
żyrardowski	4.013	4.270	4.227	4.328	4.253	4.224	4.446	433

Tabela 16 Pracujący wg sekcji PKD 2007 w latach 2007-2013 – źródło: opracowanie własne GUS

Na przestrzeni lat 2007-2013 na obszarze LGD „Ziemia Chełmońskiego” w strukturze zatrudnienia dominował sektor przemysłu i budownictwa, pomimo obserwowanego wyraźnego spadku działalności w tym sektorze w powiecie grodziskim. Dane w tabeli powyżej pokazują, że w powiecie grodziskim dynamicznie wzrasta liczba osób zatrudnionych w usługach; jest to najwyższy zanotowany wzrost. Zmniejszyła się zaś, i tak niewielka, liczba osób zatrudnionych w działalności finansowej i ubezpieczeniowej oraz obsłudze rynku nieruchomości. Największy przyrost, z dynamiką porównywalną we wszystkich trzech powiatach zanotował sektor Handel, naprawa pojazdów samochodowych, transport i gospodarka magazynowa, zakwaterowanie i gastronomia, informacja i komunikacja.

Jednym z największych problemów obszaru w zakresie rynku pracy jest wysoka stopa bezrobocia wśród mieszkańców.

Gmina	Liczba zarejestrowanych bezrobotnych	Udział osób bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym		
		razem	mężczyźni	kobiety
Baranów	135	4,3%	4,5%	4,0%
Grodzisk Mazowiecki	1.288	4,7%	4,4%	5,0%
Jaktorów	341	4,7%	4,5%	5,0%

Mszczonów	522	7,2%	6,8%	7,6%
Nowa Sucha	240	5,9%	5,6%	6,2%
Radziejowice	332	9,6%	10,1%	9,2%
Rybno	144	6,7%	6,0%	7,5%
Sochaczew	433	6,6%	6,8%	6,4%
Teresin	413	5,8%	5,7%	5,9%
Żabia Wola	202	4,0%	3,6%	4,5%
RAZEM	4.050	-	-	-

Tabela 17 Liczba zarejestrowanych bezrobotnych – źródło: opracowanie własne GUS

Według stanu na koniec 2013 r. na obszarze LGD „Ziemia Chełmońskiego” 4.050 osób ma status zarejestrowanych bezrobotnych. Stanowią one największy odsetek osób w wieku produkcyjnym w gminie Radziejowice (aż 9,6%), najmniejsza skala problemu występuje na terenie gminy Baranów (4%). Wśród bezrobotnych przeważają kobiety, zjawisko takie występuje w 7 analizowanych gminach. Szczególnie wyraźnie problem bezrobocia kobiet widoczny jest w gminie Rybno, gdzie różnica między bezrobotnymi kobietami i mężczyznami była najwyższa.

Na przestrzeni lat 2007-2013 bezrobocie na analizowanym obszarze wzrosło o 1,4%. W żadnej z gmin nie odnotowano spadku. Najwyższe wzrosty notowane są w gminach: Mszczonów (o 2,4%) i Rybno (o 2,2%), najniższą dynamiką wzrostu charakteryzuje się zaś Sochaczew z minimalnym przyrostem 0,1% i Teresin (0,2%). Dynamika dla analizowanego obszaru LGD „Ziemia Chełmońskiego” jest nieco większa niż średnia dla województwa mazowieckiego i ponad trzykrotnie przewyższa dynamikę krajową.

Pomimo pewnej zauważalnej dynamiki wzrostu bezrobocia na obszarze LGD w latach 2007-2013 liczba osób nieposiadających zatrudnienia w roku 2014 w analizowanych gminach (5,5%) jest dużo niższa niż średnia dla województwa mazowieckiego (7,6%) i Polski (7,5%).

Gmina	Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w latach 2007-2013								Zmiana w latach 2007-2014
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	
Baranów	2,0%	1,9%	3,3%	3,5%	3,7%	5,0%	4,3%	3,6%	1,6
Grodzisk Mazowiecki	2,7%	2,5%	3,7%	4,0%	4,1%	4,7%	4,7%	3,9%	1,2
Jaktorów	2,2%	1,9%	3,5%	4,3%	4,7%	4,8%	4,7%	4,1%	1,9
Mszczonów	4,3%	4,3%	5,7%	5,7%	5,4%	6,1%	7,2%	6,7%	2,4
Nowa Sucha	4,5%	3,2%	5,2%	5,4%	5,8%	6,1%	5,9%	6,1%	1,6
Radziejowice	7,1%	4,9%	7,1%	7,0%	8,0%	8,8%	9,6%	8,5%	1,4
Rybno	4,6%	4,5%	6,1%	5,7%	6,8%	6,8%	6,7%	6,8%	2,2
Sochaczew	5,9%	3,8%	6,1%	5,6%	6,2%	6,4%	6,6%	6,0%	0,1
Teresin	5,0%	3,8%	5,6%	5,1%	5,8%	6,3%	5,8%	5,2%	0,2
Żabia Wola	2,0%	2,2%	3,9%	3,4%	3,9%	4,1%	4,0%	3,8%	1,8
ŚREDNIA	4,0%	3,3%	5,0%	5,0%	5,4%	5,9%	6,0%	5,5%	1,4
woj. mazowieckie	6,6%	5,4%	6,7%	7,1%	7,4%	8,2%	8,5%	7,6%	1,0
POLSKA	7,1%	6,0%	7,7%	7,9%	8,0%	8,7%	8,8%	7,5%	0,4

Tabela 18 Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności – źródło: opracowanie własne GUS

Dane dotyczące przedsiębiorczości mieszkańców obszaru LGD „Ziemia Chełmońskiego” niższe niż w skali województwa mazowieckiego i całego kraju.

Na analizowanym terenie funkcjonuje łącznie 8.516 podmiotów gospodarczych, zaś 6.971 osób fizycznych prowadzi własną działalność gospodarczą.

Największa liczba przedsiębiorców działa na terenie gminy Grodzisk Mazowiecki (łącznie 1.750 podmiotów). Również przy uwzględnieniu liczby ludności poszczególnych gmin najwyższe wskaźniki przedsiębiorczości występują w tej gminie, choć nie ustępuje jej wynikiem gmina Radziejowice. Najślabiej w tym względzie wypada zaś gmina Rybno.

Poziom rozwoju przedsiębiorczości na terenie LGD „Ziemia Chełmońskiego” jest niższy niż średnie wskaźniki dla województwa mazowieckiego i Polski. Na każdy 1000 mieszkańców na obszarze LGD funkcjonują 94 podmioty

gospodarcze (wskaźnik dla poszczególnych gmin wynosi od 56 do 124). Jest to wynik niższy niż średnia dla kraju (106 podmiotów) i wyraźnie niższy niż w całym województwie mazowieckim (136 podmiotów).

Stosunkowo niewielu przedsiębiorców na obszarze LGD „Ziemia Chełmońskiego” to osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą. Średnio na obszarze LGD jest to 77 osób na 1000 mieszkańców, co daje wynik znacząco niższy od średniej wojewódzkiej (93 osoby) i identyczny jak średnia ogólnopolska (77 osób).

Gmina	Liczba zarejestrowanych podmiotów w REGON	Liczba zarejestrowanych podmiotów w REGON na tysiąc mieszkańców	Liczba osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą	Liczba osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą na tysiąc mieszkańców
Baranów	356	70	298	59
Grodzisk Mazowiecki	1750	124	1403	99
Jaktorów	1146	101	971	86
Mszczonów	947	82	748	64
Nowa Sucha	453	70	379	59
Radziejowice	659	122	551	102
Rybno	194	56	140	40
Sochaczew	948	92	792	77
Teresin	1131	100	905	80
Żabia Wola	932	118	784	99
RAZEM	8516 podmiotów gospodarczych	-	6971 osób prowadzących działalność gospodarczą	-
ŚREDNIA dla obszaru	852 podmiotów gospodarczych na gminę	94 podmiotów gospodarczych na tysiąc mieszkańców	697 osób prowadzących działalność gospodarczą na gminę	77 osób prowadzących działalność gospodarczą na tysiąc mieszkańców
ŚREDNIA dla województwa mazowieckiego	-	136 podmiotów gospodarczych na tysiąc mieszkańców	-	93 osób prowadzących działalność gospodarczą na tysiąc mieszkańców
ŚREDNIA dla Polski	-	106 podmiotów gospodarczych na tysiąc mieszkańców	-	77 osób prowadzących działalność gospodarczą na tysiąc mieszkańców

Tabela 19 Liczba zarejestrowanych podmiotów ze względu na REGON na obszarze LGD „Ziemia Chełmońskiego” – źródło: opracowanie własne GUS

Zgodnie z danymi w rejestrze REGON na obszarze LGD „Ziemia Chełmońskiego” dominują przedsiębiorstwa prowadzące działalność w zakresie:

- handlu hurtowego i detalicznego oraz naprawy pojazdów (2.588 podmiotów),
- budownictwa (1.075 podmiotów),
- transportu i gospodarki magazynowej (867 podmioty).

We wszystkich analizowanych gminach szczególnie istotnymi branżami są: Handel hurtowy i detaliczny; Naprawa pojazdów (sekcja G) oraz Budownictwo (sekcja F). Dodatkowo w gminie Grodzisk Mazowiecki szczególnie liczne są także przedsiębiorstwa, prowadzące działalność profesjonalną naukową i techniczną (sekcja M) oraz Przetwórstwo i przemysł (sekcja C). W gminie Teresin stosunkowo duża grupa firm zajmuje się Transportem i gospodarką magazynową (sekcja H).

Obszar LGD charakteryzuje zróżnicowany między powiatami poziom wynagrodzenia brutto. Najwyższy na obszarze, a zarazem przewyższający średnią krajową, jest poziom wynagrodzenia w powiecie grodziskim, jest on jednak zdecydowanie niższy niż średnia dla województwa mazowieckiego. Pozostałe dwa powiaty charakteryzują się wartościami nieco poniżej wartości 100 (98,5 i 98,0) równocześnie jest to mniej w stosunku do średniej ogólnopolskiej i wojewódzkiej. Warto zwrócić uwagę, że w latach 2007-2014 poziom wynagrodzenia brutto tylko w powiecie żyrardowskim uległ pewnej poprawie, a w pozostałych powiatach miesięczne wynagrodzenie brutto zmalało.

Powiat	Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w relacji do średniej krajowej (Polska = 100)							
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
grodziski	107,8	108,3	101,7	101,8	101,7	103,0	103,1	103,3
sochaczewski	99,3	93,4	98,1	95,1	94,3	99,9	97,2	98,5
żyrardowski	95,1	93,9	95,9	96,1	96,2	94,6	93,5	98,0
woj. mazowieckie	128,1	127,8	126,1	124,6	124,3	123,9	123,1	123,1

Tabela 20 Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w relacji do średniej krajowej - źródło: opracowanie własne GUS

Turystyka:

Według danych na koniec 2013 r., na obszarze LGD „Ziemia Chełmońskiego” funkcjonowało 12 obiektów noclegowych. Ponad połowa wszystkich znajduje się w gminach Radziejowice (4) oraz Żabia Wola (3), a na terenie pozostałych funkcjonuje jedno takie miejsce lub nie ma żadnego. Z noclegów na analizowanym obszarze korzystają w przeważającej części Polacy, wyjątkiem jest Grodzisk Mazowiecki, gdzie odsetek turystów z zagranicy jest znaczny.

Na obszarze LGD „Ziemia Chełmońskiego” funkcjonuje 277 obiektów objętych opieką konserwatorską. Największa liczba zabytków zlokalizowana jest na terenie gminy Grodzisk Mazowiecki (71), najmniej zaś w gminie Rybno (10). Dane te pokazują, że obiekty o dużej wartości historycznej są stosunkowo równomiernie rozłożone na obszarze.

Mimo licznych szlaków dla miłośników turystyki rowerowej, obszar LGD „Ziemia Chełmońskiego” charakteryzuje bardzo niewielka liczba istniejących ścieżek rowerowych, która w ostatnich latach zmalała. Łączna długość ścieżek rowerowych występujących na obszarze to zaledwie 11,7 km. Konieczne są dalsze inwestycje w tym zakresie.

Organizacje pozarządowe:

Na obszarze LGD „Ziemia Chełmońskiego” występuje niewielki poziom aktywności organizacji pozarządowych. Na terenie wszystkich analizowanych gmin funkcjonuje niewiele stowarzyszeń i fundacji, które prowadzącą szeroki zakres działań społecznych i charytatywnych.

Gmina	Liczba organizacji pozarządowych posiadających siedzibę na terenie danej gminy wg Krajowego Rejestru Sądowego
Baranów	9
Grodzisk Mazowiecki	35
Jaktorów	19
Mszczonów	23
Nowa Sucha	7
Radziejowice	14
Rybno	9
Sochaczew	8
Teresin	24
Żabia Wola	10
RAZEM	158

Tabela 21 Liczba NGO zarejestrowanych w KRS na terenie LGD „Ziemia Chełmońskiego” - źródło: opracowanie własne wyciąg z KRS

Najwięcej organizacji pozarządowych posiada siedzibę na terenie gminy Grodzisk Mazowiecki (łącznie ponad 1/5 wszystkich NGO na obszarze LGD). Najmniej tego typu podmiotów posiada siedzibę w gminie Nowa Sucha (7).

Przy uwzględnieniu liczby mieszkańców poszczególnych gmin, wskaźnik aktywności organizacji pozarządowych występuje na podobnym poziomie we wszystkich gminach (od 1 do 3 na każde 1000 mieszkańców) i utrzymuje się na poziomie niższym niż średnia dla województwa mazowieckiego i Polski.

W latach 2007-2014 na analizowanym obszarze zwiększyła się ogólna liczba organizacji pozarządowych, a także wskaźnik liczby organizacji pozarządowych na 1000 mieszkańców. Przyrost wykazano w 7 gminach - w każdej po jednej organizacji więcej na każde 1000 mieszkańców.

Gmina	Fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne na 1000 mieszkańców w latach 2007-2014								Zmiana w latach 2007-2014
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	
Baranów	1	1	1	1	1	2	2	2	1
Grodzisk Mazowiecki	1	1	1	1	2	2	2	2	1
Jaktorów	1	2	2	2	2	2	2	2	1
Mszczonów	2	2	2	2	2	2	2	2	0
Nowa Sucha	0	1	1	1	1	1	1	1	1
Radziejowice	2	2	2	2	2	2	3	2	0
Rybno	2	2	2	2	2	2	3	3	1
Sochaczew	1	1	1	1	2	2	2	2	1
Teresin	2	2	2	2	2	2	2	2	0
Żabia Wola	1	1	1	2	2	2	2	2	1
woj. mazowieckie	3	3	3	3	3	4	4	4	1
POLSKA	2	2	3	3	3	3	3	3	1

Tabela 22 Fundacje, stowarzyszenia o organizacje społeczne na 1000 mieszkańców w latach 2007-2014 na terenie LGD „Ziemia Chełmońskiego” - źródło: opracowanie własne

Wykluczenie społeczne:

Dane dotyczące osób korzystających z opieki społecznej na obszarze LGD „Ziemia Chełmońskiego” nie są alarmujące. Na analizowanym obszarze, w 2013 r., ze świadczeń pomocy społecznej skorzystało 5.890 osób. Na przestrzeni lat 2009-2013 liczba osób korzystających z rozmaitych zasiłków wzrosła na całym obszarze LGD o prawie 856 osób. W liczbach bezwzględnych największy wzrost odnotowała gmina Grodzisk Mazowiecki (o 696 osób więcej). Największy spadek zanotowano w gminie Radziejowice (-40 osób), Sochaczew (-35 osób), Jaktorów (-26 osób).

Na obszarze LGD „Ziemia Chełmońskiego”, w latach 2009-2013, w większości nastąpił spadek udziału osób korzystających z pomocy społecznej w ogólnej liczbie mieszkańców. Największą poprawę w tym zakresie odnotowała gmina Radziejowice (-1,4%). Wzrost zasięgu osób korzystających z pomocy społecznej nastąpił w gminach Grodzisk Mazowiecki (1,0%), Mszczonów (1,3%), Nowa Sucha (1,2%), Rybno (0,6%).

Gmina	Zasięg korzystania z pomocy społecznej					Zmiana w latach 2009-2013
	2009	2010	2011	2012	2013	
Baranów	6,5%	6,7%	5,9%	7,1%	6,1%	-0,4
Grodzisk Mazowiecki	5,6%	5,4%	5,6%	5,9%	6,6%	1,0
Jaktorów	9,0%	8,3%	6,6%	8,1%	8,2%	-0,8
Mszczonów	8,1%	8,7%	9,2%	9,4%	9,4%	1,3
Nowa Sucha	6,1%	6,0%	6,8%	6,7%	7,3%	1,2
Radziejowice	7,4%	5,4%	4,8%	6,0%	6,0%	-1,4
Rybno	9,4%	8,4%	9,6%	10,6%	10,0%	0,6
Sochaczew	8,9%	7,6%	7,9%	8,3%	7,8%	-1,1
Teresin	9,3%	10,7%	10,8%	9,3%	8,9%	-0,4
Żabia Wola	8,0%	6,5%	6,7%	7,3%	7,1%	-0,9
ŚREDNIA	7,8%	7,4%	7,4%	7,9%	7,7%	-0,1
woj. maz.	7,9%	7,6%	6,9%	6,8%	7,0%	-0,9
Polska	9,1%	8,7%	8,1%	8,1%	8,3%	-0,8

Tabela 23 Zasięg korzystania z pomocy społecznej w latach 2009-2013 - źródło: opracowanie własne

Dane procentowe potwierdzają, że zasięg korzystania z pomocy społecznej jest największy w gminie Rybno, przekraczając średnie w skali wojewódzkiej i ogólnopolskiej. Wynik ogólny dla obszaru jest wyższy od średniej dla województwa mazowieckiego, ale nieco niższy od ogólnopolskiego. Znacznym problemem na obszarze jest szeroki zakres wypłacania zasiłków rodzinnych, choć ich odsetek uległ znacznemu zmniejszeniu w analizowanych latach (spadek o blisko 20%). W roku 2013 w gminie Rybno więcej niż co 4 dziecko objęte było wsparciem, a w przypadku pozostałych jednostek - średnio co czwarte dziecko w wieku do 17 lat było objęte świadczeniem z zakresu pomocy społecznej.

Dynamicznie rosną wydatki samorządów lokalnych na pomoc społeczną. Największy przyrost w latach 2008-2013 nastąpił w gminach Grodzisk Mazowiecki (7,8 mln złotych) i Jaktorów (ponad 1,4 mln złotych).

Edukacja i infrastruktura kulturalna:

Teren objęty działalnością LGD „Ziemia Chełmońskiego” wyróżnia stosunkowo słabo rozbudowana oferta opieki nad najmłodszymi mieszkańcami. Załedwie w trzech z dziesięciu gmin funkcjonują żłobki. Żadna z nich nie osiągnęła rozwoju w tym zakresie porównywalnego do średniej krajowej. Liczba miejsc w żłobkach jest systematycznie zwiększana od 2011 r. w gminie Mszczonów, nieco później, w 2012 r., rozwój objął też gminy Jaktorów i Żabia Wola. Największy odsetek dzieci w wieku poniżej 3 roku życia był objęty opieką w Mszczonowie i Żabiej Woli (4,8%).

Gmina	Odsetek dzieci objętych opieką w żłobkach								Zmiana w latach 2007-2014
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	
Baranów	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0
Grodzisk Mazowiecki	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	2,8%	2,8
Jaktorów	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	1,6%	0,0%	0,0
Mszczonów	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	1,9%	3,0%	3,2%	4,8%	4,8
Nowa Sucha	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0
Radziejowice	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0
Rybno	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0
Sochaczew	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0

Teresin	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	3,9%	3,9
Żabia Wola	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	2,4%	3,4%	4,8%	4,8
woj. maz.	2,7%	2,7%	2,8%	2,9%	3,3%	4,2%	5,4%	6,9%	4,2
Polska	2,4%	2,6%	2,6%	2,6%	3,0%	3,8%	4,8%	5,9%	3,5

Tabela 24 Odsetek dzieci objętych opieką w żłobkach - źródło: opracowanie własne GUS

W przypadku oferty opieki przedszkolnej również można zauważyć istotne różnice pomiędzy poszczególnymi gminami wchodzącymi w skład LGD. Najmniejszy odsetek dzieci objętych opieką przedszkolną występuje w gminie Sochaczew, a największy w gminie Jaktorów (88,9% dzieci). Na całym obszarze funkcjonowania LGD odsetek dzieci objętych opieką przedszkolną jest mniejszy od średniej krajowej i wojewódzkiej.

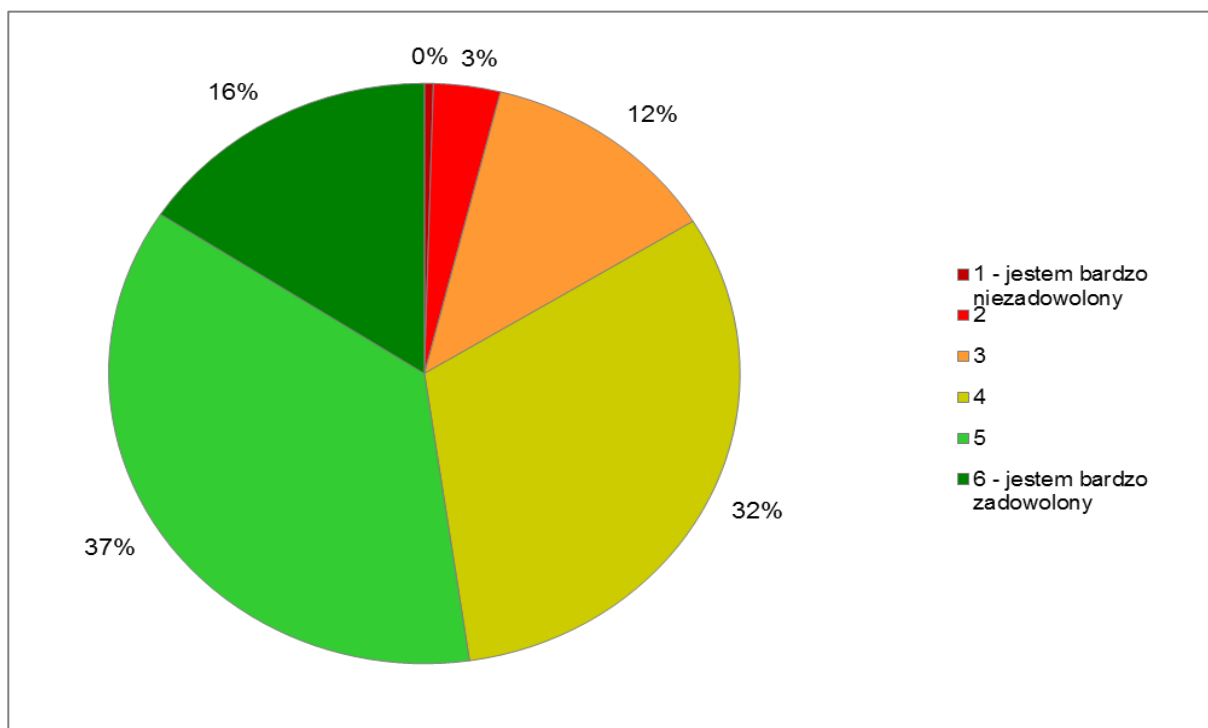
Gmina	Odsetek dzieci objętych opieką przedszkolną							Zmiana w latach 2007-2013
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	
Baranów	30,9%	42,9%	38,6%	72,1%	60,4%	60,6%	59,1%	28,2
Grodzisk Mazowiecki	14,3%	22,7%	45,5%	50,5%	46,0%	53,4%	59,8%	45,5
Jaktorów	46,5%	72,5%	74,7%	62,6%	67,6%	64,0%	88,9%	42,4
Mszczonów	54,8%	54,7%	66,8%	84,2%	92,1%	89,5%	88,1%	33,3
Nowa Sucha	36,8%	34,7%	43,5%	42,2%	53,1%	49,5%	51,7%	14,9
Radziejowice	61,6%	63,0%	74,2%	72,3%	73,4%	71,3%	83,9%	22,3
Rybno	29,3%	28,6%	47,3%	54,7%	70,9%	72,0%	79,4%	50,1
Sochaczew	19,9%	20,4%	27,8%	23,7%	34,0%	31,4%	36,4%	16,5
Teresin	58,3%	77,4%	81,8%	57,2%	68,9%	64,8%	75,6%	17,3
Żabia Wola	49,4%	77,8%	80,4%	67,2%	64,7%	59,8%	59,8%	10,4
ŚREDNIA	40,2%	49,5%	58,1%	58,7%	63,1%	61,6%	68,3%	28,1
woj. maz.	63,3%	67,7%	72,1%	72,3%	75,2%	75,9%	79,7%	16,4
Polska	59,2%	63,1%	67,3%	68,0%	70,8%	71,6%	75,3%	16,1

Tabela 25 Odsetek dzieci objętych opieką przedszkolną - źródło: opracowanie własne GUS

Analizowany obszar znacznie lepiej wypada w ocenie dostępności oferty edukacyjnej na poziomie szkolnym. Na terenie LGD występuje rozbudowana sieć placówek oświatowych obejmująca 37 szkół podstawowych, 20 gimnazjów i 10 szkół ponadgimnazjalnych i policealnych. Podstawówki i gimnazja działają na terenie wszystkich gmin członkowskich, ale szkolnictwo ponadgimnazjalne i policealne jest już rozłożone nierównomiernie - bezpośredni dostęp do tych placówek mają mieszkańcy 3 gmin. Większość tych szkół zlokalizowana jest na terenie Mszczonowa, Grodziska Mazowieckiego i Teresina.

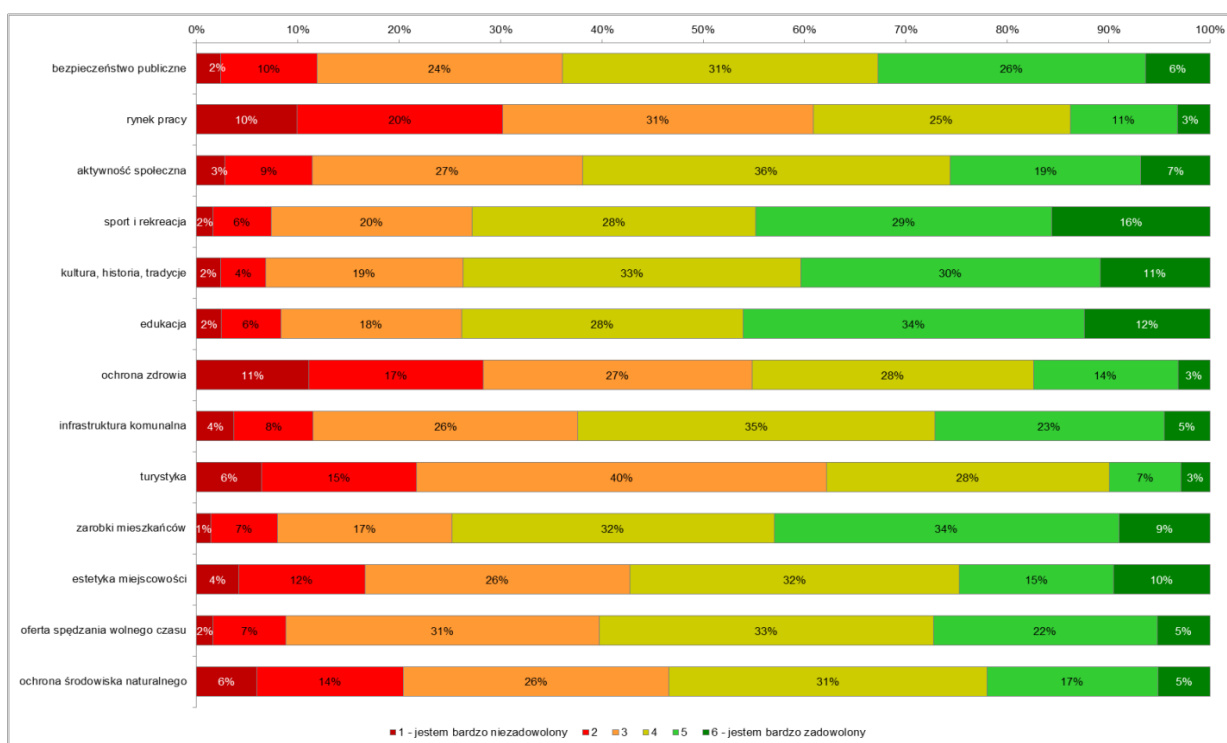
Na obszarze LGD „Ziemia Chełmońskiego” nie ma jednego wybijającego się centrum życia kulturalnego. Na terenie analizowanych gmin działa jedynie 6 ośrodków kultury, klubów, świetlic i kół; są one zlokalizowane w Mszczonowie, Grodzisku Mazowieckim, Nowej Suchej, Radziejowicach, Teresinie i Żabiej Woli. Imprezy i wydarzenia kulturalne na tym terenie również są inicjatywą tylko tych gmin. Na obszarze działa 18 bibliotek oraz ich filii. Dostęp do infrastruktury kulturalnej jest nierównomierny, o czym świadczy niewielka ilość domów kultury.

Wyniki analizy danych statystycznych pokrywają się z kluczowymi ustaleniami badania ankietowego, przeprowadzonego na obszarze LGD od lipca do września 2015 r. Badanie przeprowadzono w oparciu o 511 ankiet, w ramach których uczestnicy odpowiedzieli na 13 pytań dotyczących m.in. zadowolenia z życia na obszarze oraz głównych sfer życia codziennego. Stwierdzono, że ogólne zadowolenie społeczności lokalnej jest wysokie (85% badanych wybrało odpowiedzi potwierdzające satysfakcję z życia, 74% potwierdziło również, że dostrzega pozytywne zmiany w swoim otoczeniu w ostatnich latach). Ten optymistyczny wynik mówi o dużym potencjale tkwiącym w gminach członkowskich LGD. Wykres przedstawia ocenę satysfakcji z zamieszkania na terenie objętym badaniem

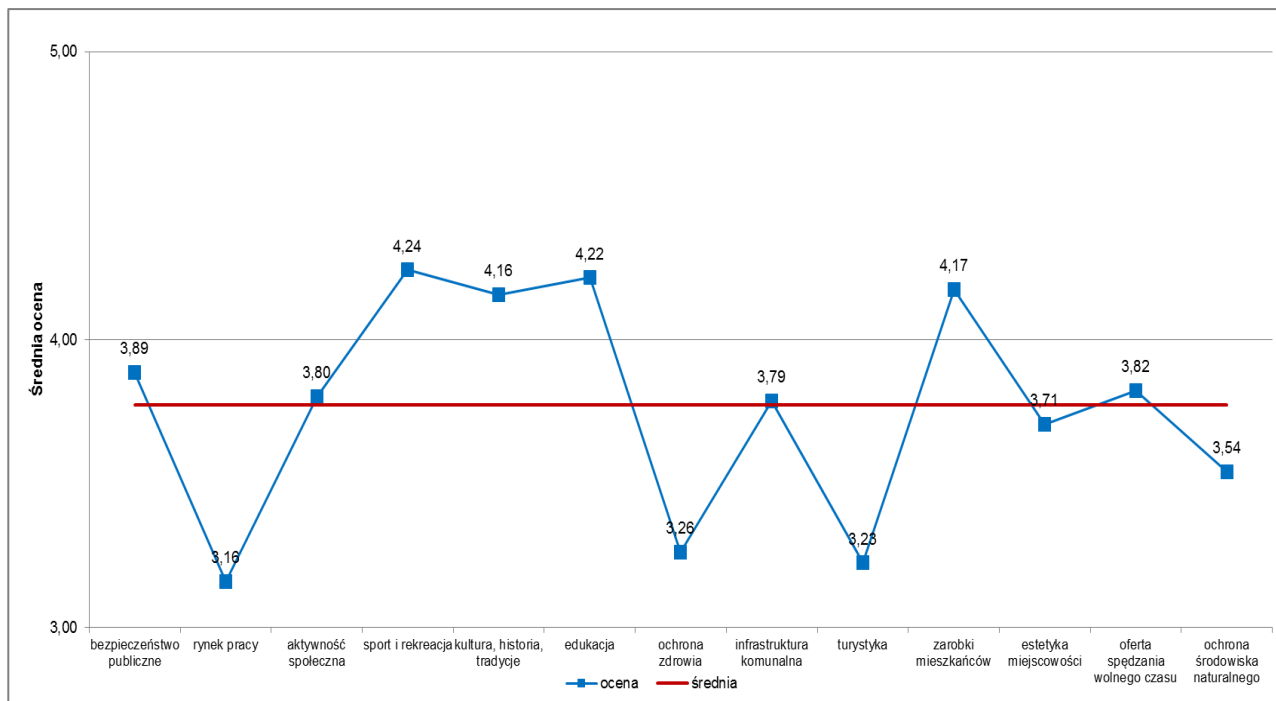
Wykres 1 Ocena satysfakcji z zamieszkania na terenie LGD „Ziemia Chełmońskiego” źródło: badanie własne (n=438)

Równocześnie jednak mieszkańcy wskazali obszary, w jakich konieczne jest przeprowadzenie pilnej i kompleksowej interwencji: rynek pracy, turystyka i ochrona zdrowia. Problemy ekonomiczne, a także te związane z ochroną zdrowia i turystyką w opinii badanych nasiliły się w ostatnich latach. Rynek pracy i kwestie z nim związane były wskazywane jako główny problem aż przez 16% badanych, w tym co piąty ankietowany wystawił w tej kwestii najniższą możliwą ocenę. Z drugiej strony, obszarami tematycznymi, w przypadku których respondenci odnotowali znaczącą poprawę są zarobki mieszkańców (63% wskazań) oraz sport i rekreacja (59% wskazań). Analiza poszczególnych obszarów tematycznych wskazuje, że najpilniejsze w oczach mieszkańców są działania w dziedzinie ochrony zdrowia, rynku pracy i turystyki. Stosunkowo często pojawiały się też wskazania dotyczące edukacji. Wśród badanych nie występują w tym zakresie istotne statystycznie różnice związane z płcią, miejscem zamieszkania czy statusem zawodowym.

Wykres 2 Zadowolenie w poszczególnych obszarach funkcjonowania badanych społeczności - źródło: badanie własne (n=484-505)

Na podstawie udzielonych odpowiedzi można uznać, że silnymi stronami obszaru są zarobki mieszkańców, edukacja, kultura, historia, tradycje oraz sport i rekreacja. Na poziomie konkretnych działań respondenci wyraźnie oczekują inicjatyw związanych z tworzeniem nowych miejsc pracy, inwestycji infrastrukturalnych oraz działań aktywizacyjnych (ze szczególnym uwzględnieniem dzieci i młodzieży). Po raz kolejny ujawnia się silne skoncentrowanie na problemach lokalnego rynku pracy. Badani najmniejszą wagę przykładają do organizacji szkoleń i imprez.

Wykres 3 Średnia ocena dla poszczególnych kategorii tematycznych - źródło: badanie własne (n=484-505)

PODSUMOWANIE:

Wewnętrzna spójność obszaru LSR.

Kształt i przynależność administracyjna do aż trzech powiatów mogą tworzyć wrażenie, że jest to twór sztuczny. Jednak jest to wrażenie pozorne, gdyż w rzeczywistości obszar posiada wyraźną spójność na którą składają się:

Wspólna historia zachodniej części Mazowsza:

Obszar objęty LSR posiada wspólną tożsamość historyczną zamieszkiwany jest od najdawniejszych czasów. Świadczą o tym liczne znaleziska archeologiczne, obejmujące obiekty od epoki kamiennej, przez epokę żelaza po czasy nowożytne. W północnej części obszaru na wielką skalę, która nie miała sobie równych w tej części Europy od IV w. p.n.e. do II w. n.e., prowadzono wytop żelaza, z którego następnie produkowano broń i narzędzia gospodarcze. Uznaje się, że było to drugie centrum hutnictwa metalurgicznego na terenie Polski po Górach Świętokrzyskich. Archeolodzy przypuszczają, że tak wielkie ilości broni szły na rynek zewnętrzny do plemion germańskich walczących z Imperium Rzymskim, które w końcu przez nich zostało pokonane. Produkcja żelaza na tym terenie była możliwa ze względu na występowanie rudy darniowej, łąkowej i bagiennej oraz dużych ilości marglu, który był wykorzystywany w procesie technologicznym przy wytopie żelaza. Wokół znajdowała się puszcz służąca do produkcji węgla drzewnego używanego w dymarkach wytapiających żelazo oraz woda w gęsto występujących rzekach, rzeczkach i ciekach wodnych. Leżąc w centrum kraju, w pobliżu jego stolicy, obszar dzielił jego dobre i złe losy. Mszczonów jest jednym z najstarszych miast na Mazowszu. Prawa miejskie nadał mu w 1377 roku książę mazowiecki Ziemowit III. Mszczonów od początku swego powstania leżał na skrzyżowaniu szlaków komunikacyjnych. To tędy wiódł sławny szlak bursztynowy, przez miasto przebiegał także trakt śląski. Położenie miasta było powodem jego rozwoju, ale też zniszczeń nie było ono oszczędzane przez kolejne wojny jakie przetaczały się przez nasz kraj. Gminy Sochaczew, Rybno i Nowa Sucha związane są historycznie z miastem Sochaczew, gdzie była siedziba książąt mazowieckich (zachowane ruiny zamku z XIV w.) Miasto zamieszkałe w większości przez ludność żydowską było centrum handlu, natomiast okoliczne wsie zamieszkałe przez Polaków rozwijały się rolniczo. Najazdy Szwedów, powstania i zabory powodowały wiele zniszczeń i konieczność ciągłej odbudowy gospodarki. Najwięcej gminy ucierpiały w czasie I i II wojny światowej. Na terenie gminy Nowa Sucha użyto po raz pierwszy gazów bojowych w czasie I wojny światowej, co pochłonęło setki ofiar.

Wspólna kultura:

Z obszarem związani byli zasłużeni dla kultury polskiej ludzie. Jego sztandarową postacią jest Józef Chełmoński, malarz realista z przełomu XIX/XX w., zamieszkujący w latach 1889

-1914 w dworku w Kuklówce (gm. Radziejowice), a pochowany w Żelechowie (gm. Żabia Wola) –promotor kultury ludowej i piękna ziemi mazowieckiej. Jego kontynuatorem był aktor i poeta Wojciech Siemion, współczesny właściciel dworku w Petrykozach (gm. Żabia Wola), promotor sztuki ludowej i twórca skansenu budownictwa wiejskiego. Malarz, artysta Antoni Michalak, urodzony w gminie Nowa Sucha wystawiał swoje obrazy w galeriach całego świata. Artysta wszechstronny, ale znany głównie jako malarz sakralny. Jego obrazy zdobią galerie, muzea, kościoły w kraju i za granicą m.in. „Bajka o szczęśliwym człowieku” znajduje się w Muzeum Narodowym w Warszawie, „Ukrzyżowanie ze św. Marią Magdaleną” w refektarzu prymasa Polski. Z terenem Rybna związana jest Seweryna Pruszek, pisarka i poetka. Urodziła się w Koszajcu w 1816 roku. W Warszawie prowadziła własny salon, wydawała pismo „Rozrywki dla młodocianego wieku”. Opublikowała wiele książek, zmarła w Paryżu w 1905 roku. Jej imieniem nazwano wieś Sewerynow. Pisarka Maria Dąbrowska napisała powieść „Na wsi wesele” zainspirowana swym pobytem w Grzegorzewicach (gm. Żabia Wola). Dwór w Strugach (gm. Teresin) Henryk Sienkiewicz wybrał na miejsce noclegu Kmicica w trakcie jego eskapady do Częstochowy w celu obrony Jasnej Góry przed szwedzkim „potopem”. W dworze w Badowie Mościskach przeżył okres okupacji Szymon Kobylński, którego rodzina była spokrewniona z Wieszczyckimi –właścicielami dworu. Jednak najsłynniejszą postacią związaną z obszarem jest Fryderyk Chopin, kompozytor i pianista który urodził się w Żelazowej Woli w gminie Sochaczew. Rodzice Chopina poznali się w majątku Skarbków, gdzie ojciec był nauczycielem. Pierwsze lata życia na terenie Mazowsza miały duży wpływ na późniejszą twórczość artysty co ma swoje odzwierciedlenie w wielu utworach kompozytora. Obecnie, w Żelazowej Woli jest muzeum z pięknym zabytkowym parkiem poświęcone pamięci artysty, licznie odwiedzane przez tury. Kultura ta, niezbyt mocna, uległa w znacznym stopniu zatarciu i w wydaniu lokalnym nie jest w stanie się przebić do świadomości mieszkańców – połączenie wysiłków w tym zakresie może dać efekt skali, dowartościować lokalnych promotorów i w rezultacie zyskać uznanie lokalnych społeczności oraz przyciągnąć gości z zewnątrz;

Wspólne położenie:

W „splocie słonecznym” układu komunikacyjnego kraju – gminy te są niejako umiejscowione na „ruszcie” głównych szlaków komunikacyjnych łączących Warszawę i Polskę z zachodnią i południową Europą, tworzonym przez: międzynarodową drogę E 67 relacji Praga – Warszawa, międzynarodową drogę E 30 relacji Berlin-Warszawa oraz magistrale kolejowe: E-65 - relacji Warszawa – Katowice - Wiedeń oraz E-20 – relacji Warszawa – Poznań – Berlin – wszystkie przecinające drogę krajową nr 50 – obwodnicę Warszawy dla tranzytu Wschód-Zachód. Położenie to stanowi o dynamicznym rozwoju znacznej części obszaru LGD, ale też tworzy niespotykany gdzie indziej na Mazowszu rejon potencjalnej kolizji transportowej i pozostałych funkcji obszaru. Dynamiczny rozwój, skutkujący rosnącą liczbą nowych mieszkańców i wynikającą z niej potrzebą integracji społeczności lokalnych.

Warunki do rozwoju turystyki i rekreacji – różnorodność atrakcji i krajobrazu (Teresin – centrum religijne, Baranów, Nowa Sucha, Rybno i Jaktorów – krajobraz rolniczy, poprzecinany gęstą siecią pustych dróg sprzyjających turystyce rowerowej, Mszczonów – termy, Sochaczew – walory historyczne – muzeum Chopina Żabia Wola, i Radziejowice – zachowane walory przyrodnicze i kulturowe.

Wspólnota społeczności lokalnych poszczególnych gmin, znajdująca wyraz w ich udziale w LGD *Ziemia Chełmońskiego*, jest ich świadomym wyborem - wynikającym z konstatacji wspólnej chlubnej przeszłości (Chełmoński), ale także – wspólnych cech społeczno-ekonomicznych i, wynikających z nich, wspólnych szans i zagrożeń. Jest wyrazem ich świadomości, że każda z nich jest zbyt słaba, by wykorzystać lokalne atuty i zewnętrzne możliwości oraz wyeliminować słabości i ograniczyć zagrożenia dla ich rozwoju.

Zgodnie z wytycznymi programowymi na lata 2014-2020 oraz w oparciu o przeanalizowane dane, opracowano zestawienie głównych wniosków, wskazujących zasoby i potencjał oraz problemy i potrzeby występujące na obszarze:

ZASOBY – liczne tereny atrakcyjne pod kątem inwestycyjnym, kilka silnych atrakcji turystycznych, pozytywne trendy demograficzne i wysoki odsetek osób młodych, wysoki poziom zadowolenia mieszkańców obszaru, aktywność społeczności lokalnej.

POTENCJAŁ – wykorzystanie potencjału inwestycyjnego obszaru, wzrost ilości przedsiębiorstw oraz rozwój lokalnych przedsiębiorstw, wzrost aktywności zawodowej mieszkańców, zwiększenie potencjału administracyjnego i finansowego organizacji pozarządowych.

PROBLEMY – rosnące bezrobocie, niski poziom aktywności zawodowej i przedsiębiorczości, w szczególności wśród kobiet, duża ilość osób korzystających z opieki społecznej, wysoki poziom wydatków gmin na ten cel, braki w infrastrukturze użytkowej, kulturalnej i rekreacyjnej.

POTRZEBY – stworzenie instytucji wsparcia biznesu, wspieranie inicjatyw przedsiębiorczych, rozwój kompetencji mieszkańców, poprawa stanu infrastruktury ogólnodostępnej, zwiększenie atrakcyjności oferty spędzania czasu wolnego, działania na rzecz integracji grup defaworyzowanych, wspieranie lokalnych atrakcji turystycznych.

Za kluczowe obszary interwencji na obszarze działania LGD uznane zostały:

1. Rozwój gospodarczy w oparciu o promowanie przedsiębiorczości i zwiększenie aktywności zawodowej mieszkańców obszaru – główna potrzeba wskazana przez mieszkańców oraz potwierdzona w analizie danych statystycznych.
2. Poprawa stanu infrastruktury – rozumianej szeroko jako infrastruktura publiczna, w ramach której potrzeby wskazywali uczestnicy badań ankietowych oraz spotkań konsultacyjnych.
3. Zwiększenie aktywności oraz integracja mieszkańców – wskazywane jako potrzeba przez ankietowanych, a także konieczne dla uzyskania trwałych rezultatów w ramach działań zaplanowanych w LSR i wymagających społecznego poparcia.

Kluczowe grupy docelowe, szczególnie istotne dla wdrożenia LSR:

1. Sektor gospodarczy – przedsiębiorcy – jako podstawowa grupa wpływająca na sytuację na rynku pracy, liczbę dostępnych miejsc pracy, inwestycje i działania podejmowane na obszarze.
2. Sektor publiczny – instytucje publiczne – ich zadaniem jest prowadzenie działań na rzecz lokalnej społeczności w podstawowych sferach życia, w tym prowadzenie inwestycji związanych z infrastrukturą publiczną. Posiadają zasoby finansowe i administracyjne oraz narzędzia prawne niezbędne do realizacji poważnych, kompleksowych inicjatyw, przez co stają się ważnym partnerem i odbiorcą działań LGD.
3. Sektor społeczny – organizacje pozarządowe, lokalni animatorzy i grupy społeczne – najaktywniejsi mieszkańcy zrzeszeni w formie organizacji pozarządowych, podmiotów ekonomii społecznej i grup nieformalnych, posiadających najlepszy wgląd w bieżące potrzeby i nastroje wewnątrz lokalnej społeczności. Działają często jako uzupełnienie działań instytucji publicznych, wspierając procesy i wskazując kierunki rozwoju.

Ponadto, do grup kluczowych zakwalifikowano *grupy mieszkańców defaworyzowane szczególnie* w kontekście dostępu do rynku pracy:

4. Kobiety – jest to grupa mająca trudności w wejściu na rynek pracy lub powrocie ze względu na obowiązki związane z opieką nad dziećmi. Przeprowadzone analizy pokazały, że kobiety stanowią szczególnie liczną grupę osób bezrobotnych, zaś oferta opieki nad dziećmi do lat 5 jest niewystarczająca.
5. Osoby młode (do 35 roku życia) – osoby posiadające wykształcenie formalne, jednak często bez doświadczenia i kompetencji wymaganych przez pracodawców. Grupa ta jest szczególnie narażona na konieczność poszukiwania pracy poza miejscem zamieszkania, w większych miastach. Pomimo stosunkowo dobrej sytuacji na obszarze w czasie tworzenia LSR, w najbliższych latach pojawią się zmiany w strukturze demograficznej, w wyniku których młodzież stanie się jednym z ważnych zasobów obszaru.
6. Osoby starsze (po 50 roku życia) – osoby posiadające doświadczenie i kompetencje, jednak często nieaktualne kwalifikacje oraz trudności w podążaniu za najnowszymi trendami na rynku pracy, przez co szczególnie zagrożone wykluczeniem w przypadku utraty pracy. Są to również osoby wymagające szczególnej oferty z zakresu opieki zdrowotnej, spędzania czasu wolnego, co w najbliższej przyszłości stanie się szczególnie odczuwalne na obszarze w wyniku postępowania procesu starzenia się społeczeństwa.
6. Osoby niepełnosprawne – grupa defaworyzowana w kontekście dostępu do rynku pracy ze względu na dodatkowe wymogi, jakie powinien spełniać pracodawca, Utrudnieniem są często braki w infrastrukturze, przez co osoby należące do tej grupy są szczególnie narażone na wykluczenie społeczne.

Uwagi zgromadzone w procesie konsultacji społecznych: W trakcie konsultacji społecznych, zebrani na spotkaniach przedstawiciele wszystkich sektorów działających w LGD „Ziemia Chełmońskiego” czyli publicznego, społecznego i gospodarczego, zgłosili członkom zespołu roboczego liczne wnioski i uzupełnienia tworzonej Lokalnej Strategii Rozwoju. Wszystkie zgłoszone uwagi zostały rozpatrzone pod kątem ich zasadności – na tej podstawie zostały one uznane lub odrzucone. Zespół roboczy skrupulatnie przeanalizował każdy zgłoszony wniosek, ponieważ to właśnie mieszkańcy konkretnych gmin znają najlepiej potrzeby lokalnych społeczności. Wszystkie zgłoszone uwagi zostały zebrane w osobnym dokumencie, w którym uszeregowano je przyjmując za kryterium zapis projektu LSR, którego dotyczą. Pierwsza grupa uwag odnosiła się do diagnozy obszaru LGD „Ziemia Chełmońskiego”. Uczestnicy konsultacji społecznych zauważyli, że praktycznie w każdej gminie istnieje duża liczba organizacji pozarządowych, jednak ich aktywność jest zróżnicowana, co potwierdziły także uwagi zgłaszane za pośrednictwem poczty mailowej. Oprócz tego, wielu mieszkańców działa na rzecz lokalnej społeczności poprzez grupy nieformalne, sołectwa lub indywidualne inicjatywy. Uczestnicy spotkań zauważyli również, że w aktywność organizacji pozarządowych oraz gmin, bardzo chętnie włączają się turyści a także osoby, które dopiero od niedawna zamieszkują dany obszar. Kolejnym elementem, na który zwrócono uwagę, była infrastruktura kulturalna. Podczas konsultacji okazało się, że imprezy miejskie stanowią konkurencję dla tych, które odbywają się na terenach wiejskich, co wpływa na zmniejszenie liczby tych drugich. Wniosek ten był także często zgłaszany podczas rozmów telefonicznych – mieszkańcy zwracali uwagę na to, że życie kulturalne na obszarze LGD jest skoncentrowane wokół miast będących osiami gmin. Z problemem tym wiąże się także

kolejna kategoria zgłoszonych podczas spotkań uwag. Ich uczestnicy sugerowali zwrócenie większej uwagi na seniorów, którzy coraz częściej chcą się aktywnie włączać w działania społeczne, są zagrożeni wykluczeniem w dostępie do kultury (głównie z uwagi na mniejszą mobilność i możliwość pozyskiwania informacji). Podczas poszczególnych spotkań, mieszkańcy wymieniali także interesujące zabytki i atrakcje, które mogą się w przyszłości stać ważnymi punktami na turystycznej mapie LGD „Ziemia Chełmońskiego”. Uczestnicy spotkań zwrócili także uwagę na istnienie licznych żłóbków i oddziałów przedszkolnych w niektórych gminach (Mszczonów, Nowa Sucha), których to placówek nie uwzględniono wcześniej w diagnozie. Zdecydowanie mniej uwag zostało zgłoszonych w kontekście silnych stron Ziemi Chełmońskiego. Dotyczyły one najczęściej bogatej infrastruktury logistycznej i komunikacyjnej oraz aktywności organizacji pozarządowych i grup formalnych. Słabych stron mieszkańcy obszaru LGD doszukiwali się przede wszystkim w dziedzinach takich, jak inwestycje, turystyka, kultura i historia, przedsiębiorczość i rynek pracy, a także transport. W pierwszym obszarze zwrócono uwagę przede wszystkim na niewykorzystywanie potencjału inwestycyjnego za sprawą zbyt małej promocji dostępnych terenów, braku spójnych działań reklamowych oraz niewystarczających uregulowań prawnych, które to utrudniają przygotowywanie terenów pod inwestycje. Wiele problemów uczestnicy dostrzegli także w obszarze turystyki – braki w bazie noclegowej i gastronomicznej, infrastrukturze obsługującej przyjezdnych oraz ewidencji zasobów turystycznych. Zarówno napływ nowych, jak i ubytek rodowitych mieszkańców, osłabia poczucie tożsamości lokalnej i przywiązanie do „małej Ojczyzny”, co jest kolejną słabą stroną Ziemi Chełmońskiego. Sytuację tę pogłębia występowanie zbyt małej liczby działań promujących historię, tradycje i kulturę regionu. Mieszkańcy dostrzegli także problemy gospodarcze – niski poziom przedsiębiorczości przy jednoczesnym braku wsparcia dla jej rozwoju a także wysoki stopień bezrobocia. Problemy ze znalezieniem zatrudnienia wiążą się często z wygórowanymi oczekiwaniami, brakiem motywacji do podjęcia zatrudnienia oraz niskim poziomem wynagrodzeń, co potwierdzają wyniki badań ankietowych. Zdaniem uczestników spotkań, wzmocnienia wymaga także infrastruktura kulturalna i sportowa, ponieważ liczba dostępnych obiektów jest niewystarczająca a dodatkowo prezentują one niski standard funkcjonalności. Wszystko to wiąże się z ograniczoną ofertą spędzania wolnego czasu, która jest niezadowalająca szczególnie w przypadku młodzieży i seniorów. Za istotną słabą stroną, uczestnicy spotkań uznali także mało rozwiniętą sieć komunikacji kolejowej i drogowej a także zły stan lokalnych dróg, co bardzo często zgłaszały także osoby odwiedzające Biuro LGD.

Wzmocnienie kapitału społecznego i poczucia tożsamości lokalnej wśród mieszkańców jest jedną z kilku szans, które dostrzegli mieszkańcy Ziemi Chełmońskiego. Zwiększenie przywiązania do zamieszkiwanego regionu jest ważnym czynnikiem aktywizującym lokalną społeczność, a ilość działań może być elementem przyciągającym nowych obywateli. Ogromną szansą dla terenu LGD jest także zacieśnienie współpracy pomiędzy sektorami: publicznym, społecznym i gospodarczym, co umożliwi nie tylko wymianę doświadczeń, ale także partnerską działalność. Poprawę sytuacji społeczności przyniesie także promocja terenów inwestycyjnych na obszarze Ziemi Chełmońskiego, co zredukuje nie tylko ilość osób bezrobotnych, ale także przyciągnie nowych mieszkańców. Kolejną szansą jest pełne wykorzystanie dostępnego potencjału turystycznego i rekreacyjnego, m.in. wspomnianych we wcześniejszych uwagach zabytków i atrakcji.

Wśród dostrzeżonych przez uczestników konsultacji zagrożeń znalazły się, między innymi, niekorzystne uwarunkowania prawno-administracyjne, które utrudniają rozwój przemysłu oraz zakładanie działalności gospodarczej. Formalne utrudnienia wstępują także we współpracy międzysektorowej, szczególnie pomiędzy sferą publiczną a przedsiębiorcami, na co zwracano uwagę także za pośrednictwem ankiet oraz wiadomości mailowych. Potencjałowi turystycznemu obszarowi może z kolei zagrozić rozwój dróg szybkiego ruchu a także pogarszający się stan środowiska naturalnego, wywołany m.in. przez negatywne zjawiska pogodowe oraz zmiany klimatyczne. W zagrożeniach wymieniono także, wspomniane już, zanikanie tradycji i utratę lokalnej tożsamości.

Wszystkie powyższe uwagi zostały uznane za zasadne, a ich treść włączono w odpowiednie punkty projektu Lokalnej Strategii Rozwoju.

IV. Analiza SWOT

Analiza SWOT została przygotowana w oparciu o diagnozę obszaru, na którą składają się dane statystyczne oraz wyniki badania ankietowego. Została też uzupełniona przez zespół roboczy ds. analizy SWOT o istotne charakterystyki obszaru, które nie pojawiają się w danych GUS i nie były ujęte w badaniu ankietowym.

W toku konsultacji społecznych, mieszkańcy zgłosili szereg uwag i wniosków. Zostały one przeanalizowane przez Członków LGD, zespół roboczy, a wprowadzone zmiany zasygnalizowane zostały „pogrubioną” czcionką w tabeli poniżej.

SILNE STRONY	SŁABE STRONY
Dogodne położenie w centralnej części kraju. Dobry dostęp do infrastruktury drogowej, w tym sieci dróg wojewódzkich, dróg krajowych i prowadzących poza granice. Dobre warunki do uprawy roli. Duży potencjał inwestycyjny i dobry dostęp do zasobów logistycznych. Niewielkie ograniczenia wynikające z ochrony przyrody. Dodatnie saldo migracji. Duża aktywność społeczności lokalnej.	Niski i malejący stopień aktywności zawodowej, w tym brak motywacji do podejmowania pracy przez osoby bezrobotne Zbyt niski poziom przedsiębiorczości oraz brak narzędzi do wspierania jej rozwoju na obszarze. Niewystarczająco rozwinięty rynek pracy i rosnąca stopa bezrobocia. Zbyt niski poziom wynagrodzeń oraz rosnący odsetek osób korzystających z pomocy społecznej. Niewystarczające lub nieadekwatne kwalifikacje mieszkańców w stosunku do wymagań rynku pracy. Niewystarczająco rozwinięta współpraca sektorów publicznego, gospodarczego i organizacji pozarządowych. Braki w infrastrukturze rekreacyjnej, kulturalnej i społecznej oraz zbyt niski standard istniejących obiektów. Ograniczona oferta spędzania czasu wolnego na obszarze, w szczególności braki w ofercie skierowanej do młodzieży i seniorów. Niewystarczająca oferta opieki nad dziećmi do lat 3 oraz dzieci w wieku przedszkolnym. Zły stan ogólnodostępnej infrastruktury użytkowej, w szczególności zły stan dróg lokalnych oraz niezadowalający poziom estetyki w przestrzeni publicznej. Niewystarczająca infrastruktura turystyczna, w tym zbyt mała liczba średnich obiektów noclegowych i obiektów gastronomicznych. Niewystarczające wykorzystanie potencjału inwestycyjnego, w tym zbyt mała ilość spójnych działań informacyjno-promocyjnych. Niewystarczające wykorzystanie potencjału turystycznego, w tym brak spójnej oferty dla obszaru i promocji oferty już dostępnej. Brak działań wspierających budowanie tożsamości lokalnej wśród społeczności oraz dbanie o dziedzictwo historyczne i kulturalne. Zbyt słabo rozwinięta i malejąca oferta komunikacji publicznej. Niewystarczający dostęp do infrastruktury szerokopasmowego Internetu.

SZANSE	ZAGROŻENIA
Wzrost zainteresowania potencjalnych inwestorów obszarem LGD i pełniejsze wykorzystanie zasobów pod inwestycje.	Ograniczenia wynikające z obejmowania obszaru ochroną prawną.
Plany rozwoju i modernizacji infrastruktury komunikacyjnej obejmujące obszar LGD.	Pogarszanie się stanu środowiska naturalnego, w tym negatywne zjawiska pogodowe i zmiany klimatyczne.
Wzrost popularności wypoczynku na obszarach wiejskich.	Zwiększanie ilości osób w wieku poprodukcyjnym.
Wzrost zainteresowania aktywnymi formami wypoczynku i zdrowego trybu życia.	Opuszczanie terenu przez osoby młode.
Zwiększenie potencjału administracyjnego i finansowego poprzez współpracę międzysektorową oraz nawiązanie kontaktów międzynarodowych.	Brak dostępu do zewnętrznych środków finansowych uniemożliwiających realizację istotnych inicjatyw rozwojowych.
Wzmocnienie kapitału społecznego i poczucia tożsamości lokalnej wśród mieszkańców.	Uwarunkowania administracyjno-prawne niekorzystnie wpływające na rozwój obszaru.
Rozszerzenie zakresów działalności lokalnych przedsiębiorstw.	Utrudnienia formalne we współpracy między sektorem publicznym a przedsiębiorcami i organizacjami NGO . Niestabilność makroekonomiczna.
Pełne wykorzystanie dostępnego potencjału przyrodniczego do celów turystycznych i rekreacyjnych.	Rozwój dróg szybkiego ruchu jako zagrożenie dla potencjału turystycznego.
Nawiązywanie kontaktów międzynarodowych, wymiana doświadczeń.	Zanikanie lokalnych tradycji i utrata tożsamości lokalnej.
	Niewystarczające środki i brak pełnego przygotowania podmiotów lokalnych do przejmowania obowiązków od organów centralnych.
	Realizacja dużych inwestycji na obszarze wpływających na jakość życia mieszkańców bez odpowiedniego przygotowania lokalnej społeczności.

Tabela 26 Analiza SWOT dla LGD „Ziemia Chełmońskiego” - źródło: opracowanie własne
Analiza SWOT jest spójna z diagnozą (szczegóły: rozdział V).

V Cele i wskaźniki

LGD „Ziemia Chełmońskiego” opracowywała cele i przedsięwzięcia strategii opierając się na dwóch kluczowych źródłach. Z jednej strony, brano pod uwagę potrzeby mieszkańców sformułowane w diagnozie oraz własnym badaniu ankietowym i szczegółowe pomysły projektowe zgłoszone za pośrednictwem fiszek oraz podczas konsultacji społecznych. Z drugiej strony, szczegółowo przeanalizowano możliwości pozyskania wsparcia w związku z opublikowaniem rozporządzeń do PROW 2014-2020 i atrakcyjność zasad przyznawania pomocy dla poszczególnych beneficjentów. Wstępne pomysły były przedmiotem analizy i dyskusji w gronie zespołu roboczego ds. celów, a następnie samych mieszkańców w trakcie spotkań konsultacyjnych. Po wprowadzeniu uwag zaakceptowanych przez zespół, cele oraz przedsięwzięcia prezentują się następująco:

CELE OGÓLNE	CELE SZCZEGÓŁOWE	PRZEDSIĘWZIĘCIA
<i>Cel ogólny I:</i> Wsparcie rozwoju gospodarczego i konkurencyjności obszaru LSR do 2023 r	<i>Cel szczegółowy:</i> 1.1 Rozwój przedsiębiorczości na obszarze LSR do 2023 roku	<i>Przedsięwzięcie 1.1.1.</i> Zakładanie działalności gospodarczej <i>Przedsięwzięcie 1.1.2.</i> Rozwój przedsiębiorstw
<i>Cel ogólny II.</i> Wzmocnienie atrakcyjności obszaru LSR do 2023 r.	<i>Cel szczegółowy:</i> 2.1 Budowa, przebudowa infrastruktury turystycznej i drogowej na obszarze LSR do 2023 roku	<i>Przedsięwzięcie 2.1.1</i> Infrastruktura turystyczna i drogowa
<i>Cel ogólny III.</i> Aktywizacja mieszkańców obszaru LSR i wzmocnienie kapitału społecznego do 2023 r.	<i>Cel szczegółowy:</i> 3.1 Aktywizacja i integracja mieszkańców oraz promocja zasobów lokalnych obszaru LSR do 2023 roku	<i>Przedsięwzięcie 3.1.1</i> Wydarzenia aktywizacyjne i integracyjne oraz działania promocyjno-informacyjne
		<i>Przedsięwzięcie 3.1.2</i> Funkcjonowanie LGD
		<i>Przedsięwzięcie 3.1.3</i> Projekty współpracy

Tabela 27 Cele i przedsięwzięcia dla LGD „Ziemia Chełmońskiego” - źródło: opracowanie własne

Cele są zgodne z celami PROW 2014-2020 i RPO na lata 2014-2020 w częściach dotyczących instrumentu RLKS. Wszystkie cele są zgodne z priorytetem 6 (promowanie włączenia społecznego, zmniejszania ubóstwa oraz rozwoju gospodarczego na obszarach wiejskich) i celem szczegółowym 6B (wspieranie lokalnego rozwoju na obszarach wiejskich) w ramach PROW 2014-2020, ponieważ wszystkie określone przez LGD zakresy wsparcia pozytywnie wpływają na rozwój lokalny obszarów wiejskich, a tym samym promują włączenie społeczne, redukcję ubóstwa oraz rozwój gospodarczy obszaru LSR.

Cele i przedsięwzięcia odpowiadają zjawiskom zidentyfikowanym w diagnozie i analizie SWOT oraz kluczowym obszarom interwencji i kluczowym grupom docelowym, wskazanym w diagnozie.

Prace nad wypracowaniem celów i przedsięwzięć oparte zostały o partycypacyjną metodologię tworzenia LSR. Poniżej szczegółowo opisano związek celów i przedsięwzięć z diagnozą i analizą SWOT. (patrz także: matryca logiczna):

CEL SZCZEGÓŁOWY	PRZEDSIĘWZIĘCIA	ANALIZA SWOT	DIAGNOZA
1.1 Rozwój przedsiębiorczości na obszarze LSR	1.1.1 Zakładanie działalności gospodarczej	<i>Słabe strony:</i>	- niska ocena rynku pracy

do 2023 roku	1.1.2 Rozwój przedsiębiorstw	1. Niski i malejący stopień aktywności zawodowej, w tym brak motywacji do podejmowania pracy przez osoby bezrobotne 2. Zbyt niski poziom przedsiębiorczości oraz brak narzędzi do wspierania jej rozwoju na obszarze. 3. Niewystarczająco rozwinięty rynek pracy i rosnąca stopa bezrobocia. 4. Zbyt niski poziom wynagrodzeń oraz rosnący odsetek osób korzystających z pomocy społecznej. 5. Niewystarczające lub nieadekwatne kwalifikacje mieszkańców w stosunku do wymagań rynku pracy. <i>Szanse:</i> 1. Zwiększenie potencjału administracyjnego i finansowego poprzez współpracę międzysektorową oraz nawiązanie kontaktów międzynarodowych. 2. Rozszerzenie zakresów działalności lokalnych przedsiębiorstw. <i>Zagrożenia:</i> 1. Zwiększanie ilości osób w wieku poprodukcyjnym. 2. Opuszczanie terenu przez osoby młode. 3. Brak dostępu do zewnętrznych środków finansowych uniemożliwiających realizację istotnych inicjatyw rozwojowych. 4. Uwarunkowania administracyjno-prawne niekorzystnie wpływające na rozwój obszaru. 5. Utrudnienia formalne we współpracy między sektorem publicznym a przedsiębiorcami i organizacjami pozarządowymi. 6. Niestabilność makroekonomiczna.	w badaniu ankietowym, - niewystarczająca liczba firm, - niewykorzystany w pełni potencjał turystyczny
2.1 Budowa, przebudowa infrastruktury turystycznej i drogowej na obszarze LSR do 2023 roku	2.1.1 Infrastruktura turystyczna i drogowa	<i>Słabe strony:</i> 1. Braki w infrastrukturze rekreacyjnej, kulturalnej i społecznej oraz zbyt niski standard istniejących obiektów. 2. Ograniczona oferta spędzania czasu wolnego na obszarze, w szczególności braki w ofercie skierowanej do młodzieży i seniorów. 3. Zły stan ogólnodostępnej infrastruktury użytkowej, w szczególności zły stan dróg lokalnych oraz niezadowalający poziom estetyki w przestrzeni publicznej. 4. Niewystarczająca infrastruktura turystyczna, w tym zbyt mała liczba średnich obiektów noclegowych i obiektów gastronomicznych. 5. Niewystarczające wykorzystanie potencjału turystycznego, w tym brak spójnej oferty dla obszaru i promocji oferty już dostępnej. <i>Szanse:</i> 1. Plany rozwoju i modernizacji infrastruktury komunikacyjnej obejmujące obszar LGD. 2. Wzrost popularności wypoczynku na obszarach wiejskich. 3. Wzrost zainteresowania aktywnymi formami wypoczynku i zdrowego trybu życia. 4. Pełne wykorzystanie dostępnego potencjału przyrodniczego do celów turystycznych i rekreacyjnych.	- słaba ocena turystyki w badaniu, - słaba ocena oferty spędzania wolnego czasu w badaniu, - liczne potrzeby w zakresie infrastruktury zgłoszone w badaniu ankietowym,

3.1 Aktywizacja i integracja mieszkańców oraz promocja zasobów lokalnych obszaru LSR do 2023 roku	3.1.1 Wydarzenia aktywizacyjne i integracyjne oraz działania promocyjno-informacyjne. 3.1.2 Funkcjonowanie LGD 3.1.3 Projekty współpracy	<i>Silne strony:</i> 1. Duża aktywność społeczności lokalnej. <i>Słabe strony:</i> 1. Ograniczona oferta spędzania czasu wolnego na obszarze, w szczególności braki w ofercie skierowanej do młodzieży i seniorów. 2. Brak działań wspierających budowanie tożsamości lokalnej wśród społeczności oraz dbanie o dziedzictwo historyczne i kulturalne. <i>Szanse:</i> 1. Wzmocnienie kapitału społecznego i poczucia tożsamości lokalnej wśród mieszkańców.	- słaba ocena oferty spędzania wolnego czasu w badaniu, - liczne wskazania na działania aktywizacyjne jako najbardziej pożądane w badaniu ankietowym.
--	---	---	---

Tabela 28 Związek celów i przedsięwzięć połączony z diagnozą i analizą SWOT – źródło: opracowanie własne

Opis przedsięwzięć i sposobów ich realizacji wraz z uzasadnieniem:

Przedsięwzięcie 1.1.1 Zakładanie działalności gospodarczej, sposób realizacji: konkurs

O środki w formie premii będą mogły się ubiegać osoby fizyczne, spełniające warunki określone w rozporządzeniu dotyczącym realizacji LSR. Wysokość premii wynosi 80.000 zł, a pomoc będzie wypłacana w dwóch transzach (jedna po zawarciu umowy, nie później niż po 3 miesiącach, druga po wykonaniu biznesplanu, nie później niż 2 lata od zawarcia umowy). Premię można wykorzystać na pokrycie kosztów wskazanych w biznesplanie, związanych z podjęciem działalności gospodarczej. Warunkiem przyznania pomocy jest stworzenie minimum jednego miejsca pracy (w przeliczeniu na pełne etaty średnioroczne), w tym samozatrudnienie. Wnioski rozpatrywane będą przez LGD (w zakresie zgodności z LSR i kryteriami wyboru) i Urząd Marszałkowski.

Uzasadnienie: Przedsięwzięcie odpowiada na problemy wskazane w diagnozie obszaru i analizie SWOT: niskie wskaźniki przedsiębiorczości, bezrobocie, potrzebę wsparcia tworzenia nowych miejsc pracy i niskie zarobki mieszkańców oraz jest zgodne z przepisami PROW 2014-2020.

Przedsięwzięcie 1.1.2 Rozwój przedsiębiorstw, sposób realizacji: konkurs

W przedsięwzięciu tym o pomoc będą mogli się ubiegać przedsiębiorcy, którzy planują stworzenie nowych miejsc pracy. Poziom dofinansowania wynosi do 70% kosztów kwalifikowalnych operacji i jednocześnie maksymalnie 300 000 zł na jednego beneficjenta i jedną operację w okresie realizacji PROW na lata 2014-2020. Minimalna całkowita wartość operacji wynosi nie mniej niż 50 000 zł. Pomoc wypłacana będzie na zasadzie refundacji (zwrotu) części poniesionych wydatków po zakończeniu realizacji operacji lub jej etapu. Warunkiem przyznania pomocy jest stworzenie minimum jednego miejsca pracy (w przeliczeniu na pełne etaty średnioroczne), bezpośrednio związanego z realizowaną operacją oraz utrzymanie go przez okres wskazany w umowie o przyznaniu pomocy, jeśli kwota pomocy przekracza 25 tys. zł. Wnioski rozpatrywane będą przez LGD (w zakresie zgodności z LSR i kryteriami wyboru) i Urząd Marszałkowski.

Uzasadnienie: Przedsięwzięcie odpowiada na problemy wskazane w diagnozie obszaru i analizie SWOT: bezrobocie, potrzebę wsparcia tworzenia nowych miejsc pracy i niskie zarobki mieszkańców oraz jest zgodne z przepisami PROW 2014-2020.

Przedsięwzięcie 2.1.1 Infrastruktura turystyczna i drogowa, sposób realizacji: konkurs

W ramach przedsięwzięcia wnioskodawcy będą mogli się ubiegać o wsparcie operacji polegających na rozwoju ogólnodostępnej i niekomercyjnej infrastruktury turystycznej. Minimalna całkowita wartość operacji wynosi nie mniej niż 50 000 zł. Pomoc wypłacana będzie na zasadzie refundacji (zwrotu) części poniesionych wydatków, po zakończeniu realizacji operacji lub jej etapu. Poziom dofinansowania wynosi do 63,63% dla jednostek sektora finansów publicznych i do 90% dla pozostałych podmiotów z wyłączeniem podmiotów prowadzących działalność gospodarczą (do 70%), do których stosuje się ustawy Prawo przedsiębiorców. Wnioski rozpatrywane będą przez LGD (w zakresie zgodności z LSR i kryteriami wyboru) i Urząd Marszałkowski.

Uzasadnienie: Przedsięwzięcie odpowiada na problemy wskazane w diagnozie obszaru i analizie SWOT: braki w infrastrukturze i jej zły stan techniczny, niewykorzystany w pełni potencjał turystyczny obszaru oraz jest zgodne z przepisami PROW 2014-2020.

Przedsięwzięcie 3.1.1 Wydarzenia aktywizacyjne i integracyjne oraz działania promocyjno-informacyjne, sposób realizacji: realizacja projektu grantowego poprzedzona wyborem Grantobiorców

W ramach przedsięwzięcia wspierane będą działania informacyjne i promocyjne (publikacje, strony internetowe, aplikacje, oznakowanie szlaków turystycznych itp.) oraz operacje przyczyniające się do aktywizacji lub integracji mieszkańców, a tym samym wzmocnienia kapitału społecznego na obszarze LSR (konkursy, przeglądy, szkolenia, warsztaty, spotkania etc.). Minimalna całkowita wartość zadania wynosi nie mniej niż 5 000 zł, a maksymalnie 50 000 zł. Pomoc może być wypłacona w formie wyprzedzającego finansowania na podstawie umowy o powierzenie grantu w wysokości do 100% kwoty grantu. Wysokość wyprzedzającego finansowania będzie uzależniona od możliwości finansowych LGD. Zatwierdzenie kwoty grantu i potwierdzenie prawidłowości realizacji zadania będzie dokonywane na podstawie złożonego wniosku o powierzenie grantu wraz z wymaganymi załącznikami oraz Sprawozdania. Jeśli Grantobiorca nie uzyska wyprzedzającego finansowania lub uzyska je w wysokości niższej niż kwota grantu – środki finansowe będą wypłacane na zasadzie refundacji. Poziom dofinansowania wynosi do 100% kwoty kosztów stanowiących podstawę do wyliczenia kwoty granty nie mniej niż 5.000 zł nie więcej niż 50.000 zł. Z możliwości ubiegania się o wsparcie zostały wyłączone podmioty prowadzących działalność gospodarczą. Suma grantów udzielonych jednostkom sektora finansów publicznych w ramach danego projektu grantowego nie przekracza 20% kwoty środków przyznanych na ten projekt.

Uzasadnienie: Przedsięwzięcie odpowiada na problemy wskazane w diagnozie obszaru i analizie SWOT: niewystarczająca promocja obszaru, umiarkowany wskaźnik natężenia ruchu turystycznego, niewykorzystany w pełni potencjał turystyczny obszaru, niewystarczająco rozwinięta oferta spędzania czasu wolnego, niewystarczające środki finansowe na działalność NGO oraz jest zgodne z przepisami PROW 2014-2020.

Przedsięwzięcie 3.1.2 Funkcjonowanie LGD, sposób realizacji: umowa LGD-UM

W ramach przedsięwzięcia finansowane będą koszty bieżące LGD (m.in. wynagrodzenia, utrzymanie biura itp.) oraz działania informacyjne, edukacyjne, promocyjne i doradcze określone w planie komunikacji.

Uzasadnienie: przedsięwzięcie jest niezbędne w celu prawidłowej realizacji LSR oraz jest zgodne z przepisami PROW 2014-2020.

Przedsięwzięcie 3.1.3 Projekty współpracy, sposób realizacji: umowa LGD-UM

LGD planuje realizację trzech projektów współpracy, w tym co najmniej jednego o zasięgu krajowym i jednego o zasięgu międzynarodowym. Przyczynią się one do osiągnięcia celów szczegółowych dotyczących przedsiębiorczości oraz zasobów lokalnych LSR oraz przypisanym m wskaźników realizacji LSR. Ważnym elementem projektów współpracy będzie promocja dobrych praktyk (najciekawszych inicjatyw z obszaru LSR) i ich transfer.

Uzasadnienie: przedsięwzięcie jest niezbędne w celu prawidłowej realizacji LSR oraz jest zgodne z przepisami PROW 2014-2020.

W LSR zaplanowano realizację wskaźników oddziaływania (przypisanych do celów ogólnych), wskaźników rezultatu (przypisanych do odpowiednich celów szczegółowych) i wskaźników produktu (przypisanych do poszczególnych przedsięwzięć). W LSR umieszczono wszystkie obowiązkowe wskaźniki wynikające z przepisów programowych. Przyjęte wskaźniki są przejrzyste i mierzalne (wskazano wartość bazową, wartość docelową, terminy ich osiągania oraz opisano źródła danych, sposób i częstotliwość pomiaru). Wszystkie wskaźniki są adekwatne do odpowiednich celów i przedsięwzięć, są bezpośrednio związane z zakresem udzielanego wsparcia i pozwalają na mierzenie efektów poszczególnych operacji. Szczegółowy sposób i częstotliwość dokonywania pomiarów zostały określone w zasadach monitorowania i ewaluacji.

Wartość wyjściowa wskaźników produktu i rezultatu wynosi zero, ponieważ nie realizowano do tej pory żadnych operacji w ramach środków LSR na lata 2014-2020. Przyjęte wskaźniki oddziaływania zostały oparte o dane pochodzące ze źródeł statystyki publicznej (Bank Danych Lokalnych GUS), dodatkowo pozwalają one na określenie wpływu realizacji LSR na strategię rozwoju województwa. Wartość wyjściowa tych wskaźników została określona na podstawie danych BDL GUS, według stanu na 31.12.2013 r.

1.0	CEL OGÓLNY 1	Wsparcie rozwoju gospodarczego i konkurencyjności obszaru LSR do 2023 r				
2.0	CEL OGÓLNY 2	Wzmocnienie atrakcyjności obszaru LSR do 2023 r				
3.0	CEL OGÓLNY 3	Aktywizacja mieszkańców obszaru LSR i wzmocnienie kapitału społecznego do 2023 r.				
1.1	CEL SZCZEGÓŁOWY 1.1	Rozwój przedsiębiorczości na obszarze LSR do 2023 roku				
2.1	CEL SZCZEGÓŁOWY 2.1	Budowa, przebudowa infrastruktury turystycznej i drogowej na obszarze LSR do 2023 roku				
3.1	CEL SZCZEGÓŁOWY 3.1	Aktywizacja i integracja mieszkańców oraz promocja zasobów lokalnych obszaru LSR do 2023 roku				
		Wskaźniki oddziaływania dla celu ogólnego	<i>Jednostka miary</i>	stan początkowy 2013 rok	plan 2022 rok	<i>Źródło danych/sposób pomiaru</i>
W1.0	Liczba podmiotów gospodarczych wpisanych do rejestru REGON na 1000 ludności		sztuka	94	95	Bank Danych Lokalnych GUS, zmienna: podmioty gospodarki narodowej – wskaźniki: podmioty wpisane do rejestru REGON na 1000 ludności (dane = średnia arytmetyczna dla gmin).
W2.0	Liczba udzielonych noclegów w obiektach zbiorowego zakwaterowania (ogółem)		sztuka	79.411	79.900	Bank Danych Lokalnych GUS, zmienna: turystyczne obiekty noclegowe, suma: liczba noclegów udzielonych rezydentom (Polakom) + liczba noclegów udzielonych turystom zagranicznym] w obiektach hotelowych i innych obiektach (razem) dla poszczególnych gmin
W3.0	Liczba fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych na 10 tys. mieszkańców		sztuka	20,3	21	Bank Danych Lokalnych GUS, zmienna: podmioty gospodarki narodowej – wskaźniki, fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne na 10 tys. mieszkańców (dane = średnia arytmetyczna dla gmin).
		Wskaźniki rezultatu dla celów szczegółowych	<i>Jednostka miary</i>	stan początkowy 2014 rok	plan 2023 rok	<i>Źródło danych/sposób pomiaru</i>
w1.1	Liczba utworzonych miejsc pracy		sztuka	0	51	Ankiety monitorujące od beneficjentów pomocy, sprawozdania, dane UM/ARiMR. Ewentualne dodatkowe stanowiska utworzone przez beneficjentów pomocy (premiowane w ramach kryteriów wyboru) traktowane będą jako wartość dodana.
w.1.1	Liczba utrzymanych miejsc pracy		sztuka	0	51	Ankiety monitorujące od beneficjentów pomocy, sprawozdania, dane UM/ARiMR. Przyjęto założenie, że jedna operacja = jedno miejsce pracy (zgodnie z wymogami programu). Ewentualne dodatkowe stanowiska utworzone przez beneficjentów pomocy (premiowane w ramach kryteriów wyboru) traktowane będą jako wartość dodana
W2.1	Liczba osób korzystających z obiektów infrastruktury turystycznej		osoba	0	36.000	Ankiety monitorujące od beneficjentów pomocy, sprawozdania, dane UM/ARiMR (w zakresie lokalizacji obiektów) oraz dane BDL GUS (zmienna: ludność: faktyczne miejsce zamieszkania, ogółem wg stanu na 31.12.2013 r.). Ze względu na ogólnodostępny charakter obiektów (wymóg Programu) jako osoby korzystające uwzględniani są wszyscy mieszkańcy miejscowości, w których zlokalizowane zostały nowe lub przebudowane, zmodernizowane obiekty. Dla uproszczenia obliczeń i zapewnienia dostępności danych przyjęto, że liczba mieszkańców będzie liczona według stanu na 31.12.2013 r. W przypadku kilku inwestycji w tej samej miejscowości, jej mieszkańcy są wliczani do wskaźnika rezultatu tylko raz.
	Liczba osób korzystających z nowej lub przebudowanej infrastruktury technicznej drogowej w zakresie włączenia społecznego		osoba	0	180	Ankiety monitorujące od beneficjentów pomocy, sprawozdania, dane UM/ARiMR.

W3.1	Liczba odbiorców działań informacyjnych i promocyjnych		osoba	0	45.000	Ankiety monitorujące od beneficjentów pomocy, sprawozdania, dane UM/ARiMR. Liczba odbiorców ustalana będzie na podstawie liczby uczestników wydarzeń, liczby wejść na witryny internetowe, liczby egzemplarzy publikacji itp.		
	Liczba uczestników wydarzeń aktywizacyjnych i integracyjnych		osoba	0	2.700	Ankiety monitorujące od beneficjentów pomocy, sprawozdania, dane UM/ARiMR.		
	Liczba osób przeszkolonych		osoba	0	90	Ankiety monitorujące od beneficjentów pomocy, sprawozdania, dane UM/ARiMR.		
	Liczba przeszkolonych osób z grup defaworyzowanych		osoba	0	63	Ankiety monitorujące od beneficjentów pomocy, sprawozdania, dane UM/ARiMR.		
	Liczba osób oceniających szkolenia jako adekwatne do oczekiwań		osoba	0	63	Ankiety monitorujące od beneficjentów pomocy, sprawozdania, dane UM/ARiMR.		
	Liczba osób, które otrzymały wsparcie po uprzednim udzieleniu indywidualnego doradztwa w zakresie ubiegania się o wsparcie na realizację LSR		osoba	0	72	Ankiety monitorujące od beneficjentów pomocy, sprawozdania, dane UM/ARiMR.		
	Liczba osób uczestniczących w spotkaniach konsultacyjno-informacyjnych		osoba	0	1.080	Dane własne LGD.		
	Liczba osób zadowolonych ze spotkań przeprowadzonych przez LGD		osoba	0	900	Dane własne LGD.		
	Liczba odbiorców wydanych, opracowanych publikacji i materiałów informacyjno-promocyjnych		osoba	0	6.300	Dane własne LGD.		
	Liczba uczestników wydarzeń promocyjnych, na których promowano działalność LGD i obszar LSR		osoba	0	72.000	Dane własne LGD.		
	Liczba projektów współpracy wykorzystujących lokalne zasoby		sztuka	0	1	Dane własne LGD.		
Liczba projektów współpracy skierowanych do grup docelowych		sztuka	0	1	Dane własne LGD.			
Przedsięwzięcia		Grupy docelowe	Sposób realizacji	Wskaźniki produktu				
				nazwa	Jednostka miary	wartość		Źródło danych/sposób pomiaru
		początkowa 2014 rok	końcowa 2023 rok					
1.1.1	Zakładanie działalności gospodarczej	osoby/podmioty planujące rozpoczęcie działalności gospodarczej	konkurs – premia ryczałtowa	liczba operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa	sztuka	0	40 <u>47</u>	Ankiety monitorujące od beneficjentów pomocy, sprawozdania, dane UM/ARiMR
				Liczba operacji ukierunkowanych na innowacje	sztuka	0	26	Dane własne LGD (liczba operacji, które uzyskały punkty w kryterium wyboru - innowacyjność)
1.1.2	Rozwój przedsiębiorstw	przedsiębiorcy	konkurs	liczba operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa	sztuka	0	11	Ankiety monitorujące od beneficjentów pomocy, sprawozdania, dane UM/ARiMR
				Liczba operacji ukierunkowanych na innowacje	sztuka	0	9	Dane własne LGD (liczba operacji, które uzyskały punkty w kryterium wyboru - innowacyjność)
2.1.1		Mieszkańcy obszaru, organizacje	Konkurs	Liczba nowych lub zmodernizowanych obiektów infrastruktury turystycznej	sztuka	0	7 <u>11</u>	Ankiety monitorujące od beneficjentów pomocy, sprawozdania, dane UM/ARiMR

	Infrastruktura turystyczna i drogowa	pozarządowe, instytucje publiczne, turyści		Liczba nowych obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej	sztuka	0	4 <u>5</u>	Ankiety monitorujące od beneficjentów pomocy, sprawozdania, dane UM/ARiMR
				Liczba przebudowanych obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej	sztuka	0	3 <u>6</u>	Ankiety monitorujące od beneficjentów pomocy, sprawozdania, dane UM/ARiMR
				Liczba podmiotów wspartych w ramach operacji obejmujących wyposażenie mające na celu szerzenie lokalnej kultury i dziedzictwa lokalnego	sztuka	0	1	Ankiety monitorujące od beneficjentów pomocy, sprawozdania, dane UM/ARiMR
				Liczba operacji w zakresie infrastruktury drogowej w zakresie włączenia społecznego	sztuka	0	4	Ankiety monitorujące od beneficjentów pomocy, sprawozdania, dane UM/ARiMR
				Długość wybudowanych lub przebudowanych dróg	km	0	3	Ankiety monitorujące od beneficjentów pomocy, sprawozdania, dane UM/ARiMR
3.1.1	Wydarzenia aktywizacyjne i integracyjne oraz działania promocyjno-informacyjne	Mieszkańcy obszaru, organizacje pozarządowe	Projekt grantowy, operacje własne	Liczba wspartych operacji dotyczących inicjatyw w zakresie aktywizacji i integracji mieszkańców	sztuka	0	20	Ankiety monitorujące od beneficjentów pomocy, sprawozdania, dane UM/ARiMR
				Liczba szkoleń	sztuka	0	10	Ankiety monitorujące od beneficjentów pomocy, sprawozdania, dane UM/ARiMR
				Liczba wspartych operacji dotyczących działań informacyjno-promocyjnych	sztuka	0	20	Ankiety monitorujące od beneficjentów pomocy, sprawozdania, dane UM/ARiMR
				Liczba wydarzeń / imprez	sztuka	0	10	Ankiety monitorujące od beneficjentów pomocy, sprawozdania, dane UM/ARiMR
2 3.1.2	Funkcjonowanie LGD	LGD, mieszkańcy obszaru	Koszty bieżące, aktywizacja	Liczba osobodni szkoleń dla pracowników LGD	osobodzień	0	44	Dane własne LGD.
				Liczba osobodni szkoleń dla organów LGD	osobodzień	0	121	Dane własne LGD.
				Liczba podmiotów, którym udzielono indywidualnego doradztwa	osoby/ podmioty	0	270	Dane własne LGD.
				Liczba spotkań / wydarzeń adresowanych do mieszkańców	sztuka	0	36	Dane własne LGD.
				Liczba wydanych, opracowanych publikacji i materiałów informacyjno-promocyjnych	sztuka	0	5	Dane własne LGD.
				Liczba wydarzeń promocyjnych, na których promowano działalność LGD i obszar LSR	sztuka	0	54	Dane własne LGD.

				Liczba stron internetowych LGD	sztuka	0	1	Dane własne LGD.
				Liczba konferencji / targów / prezentacji (odbywających się poza terenem LGD) z udziałem przedstawicieli LGD/	sztuka	0	2	Dane własne LGD.
2.1.3	Projekty współpracy	LGD, mieszkańcy obszaru	Projekty współpracy	Liczba zrealizowanych projektów współpracy	sztuka	0	3	Dane własne LGD.
				Liczba zrealizowanych projektów współpracy międzynarodowej	sztuka	0	1	Dane własne LGD.
				Liczba projektów współpracy wykorzystujących lokalne zasoby	sztuka	0	1	Dane własne LGD.
				Liczba projektów współpracy skierowanych do grup docelowych	sztuka	0	1	Dane własne LGD.
				Liczba LGD uczestniczących w projektach współpracy, finansowanych w ramach LSR	sztuka	0	5	Dane własne LGD.

Tabela 29 Tabela wskaźników, przedsięwzięć i rezultatów LGD „Ziemia Chełmońskiego” – źródło: opracowanie własne

Matryca logiczna – logika interwencji w ramach LSR „Ziemia Chełmońskiego”

Zidentyfikowane problemy/wyzwania społeczno-ekonomiczne	Planowane przedsięwzięcia	Produkty	Cele szczegółowe	Rezultaty	Cel ogólny	Oddziaływanie	Czynniki zewnętrzne mające wpływ na realizację działań i osiągnięcie wskaźników
- niskie wskaźniki przedsiębiorczości na obszarze LSR, - bezrobocie, - bardzo zła ocena rynku pracy wśród mieszkańców, - konieczność tworzenia nowych miejsc pracy wskazana w badaniu,	1.1.1 Zakładanie działalności gospodarczej	liczba operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa; liczba operacji ukierunkowanych na innowacje	Cel szczegółowy 1.1: Rozwój przedsiębiorczości na obszarze LSR do 2023 r.	Liczba utworzonych miejsc pracy (ogółem) w przeliczeniu na pełne etaty średnioroczne	Cel ogólny 1: Wsparcie rozwoju gospodarczego i konkurencyjności obszaru LSR do 2023 r.	Liczba podmiotów gospodarczych wpisanych do rejestru REGON na 1000 ludności	- pogorszenie koniunktury gospodarczej – ryzyko powrotu kryzysu gospodarczego, - problemy z utrzymaniem miejsc pracy po udzieleniu pomocy, - duża liczba odmów przyznania pomocy w latach 2007-2013
	1.1.2 Rozwój przedsiębiorstw	liczba operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa; liczba operacji ukierunkowanych na innowacje					
- braki w infrastrukturze i jej zły stan techniczny, - niewykorzystany potencjał turystyczny obszaru,	2.1.1 Infrastruktura turystyczna i drogowa	Liczba nowych lub zmodernizowanych obiektów infrastruktury turystycznej Liczba operacji w zakresie infrastruktury drogowej w zakresie włączenia społecznego	Cel szczegółowy 2.1: Budowa, przebudowa infrastruktury turystycznej i drogowej na obszarze LSR do 2023 roku	Liczba osób korzystających z obiektów infrastruktury turystycznej. Liczba osób korzystających z nowej lub zmodernizowanej infrastruktury technicznej drogowej w zakresie włączenia społecznego	Cel ogólny 2: Wzmocnienie atrakcyjności obszaru LSR do 2023 r.	Liczba udzielonych noclegów w obiektach zbiorowego zakwaterowania (ogółem)	- długie i skomplikowane postępowania PZP, - niewystarczające środki finansowe w sektorze publicznym,
- niska ocena poziomu aktywizacji mieszkańców, - niewielkie środki na realizację inicjatyw przez lokalne NGO, - konieczność podniesienia kwalifikacji mieszkańców, - trudności w prawidłowym	3.1.1 Wydarzenia aktywizacyjne i integracyjne oraz działania promocyjno-informacyjne	Liczba wspartych operacji dotyczących inicjatyw w zakresie aktywizacji i integracji mieszkańców; Liczba przeprowadzonych szkoleń; Liczba wspartych operacji dotyczących działań informacyjno-promocyjnych	Cel szczegółowy 3.1: Aktywizacja i integracja mieszkańców oraz promocja zasobów lokalnych obszaru LSR do 2023 roku	Liczba odbiorców działań informacyjnych i promocyjnych; Liczba uczestników wydarzeń aktywizacyjnych i integracyjnych; Liczba osób przeszkolonych; Liczba przeszkolonych osób z grup defaworyzowanych; Liczba osób oceniających szkolenia jako adekwatne do oczekiwań zawodowych;	Cel ogólny 3: Aktywizacja mieszkańców w obszarze LSR i wzmocnienie kapitału społecznego do 2023 r.	Liczba fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych na 10 tys. mieszkańców	- brak środków finansowych na realizację projektów NGO, - niewystarczające umiejętności w zakresie przygotowania projektów, - w części gmin: niewielka liczba NGO;

przygotowaniu i realizacji projektów finansowanych ze środków UE,	3.1.2 Funkcjonowanie LGD	Liczba osobodni szkoleń dla pracowników LGD; Liczba osobodni szkoleń dla organów LGD; Liczba osób/podmiotów, którym udzielono indywidualnego doradztwa; Liczba spotkań informacyjno-konsultacyjnych LGD z mieszkańcami; Liczba wydanych, opracowanych publikacji i materiałów informacyjno-promocyjnych; Liczba wydarzeń promocyjnych, na których promowano działalność LGD i obszar LSR; Liczba stron internetowych LGD;		Liczba osób, które otrzymały wsparcie po uprzednim udzieleniu indywidualnego doradztwa w zakresie ubiegania się o wsparcie na realizację LSR, świadczonego w biurze LGD; Liczba osób uczestniczących w spotkaniach konsultacyjno-informacyjnych; Liczba osób zadowolonych ze spotkań przeprowadzonych przez LGD; Liczba odbiorców wydanych, opracowanych publikacji i materiałów informacyjno-promocyjnych; Liczba uczestników wydarzeń promocyjnych, na których promowano działalność LGD i obszar LSR; Liczba projektów współpracy wykorzystujących lokalne zasoby (przyrodnicze, kulturowe, historyczne, turystyczne, produkty lokalne); Liczba projektów współpracy skierowanych do następujących grup docelowych: przedsiębiorcy, grupy defaworyzowane (określone w LSR), młodzież, turyści, inne		- zmieniające się przepisy i wytyczne, - brak doświadczeń w ryczałtowym rozliczaniu kosztów, - niewystarczające środki na realizację wszystkich niezbędnych zadań, - problemy z pozyskaniem wykwalifikowanych pracowników do biura LGD,
	3.1.3 Projekty współpracy	Liczba zrealizowanych projektów współpracy; Liczba zrealizowanych projektów współpracy międzynarodowej; Liczba LGD uczestniczących w projektach współpracy, finansowanych w ramach LSR;				- możliwe trudności w pozyskaniu partnerów i prawdopodobieństwo zmian w trakcie projektów, - niewielkie środki finansowe na realizację projektów współpracy

Tabela 30 Matryca logiczna LGD „Ziemia Chełmońskiego” – źródło: opracowanie własne

Uwagi zgromadzone w procesie konsultacji społecznych:

Zapisane w Strategii cele i wskaźniki zostały określone w wyniku konsultacji wewnętrznych pomiędzy zespołem roboczym ds. celów, Zarządu, Rady i pracowników biura LGD. Uwzględniają one także uwagi mieszkańców zgłaszane podczas konsultacji społecznych w terenie, a także poprzez inne formy komunikacji (wizyty mieszkańców w biurze LGD, rozmowy telefoniczne, ankiety, fiszki, maile). Rada LGD postulowała przyjęcie w celu ogólnym I. *Wsparcie i rozwoju gospodarczego i konkurencyjności obszaru LSR do 2023 r.* w ramach celu szczegółowego 1.1 *Rozwój przedsiębiorczości na obszarze LSR do 2023 roku dwóch przedsięwzięć.* W ramach pierwszego z nich, Przedsięwzięcia 1.1.1 *Zakładanie działalności gospodarczej* przyjęto po wewnętrznych ustaleniach formę premii ryczałtowej dla osób, które planują założyć własną firmę. Zarówno wysokość środków, jak i forma wsparcia zostały opracowane na podstawie rozporządzeń oraz wcześniejszych doświadczeń związanych z przyznawaniem mikrodotacji. Przedsięwzięcie 1.1.2 *Rozwój przedsiębiorstw* będzie się opierało na konkursie skierowanym do przedsiębiorców planujących utworzenie nowych miejsc pracy, co także jest zgodne z wnioskami Rady LGD. W Celu ogólnym II. *Wzmocnienie atrakcyjności obszaru LSR do 2023* zapisany został cel szczegółowy 2.1 *Budowa, przebudowa infrastruktury turystycznej i drogowej na obszarze LSR do 2023 roku* a w nim przedsięwzięcie 2.1.1 *Infrastruktura turystyczna i drogowa*. Zapis ten wyniknął z uwag zgłaszanych przez uczestników konsultacji. Szczególnie mieszkańcy Mszczonowa i Radziejowic zwrócili uwagę na konieczność rozbudowy ścieżek rowerowych, których długość nie jest adekwatna do potrzeb i zainteresowania. Wiele osób z terenu całego LGD podczas konsultacji wskazywało na niewystarczające wykorzystywanie potencjału turystycznego i rekreacyjnego tkwiącego w regionie. Wskazane problemy wiązały się z brakami w bazie noclegowej i gastronomicznej, infrastrukturze obsługującej przyjezdnych oraz ewidencji zasobów turystycznych. Jako niewystarczającą określono także liczbę obiektów rekreacyjnych a także jakość już funkcjonujących. Wprowadzenie zmian w tych obszarach będzie się wiązało nie tylko z zainteresowaniem turystów i nowych mieszkańców, ale także poprawą komfortu życia na obszarze Ziemi Chełmońskiego. W analizie SWOT w kategorii słabych stron, mieszkańcy wskazali na konieczność pełnego wykorzystania dostępnego potencjału przyrodniczego do celów turystycznych i rekreacyjnych, co również wiąże się w tym przedsięwzięciem. Zdaniem uczestników konsultacji, na szczególną uwagę zasługują rezerваты. Na terenie Ziemi Chełmońskiego znajduje się pięć takich prawnie chronionych obszarów. Z uwagi na coraz częstsze poszukiwania przez turystów miejsc nie dotkniętych działalnością człowieka, rezerваты powinny się stać ważnymi obiektami na turystycznej mapie LGD. W Celu ogólnym III. *Aktywizacja mieszkańców obszaru LSR i wzmocnienie kapitału społecznego do 2023 r.* w Celu szczegółowym 3.1 *Aktywizacja i integracja mieszkańców oraz promocja zasobów lokalnych obszaru LSR do 2023 roku* zapisano Przedsięwzięcie 3.1.3 *Projekty współpracy*. Zostało ono zgłoszone przez Zarząd LGD wraz z Biurem i zespołem roboczym w efekcie doświadczeń zdobytych poprzez realizację Strategii w latach 2007-2014. W bieżącej perspektywie funkcjonowania LSR, Stowarzyszenie planuje realizację dwóch takich projektów – krajowego i międzynarodowego, które prowadzić będą do zebrania, a następnie promocji dobrych praktyk. Zaplanowane wskaźniki realizacji oddziaływania także zostały wskazane po uzgodnieniu z zespołem roboczym, Zarząd i Radą LGD. Każdy z nich, dzięki konsultacjom, został określony w sposób mierzalny i realny z wykorzystaniem doświadczenia z realizacji LSR na lata 2007-2014.

VI. Sposób oceny i wyboru operacji oraz sposób ustanawiania kryteriów wyboru

Sposób oceny i wyboru operacji oraz sposób ustanawiania kryteriów wyboru regulują procedury wyboru i oceny operacji uzgadniane i zatwierdzane w ramach przepisów odrębnych.

Intensywność pomocy:

W przypadku operacji w ramach celu szczegółowego 1.1, polegających na podejmowaniu działalności gospodarczej LGD ustaliła maksymalną wysokość pomocy na poziomie 80.000 zł. Decyzja ta jest podyktowana trudną sytuacją społeczno-gospodarczą obszaru, problemami w pozyskaniu innych środków finansowych dla osób uruchamiających własne firmy i dużymi kosztami, które muszą ponieść osoby rozpoczynające działalność gospodarczą. Do ustalenia wysokości tej kwoty LGD wykorzystano dane historyczne z obszaru LGD oraz informacje pozyskane od lokalnych przedsiębiorców i publicznych służb zatrudnienia.

Intensywność pomocy w przypadku pozostałych działań została określona przez LGD na poziomie:

- max 70% kosztów kwalifikowalnych w przypadku operacji w zakresie rozwoju działalności gospodarczej,
- max 63,63% kosztów kwalifikowalnych w przypadku operacji realizowanych przez jednostki sektora finansów publicznych,
- max 100% kosztów kwalifikowalnych w przypadku pozostałych typów operacji i wnioskodawców.

Każdorazowo na etapie wyboru operacji LGD premiować będzie jednak operacje, w ramach których wnioskodawca przewidział wniesienie wkładu własnego wyższego niż wymagany. (dotyczy poddziałania 1.1.2).

LGD nie planuje realizacji projektów własnych (o ile nie nastąpi taka konieczność).

Tabela 31 Kryteria główne, kryteria szczegółowe, uzasadnienie a zakładane efekty – źródło: opracowanie własne

KRYTERIUM GŁÓWNE	UZASADNIENIE	ZAKŁADANY EFEKT
Wykorzystanie lokalnych zasobów	Kryterium stworzone w oparciu o zdiagnozowany potencjał (walory turystyczne, potencjał inwestycyjny), który obecnie nie jest w pełni wykorzystywany (zbyt niski wskaźnik natężenia ruchu turystycznego, braki w infrastrukturze turystycznej i towarzyszącej), a stanowi szansę dla rozwoju gospodarczego i społecznego. Potwierdzili to mieszkańcy w badaniach oraz podczas konsultacji, zaś zespół roboczy potwierdził w analizie SWOT (Mocne strony: pkt 4, 7, Słabe strony: pkt 12, 13, 14 Szanse: pkt 6, 8 Zagrożenia: pkt 5, 10).	Zakładany efekt: zintegrowane wykorzystanie potencjału obszaru, podniesienie poziomu wiedzy społeczności lokalnej na temat zasobów i walorów oraz praktycznego wykorzystania lokalnych materiałów i tradycji, budowa lokalnej tożsamości w oparciu o promowanie wspólnych tradycji, wsparcie działań promocyjnych i wzrost rozpoznawalności obszaru LSR na poziomie ponadregionalnym. Ponadto, zintegrowane wykorzystanie zasobów lokalnych przyspieszy proces wdrażania całej LSR
Ochrona środowiska i przeciwdziałanie zmianom klimatu	Kryterium przekrojowe, wybrane ponieważ konieczne jest zrównoważone wykorzystanie zasobów przyrodniczych, niezależnie od obszaru działań i sektora. Ustalenia w ramach diagnozy i konsultacji zostały uwzględnione także w analizie SWOT (Silne strony: pkt 3, 5, Słabe strony: pkt 10, 13, Szanse: pkt 3, 4, 8, Zagrożenia: pkt 1, 2).	Zwiększenie liczby działań i poziomu wykorzystania metod i narzędzi z zakresu ochrony środowiska i przeciwdziałania zmianom klimatu, podniesienie poziomu świadomości ekologicznej wśród mieszkańców obszaru, zrównoważone wykorzystanie lokalnych zasobów naturalnych.
Nawiązanie współpracy wewnątrz- i międzysektorowej na obszarze	W ramach analizy obszaru stwierdzono niewystarczający poziom współpracy wewnątrz społeczności lokalnej, co podczas spotkań konsultacyjnych potwierdzili mieszkańcy (w Analizie SWOT Słabe strony pkt: 6, 14). Wzmocnienie współpracy stanowi szansę na rozwinięcie potencjału obszaru (Silne strony: pkt 5-7 Szanse: pkt 6, 9).	Kryterium punktowe zachęci wnioskodawców do aktywnego poszukiwania partnerów, w szczególności z innego sektora. Nastąpi zwiększenie zaangażowania mieszkańców w działania strategiczne na obszarze LSR, zwiększenie aktywności społecznej lokalnych przedsiębiorców, zwiększenie współpracy wewnątrzsektorowej i międzybranżowej.
Wnioskodawca należy do grupy defaworyzowanej zdiagnozowanej w LSR	Zgodnie z głównymi wnioskami z diagnozy obszaru, zaplanowano działania wspierające osoby należące do grup defaworyzowanych w kontekście dostępu do rynku pracy. W diagnozie stwierdzono niski poziom przedsiębiorczości oraz aktywności zawodowej, co w przypadku osób należących do ww. grup niesie ze sobą szczególnie duże ryzyko długotrwałego bezrobocia i wykluczenia społecznego. W badaniach ankietowych mieszkańcy wskazali obszar rynku pracy jako główny obszar wymagający interwencji. (Słabe strony: pkt 1-3, Szanse: pkt 7, Zagrożenia: pkt 4, 8)	Kryterium zwiększa prawdopodobieństwo, że pomoc uzyskają osoby z grup defaworyzowanych, znajdujące się w szczególnie trudnej sytuacji na rynku pracy.
Zaplanowane działania są skierowane do grup defaworyzowanych	Podczas spotkań konsultacyjnych mieszkańcy wyraźnie wskazali braki w zakresie oferty skierowanej do seniorów, młodzieży, kobiet. Braki pojawiają się przede wszystkim w infrastrukturze (kompleksy rekreacyjne uwzględniające potrzeby różnych grup wiekowych, osób niepełnosprawnych, sieć placówek kulturalnych) oraz działaniach społecznych (liczba imprez, warsztatów, wydarzeń). Potwierdzają to wyniki diagnozy, w oparciu o które zdefiniowano grupy defaworyzowane (szczeg. wyniki diagnozy w podsumowaniu Rozdziału I). Analiza SWOT - Słabe strony: pkt 8, Szanse: pkt 7, Zagrożenia: pkt 3, 4, 7	Zwiększenie oferty skierowanej do grup defaworyzowanych, poziomu dostosowania infrastruktury do ich potrzeb, zwiększenie oferty spędzania czasu wolnego skierowanej równolegle do różnych grup wiekowych, poprawa jakości dialogu międzypokoleniowego i aktywności mieszkańców jako odbiorców oraz organizatorów działań kulturalnych i integracyjnych.
Wsparcie sektora pozarządowego	Podmiotem ekonomii społecznej w rozumieniu niniejszego kryterium są: spółdzielnie pracy, spółdzielnie inwalidów i spółdzielnie niewidomych, spółdzielnie socjalne, zakłady aktywności zawodowej, fundacje i stowarzyszenia prowadzące działalność gospodarczą, ponieważ w ramach diagnozy stwierdzono dużą aktywność społeczności lokalnej	Wzmocnienie konkurencyjności podmiotów ekonomii społecznej na lokalnym rynku, zwiększenie działań społecznych prowadzonych przez lokalnych przedsiębiorców, wzmocnienie aktywności sektora pozarządowego

	(SWOT, Silne strony: pkt 7), jednak liczba podmiotów tego typu na obszarze jest wciąż zbyt mała. (SWOT Słabe strony pkt 6, 8, Szanse – pkt 6, 9).	
Skorzystanie ze wsparcia LGD (działań szkoleniowo-doradczych)	Zdiagnozowany problem braku odpowiednich kwalifikacji i kompetencji mieszkańców potwierdzono w badaniach ankietowych oraz spotkań (w analizie SWOT Słabe strony pkt 5). Wnioskodawcy, zachęceni do podnoszenia wiedzy na szkoleniach, będą mieć także możliwość poznania potencjalnych partnerów swoich projektów. (Szanse pkt: 6)	Wzmocnienie efektywności działań szkoleniowych i doradczych LGD, poprawa jakości wniosków składanych do LGD, poprawa jakości działań realizowanych na obszarze, wsparcie procesu integracji różnych podmiotów w trakcie szkoleń i doradztwa – warsztaty zyskają charakter spotkań sieciujących.
Doświadczenie i przygotowanie Wnioskodawcy	W diagnozie wskazano na niski wskaźnik przedsiębiorczości oraz niski poziom wykształcenia mieszkańców. Wsparcie rynku pracy jest potrzebą wyraźnie zgłaszaną przez mieszkańców w badaniach ankietowych i podczas konsultacji. W analizie SWOT problemy te wskazano jako Słabe strony (pkt 5, 6), zwiększające ryzyko pojawienia się poważnych zagrożeń w skali długoterminowej (Zagrożenia – pkt 5-7). Z tego powodu premiowani będą wnioskodawcy, którzy uprawdopodobnią szanse utrzymania się na rynku co najmniej przez okres związania z celem.	Wsparcie osób posiadających większe szanse na utrzymanie się na lokalnym rynku po założeniu działalności gospodarczej, trwały wzrost wskaźnik przedsiębiorczości w skali długoterminowej.
Wnioskodawca jest mieszkańcem obszaru LSR	W diagnozie wskazano na zbyt niski poziom wskaźnika przedsiębiorczości i aktywności zawodowej, a w badaniach ankietowych mieszkańcy wskazali rynek pracy jako główny obszar interwencji. W ramach LSR na lata 2014-2020 przeznaczono na ten cel 50% budżetu LSR. Wymaga to uwzględnienia dodatkowych narzędzi, które zapewnią udział przede wszystkim przedsiębiorców z obszaru LSR, którzy mają lepszą znajomość lokalnego rynku.	Zwiększenie udziału we wsparciu mieszkańców obszaru LSR, wzmocnienie lokalnego rynku i jego konkurencyjności w regionie, w tym zwiększenie liczby miejsc pracy na obszarze LSR.
Wnioskodawca nie zalega z opłatami związanymi z działalnością gospodarczą, a opłaty są wnoszone na obszarze LSR	Zdiagnozowane na obszarze niskie wskaźniki poziomu przedsiębiorczości (liczba podmiotów na 1000 mieszkańców), rosnące wydatki gmin na pomoc społeczną, blokujące środki na działania rozwojowe. Wyniki diagnozy uwzględniono w analizie SWOT (Słabe strony – pkt 2, 6, 7, Zagrożenia – pkt 5, 11, Szanse – pkt 1, 5).	Wsparcie w ramach LSR przede wszystkim do podmiotów posiadających siedzibę na obszarze LSR, wzmocnienie lokalnego patriotyzmu fiskalnego i zwiększenie przychodów JST, które pozwolą na sfinansowanie kolejnych projektów rozwojowych.
Liczba stworzonych miejsc pracy	W diagnozie wskazano na konieczność zwiększenia liczby miejsc pracy na lokalnym rynku (niski wskaźnik aktywności zawodowej, stopa bezrobocia, w szczególności wśród kobiet), jest to potrzeba wyraźnie zgłaszana przez mieszkańców w badaniach ankietowych i podczas konsultacji. W analizie SWOT problemy te wskazano jako Słabe strony (pkt 1-5), zwiększające ryzyko pojawienia się poważnych zagrożeń w skali długoterminowej (Zagrożenia – pkt 3, 4, 8). Z tego powodu oprócz obowiązku stworzenia miejsca pracy, dodano kryterium premiujące operacje, w ramach których liczba nowych stanowisk będzie większa.	Kryterium przyczyni się do zwiększania liczby miejsc pracy tworzonych w ramach operacji, a tym samym będzie miało wpływ na osiągnięcie wskaźnika rezultatu przy zapewnieniu racjonalnego wykorzystania środków w budżecie LSR.
Realizacja inwestycji w miejscowości do 5 tysięcy mieszkańców	Kryterium obowiązkowe, wskazane w PROW, równocześnie zgodne z potrzebami zdiagnozowanymi na obszarze. Zgodnie z wynikami badań ankietowych mieszkańcy pozytywnie ocenili zmiany w ich otoczeniu, jednak ich zdaniem wciąż infrastruktura ogólnodostępna wymaga inwestycji (budowy nowych obiektów lub modernizacji istniejących). Konieczność inwestycji potwierdzili również przedstawiciele gmin obecni podczas spotkań konsultacyjnych. Analiza SWOT: Słabe strony: pkt 7, 10, 11, Szanse – pkt 1, 8, Zagrożenia – pkt 5, 11	Kryterium przyczyni się do równomiernego rozłożenia obiektów infrastruktury na obszarze oraz wspiera zrównoważony terytorialnie rozwój.

W ramach projektu przewidziano wykorzystanie spójnej wizualizacji zgodnej z wytycznymi LGD	W diagnozie stwierdzono niepełne wykorzystanie potencjału turystycznego (zbyt niski wskaźnik natężenia ruchu turystycznego). Mieszkańcy wskazali także na niskie wykorzystanie potencjału inwestycyjnego (Silne strony: pkt 1, 4, Szanse: pkt 1, 8, Słabe strony: pkt 10-13)	Stworzenie kompleksowego pakietu informacji i narzędzi do spójnej promocji obszaru na poziomie ponadregionalnym niezależnie od rodzaju projektu/wnioskodawcy. Spójne działania promocyjne zarówno na poziomie materiałów promocyjnych, jak i budowania spójnej oferty wizualizacji w ramach inwestycji w infrastrukturę publiczną.
Wykorzystanie nowoczesnych i innowacyjnych rozwiązań	Będzie to zachęta do wykorzystania zdiagnozowanego potencjału (w analizie SWOT Silne Strony: pkt 1, 4, 6), co pozwoli na stworzenie unikatowych produktów/usług lokalnych i wykorzystanie nowatorskich rozwiązań. Jest to także szczególnie ważne w kontekście rozwoju całego lokalnego rynku (Szanse: pkt 7, 9)	Zachęta do wprowadzenia nowych rozwiązań i technologii, a w szczególności elementu innowacyjnego ma na celu zwiększenie poziomu kreatywnego wykorzystania zasobów lokalnych, zwiększenie atrakcyjności oferty produktów/usług na obszarze oraz wzmocnienie konkurencyjności lokalnego rynku poprzez zdobycie przez wnioskodawców doświadczenia w wykorzystaniu unikatowych rozwiązań.
Zasięg działań projektowych	W diagnozie stwierdzono niepełne wykorzystanie potencjału społecznego. Mieszkańcy potwierdzili te wyniki (Silne strony – pkt 7, Szanse – pkt 6, 8, 9) i wskazali na liczne braki w zakresie oferty spędzania czasu wolnego skierowanej do mieszkańców (Słabe strony – pkt 6, 8).	Stworzenie kompleksowej, rozbudowanej oferty kulturalno-szkoleniowej, obejmującej jak największą liczbę mieszkańców na całym obszarze LSR.
Możliwość szerokiego wykorzystania materiałów informacyjno-promocyjnych	W diagnozie stwierdzono niepełne wykorzystanie potencjału turystycznego, zaś w ramach konsultacji społecznych - inwestycyjnego (Silne strony: pkt 1, 4, Szanse: pkt 1, 8, Słabe strony: pkt 10-13).	Zwiększenie liczby materiałów promocyjnych skierowanych do turystów, stworzenie kompleksowego pakietu informacji nt. oferty turystycznej. Kryterium wsparcia proces budowania marki regionu na skalę ponadregionalną
Efektywność wykorzystania środków z budżetu LSR	Stanowi zachętę do ograniczania wysokości pomocy ze środków LGD poprzez zwiększenie wkładu własnego, co pozwoli LGD na zwiększenie liczby operacji, którym udzielono wsparcia w ramach środków dostępnych w budżecie LSR. Jest to także zachęta dla niedoświadczonych wnioskodawców dla pełnego przygotowania projektów i podjęcia decyzji o tym, które inicjatywy mają charakter priorytetowy, a ich realizacja będzie sprawna i efektywna finansowo w stosunku do efektów oraz motywacja dla podjęcia ryzyka realizacji pierwszego projektu.	Sfinansowanie większej liczby operacji w ramach LSR i osiągnięcie większych wartości wskaźników produktu i rezultatu lub wsparcie operacji o większej sile oddziaływania (większej łącznej wartości projektu).

I. Plan działania

LGD w swojej strategii określiło również plan działania, który bezpośrednio wynika z założeń programowych oraz postanowień umowy ramowej. Sposób realizacji oraz efektywność strategii dyktują ramy czasowe narzucone przez program. Założenia LSR realizowane będą począwszy od momentu zawarcia umowy o warunkach i sposobie realizacji LSR do czasu zakończenia wdrażania LSR (2023 r.). Zgodnie z umową ramową, LGD planuje, że większość efektów poszczególnych operacji będzie możliwa do zmierzenia po 2018 r. z wyłączeniem operacji grantowych (ze względu na opóźnienia w uruchamianiu środków LSR i konieczność oczekiwania z rozpoczęciem projektów do momentu podpisania umowy oraz długi czas niezbędny na rozliczenie projektu i otrzymanie ostatecznej refundacji). Wskaźnik zostaje osiągnięty dopiero po wypłaceniu ostatecznej refundacji. LGD zaplanowała możliwie szybkie ogłoszenie naborów na dużą pulę środków, a czas realizacji poszczególnych operacji (od momentu złożenia wniosku w LGD do momentu wypłacenia środków) oszacowała na 12 do 36 miesięcy (w zależności od zakresu wsparcia). Założenia te są racjonalne w kontekście doświadczeń we wdrażaniu LSR na lata 2007-2013.

Uwagi zgłoszone w procesie konsultacji społecznych: Plan działania powstał z uwzględnieniem rekomendacji, uwag oraz opinii mieszkańców, opisanych szerzej w rozdziale V.

VIII. Budżet LSR

LSR na lata 2014-2020 jest finansowana ze środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (w ramach PROW 2014-2020). Poniżej przedstawiono tabelaryczny opis powiązania budżetu LSR z poszczególnymi celami:

Cele ogólne	Cele szczegółowe	Przedsięwzięcia	Kwota w PLN
Wsparcie rozwoju gospodarczego i konkurencyjności obszaru LSR do 2023 r	1.1 Rozwój przedsiębiorczości na obszarze LSR do 2023 roku	1.1.1. Zakładanie działalności gospodarczej	3 200_000
		1.1.2. Rozwój przedsiębiorstw	+560 000 = 3 760 000,00
			2 290-000,00
Wzmocnienie atrakcyjności obszaru LSR do 2023 r.	2.1 Budowa, przebudowa infrastruktury turystycznej i drogowej na obszarze LSR do 2023 roku	2.1.1 Infrastruktura turystyczna i drogowa	3 600 000,00 +430 000,00zł =4 030 000,00
Aktywizacja mieszkańców obszaru LSR i wzmocnienie kapitału społecznego do 2023 r.	3.1 Aktywizacja i integracja mieszkańców oraz promocja zasobów lokalnych obszaru LSR do 2023 roku	3.1.1 Wydarzenia aktywizacyjne i integracyjne oraz działania promocyjno- informacyjne	900 000,00
		3.1.2 Funkcjonowanie LGD	2 025 000,00
		3.1.3 Projekty współpracy	450 000,00

Tabela 32 Podział budżetu LGD „Ziemia Chełmońskiego” – źródło: opracowanie własne

Zgodnie z wymogami PROW 2014-2020 min 50% budżetu w ramach poddziałania Realizacja LSR przeznaczono na operacje przyczyniające się do tworzenia lub utrzymania miejsc pracy. W 2019 roku wyniku spełnienia przez LGD warunków określonych w par. 8 ust. 3 Umowy Ramowej zwiększono o 11% wysokość środków na realizację operacji w ramach LSR w poddziałaniu „Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność”. Zgodnie z wytycznymi Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dn. 26.03.2019r. zwiększone środki finansowe w kwocie 990 000,00 zł zostają przeznaczone na realizację **Celu szczegółowego 1.1 - Rozwój przedsiębiorczości na obszarze LSR do 2023 roku.** Zgodnie z wytycznymi Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dn. 31.12.2019r. zwiększone środki finansowe w kwocie 990 000,00 zł zostają przeznaczone na realizację **Celu szczegółowego 1.1- Rozwój przedsiębiorczości na obszarze LSR do 2023 roku.** **Przedsięwzięcie 1.1.1 Zakładanie działalności gospodarczej jak również na realizację Celu szczegółowego 2.1 Budowa, przebudowa infrastruktury turystycznej i drogowej na obszarze LSR do 2023 roku.**

W trosce o racjonalność i efektywność wydatkowania ograniczonych środków finansowych, składających się na budżet LSR, LGD przyjęła zasadę oszczędnościową. W przedsięwzięciu 1.1.1 oraz projektach realizowanych w ramach środków PROW przez podmioty inne niż przedsiębiorcy i jednostki sektora finansów publicznych, przyjęto niższą intensywność pomocy niż wynikająca z programu. Dodatkowo wnioskodawcy, którzy zadeklarują wyższy udział wkładu własnego, niż minimalny określony w LSR, uzyskują dodatkowe punkty na etapie oceny (z wyjątkiem przedsięwzięcia 1.1.1, 3.1.1.). Ponadto, w ramach projektów własnych, LGD planuje większy udział własny, niż wynikający z przepisów.

Uwagi zgłoszone w procesie konsultacji społecznych: Przedstawiony powyżej budżet, w którym 5,49 mln zł przeznaczony jest na rozwój przedsiębiorczości na obszarze LSR odzwierciedla oczekiwania mieszkańców dotyczące priorytetowych działań, wyartykułowane podczas konsultacji społecznych. Zarówno w badaniach ankietowych, jak i podczas spotkań konsultacyjnych i warsztatów, mieszkańcy wskazywali na niskie zarobki, wysokie bezrobocie oraz

ograniczenia finansowe utrudniające podejmowanie działalności gospodarczej. Przytłaczająca większość respondentów wskazała na niezadowolenie z tego obszaru życia, przy czym co piąty badany wystawił tutaj najniższą możliwą ocenę. Kwota 3,6 mln została asygnowana na budowę i przebudowę infrastruktury turystycznej i drogowej na obszarze LSR zgodnie z wynikami analizy zgłoszonych fiszek projektów do LSR, zawierających informację nt. potrzeb i oczekiwań mieszkańców. Oczekiwania w zakresie wzmacniania atrakcyjności obszaru poprzez budowę nowej i przebudowę istniejącej infrastruktury turystycznej i drogowej zgłaszane były także podczas spotkań konsultacyjnych, warsztatów oraz w procesie e-konsultacji.

IX. Plan komunikacji

W celu efektywnego prowadzenia działań komunikacyjnych i weryfikacji ich efektów, jasno określono cztery cele planu komunikacyjnego, które zaprezentowano w poniższej tabeli. Realizacja wszystkich czterech celów podkreśla najważniejsze obszary interwencji w zakresie komunikacji. Do realizacji ustalonych celów prowadzić ma podejmowanie określonych działań i wykorzystywanie w ramach nich odpowiednich narzędzi komunikacji. Komplet działań powstał na podstawie analizy charakterystyki i potrzeb zdefiniowanych w dalszej części grup docelowych, przy zachowaniu narzędzi umożliwiających komunikację dwustronną.

Nadrzędnym założonym celem jest podniesienie ilości oraz jakości projektów zgłaszanych do LGD, poprzez zwiększenie działań z zakresu promocji ogłaszanych konkursów, zasad, kryteriów i oceny projektów składanych w ramach środków LGD. Ponadto, cel główny ma zagwarantować aktywne uczestnictwo mieszkańców w procesie realizacji LSR.

LP	CELE
I.	Promowanie działań konkursowych prowadzonych przez LGD, ze szczególnym uwzględnieniem zasad przyznawania środków, kryteriów oceny projektów oraz celów strategii.
II.	Informowanie o dobrych praktykach, zaprezentowanie zrealizowanych projektów objętych dofinansowaniem ze środków LGD.
III.	Promocja stowarzyszenia oraz prowadzonych przez LGD działań statutowych.
IV.	Informowanie o postępach w realizacji LSR.

Tabela 33 Cele Planu komunikacji LGD „Ziemia Chełmońskiego” - źródło: opracowanie własne

W załączniku nr 5 do LSR określono 10 docelowych grup komunikacji (w tym defaworyzowanych), opisano specyficzne środki, narzędzia i działania oraz wskazano mierzalne efekty realizacji Planu komunikacji.

Uwagi zgłoszone w konsultacjach społecznych: osoby młode prosiły o uwzględnienie w większej mierze narzędzi internetowych i mediów społecznościowych; wskazywano, że LGD powinna się promować na imprezach gminnych (dotarcie do dużej grupy osób bez konieczności znacznych nakładów finansowych), proszono o organizację dużej liczby spotkań informacyjnych (najlepiej w godzinach popołudniowych, wieczornych).

X. Zintegrowanie

Cele ogólne i szczegółowe w ramach LSR zostały zdefiniowane na podstawie przeprowadzonej diagnozy obszaru, wyznaczonych obszarów interwencji oraz głównych potrzeb lokalnej społeczności, jako główne kierunki działania. Cele LSR są wobec siebie komplementarne i obejmują główne sfery życia lokalnej społeczności: gospodarczą, w tym zawodową oraz społeczną, w tym przestrzeń publiczną i jakość życia na obszarze LSR. W ramach celów szczegółowych wybrane zostały przedsięwzięcia, adresowane do możliwie szerokiej grupy mieszkańców obszaru, reprezentujących różne sektory (przedsiębiorców, osób planujących podjąć działalność gospodarczą, instytucji publicznych, organizacji pozarządowych i lokalnych liderów). Dzięki podejściu Leader cele te będą osiągane poprzez ścisłą współpracę z mieszkańcami obszaru.

Równocześnie jednak dojdzie do współdziałania z podmiotami różnych sektorów oraz instytucjami publicznymi, realizującymi cele i założenia w ramach innych strategii i programów na poziomie ponadregionalnym. Zgodność LSR z innymi dokumentami strategicznymi pozwoli osiągnąć cenny efekt synergii i wzmocni trwałość osiągniętych rezultatów w ramach tych samych kierunków działań.

Każdy z celów wyznaczonych na poziomie lokalnym, realizowanych w podejściu Leader, będzie komplementarny z celami wyznaczanymi w wieloletnich strategiach gminnych, regionalnych i ogólnopolskich, realizowanych w ramach różnych programów. Dla każdego z celów szczegółowych LSR stwierdzono zgodność i komplementarność z następującymi dokumentami strategicznymi:

1.1 Rozwój przedsiębiorczości na obszarze LSR do 2023 roku

- **Strategia Rozwoju Gminy Mszczonów do 2020 roku** - Cel operacyjny I.3. Stymulowanie rozwoju przedsiębiorczości lokalnej, Cel operacyjny IV.3. Działanie na rzecz rozwoju alternatywnych miejsc pracy na obszarach wiejskich
- **Strategia Rozwoju Gminy Grodzisk Mazowiecki na lata 2014-2024** - Cel operacyjny 1.2. Wzrost konkurencyjności lokalnych przedsiębiorstw, Cel operacyjny 1.7. Aktywizacja zawodowa uwzględniająca zmiany na lokalnym rynku pracy
- **Projekt Strategii Rozwoju Gminy Baranów** – Cel strategiczny 1. Zwiększenie atrakcyjności inwestycyjnej i rozwój przedsiębiorczości
- **Strategia Zrównoważonego Rozwoju Gminy Teresin do 2020 roku** - Cel operacyjny: Wspieranie rozwoju działalności gospodarczej
- **Strategia Zrównoważonego Rozwoju Gminy Żabia Wola do 2020 roku** - Cel operacyjny: Organizacyjne i finansowe wsparcie rozwoju przedsiębiorczości i innowacji
- **Strategia Rozwoju Powiatu Grodziskiego na lata 2014-2024** - Cel strategiczny VII. Przeciwdziałanie bezrobociu i promowanie aktywnej polityki rynku pracy
- **Strategia Rozwoju Powiatu Żyrardowskiego na lata 2015-2025** - Kierunek rozwoju: Rozwój przedsiębiorczości na terenie powiatu żyrardowskiego
- **Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do 2020 roku (aktualizacja)** - Cel pośredni 2. Wzrost innowacyjności i konkurencyjności gospodarki regionu
- **Strategia Rozwoju Kraju do 2020 r.** - Cel II.2.4. Poprawa warunków ramowych dla prowadzenia działalności gospodarczej
- **Strategia Zrównoważonego Rozwoju Wsi, Rolnictwa i Rybactwa na lata 2012–2020** - Cel 1. Wzrost jakości kapitału ludzkiego, społecznego, zatrudnienia i przedsiębiorczości na obszarach wiejskich.
- **Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020** - Cel główny: Wzmocnienie udziału kapitału społecznego w rozwoju społeczno-gospodarczym Polski, Cel szczegółowy 1. Kształtowanie postaw sprzyjających kooperacji, kreatywności oraz komunikacji.

2.1 Budowa, przebudowa infrastruktury turystycznej i drogowej na obszarze LSR do 2023 roku

- **Strategia Rozwoju Gminy Mszczonów do 2020 roku** - Cel strategiczny II. Rozwój infrastruktury na terenie gminy, Cel strategiczny VI. Wykorzystanie bliskości Warszawy i potencjału środowiska naturalnego dla potrzeb rozwoju gospodarczego
- **Strategia Rozwoju Gminy Grodzisk Mazowiecki na lata 2014-2024** - Cel operacyjny 3.5. Zapewnienie optymalnej bazy infrastruktury kulturalnej i sportowo-rekreacyjnej
- **Projekt Strategii Rozwoju Gminy Baranów** – Cel strategiczny 2. Zwiększenie atrakcyjności osadniczej gminy
- **Strategia Zrównoważonego Rozwoju Gminy Teresin do 2020 roku** - Cel Operacyjny: Ochrona wartości kulturowych i zapewnienie ładu przestrzennego, Cel operacyjny: Ochrona zasobów dziedzictwa kulturowego i poprawa warunków upowszechniania kultury, Cel operacyjny: Wspieranie rozwoju turystyki
- **Strategia Zrównoważonego Rozwoju Gminy Żabia Wola do 2020 roku** - Cel operacyjny: Rozwój turystyki. Zadanie realizacyjne wykorzystanie walorów historycznych i przyrodniczych gminy dla aktywizacji funkcji turystyczno-rekreacyjnej.
- **Strategia Rozwoju Powiatu Grodziskiego na lata 2014-2024** - Cel strategiczny VI. Rozwój infrastruktury i komunikacji
- **Strategia Rozwoju Powiatu Żyrardowskiego na lata 2015-2025** - Kierunek rozwoju: Rozwój infrastruktury społecznej powiat żyrardowskiego
- **Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do 2020 roku (aktualizacja)** - Cel pośredni 4. Aktywizacja i modernizacja obszarów pozametropolitalnych
- **Strategia Rozwoju Kraju do 2020 r.** - Cel III.3.3. Tworzenie warunków dla rozwoju ośrodków regionalnych, subregionalnych i lokalnych oraz wzmacniania potencjału obszarów wiejskich.
- **Strategia Zrównoważonego Rozwoju Wsi, Rolnictwa i Rybactwa na lata 2012–2020** - Cel 2. Poprawa warunków życia na obszarach wiejskich oraz poprawa ich dostępności przestrzennej.
- **Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020** - Cel szczegółowy 4. Rozwój i efektywne wykorzystanie potencjału kulturowego i kreatywnego.

3.1 Aktywizacja i integracja mieszkańców oraz promocja zasobów lokalnych obszaru LSR do 2023 roku

- **Strategia Rozwoju Gminy Mszczonów do 2020 roku** - Cel operacyjny V.4. Poprawa środowiska życia na obszarze miasta i gminy, Cel operacyjny I.2. Działanie marketingowe i promocyjne gminy,
- **Strategia Rozwoju Gminy Grodzisk Mazowiecki na lata 2014-2024** - Cel strategiczny 3. Zwiększenie dostępu do usług publicznych wysokiej jakości, 3. Promocja atrakcyjności gospodarczej i inwestycyjnej gminy
- **Projekt Strategii Rozwoju Gminy Baranów** – Cel strategiczny 4. Zwiększenie aktywności społecznej mieszkańców – rozwój społeczny i integracja
- **Strategia Zrównoważonego Rozwoju Gminy Teresin do 2020 roku** - Cel strategiczny: Wspieranie inicjatyw obywatelskich i komunikacja społeczna, Cel operacyjny: Promocja Gminy
- **Strategia Zrównoważonego Rozwoju Gminy Żabia Wola do 2020 roku** - Cel strategiczny: Organizacyjne i finansowe wsparcie działań na rzecz integracji i aktywizacji społeczności lokalnej..
- **Strategia Rozwoju Powiatu Grodziskiego na lata 2014-2024** - Cel strategiczny V. Ochrona i poprawa stanu zabytków oraz rozwój kultury na terenie powiatu grodziskiego, Cel operacyjny V.2 Promocja walorów kulturalnych i zabytkowych powiatu grodziskiego,
- **Strategia Rozwoju Powiatu Żyrardowskiego na lata 2015-2025** - Kierunek rozwoju: Integracja społeczna osób oraz grup wykluczonych społecznie, Kierunek rozwoju: Rozwój przedsiębiorczości na terenie powiatu żyrardowskiego
- **Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do 2020 roku (aktualizacja)** - Cel pośredni 1. Rozwój kapitału społecznego, Cel pośredni 5. Rozwój społeczeństwa obywatelskiego oraz kształtowanie wizerunku regionu, Cel pośredni 5. Rozwój społeczeństwa obywatelskiego oraz kształtowanie wizerunku regionu
- **Strategia Rozwoju Kraju do 2020 r.** - Cel II.4.2. Poprawa jakości kapitału ludzkiego, Cel III.1.1. Zwiększenie aktywności osób wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym.
- **Strategia Zrównoważonego Rozwoju Wsi, Rolnictwa i Rybactwa na lata 2012–2020** - Cel 1. Wzrost jakości kapitału ludzkiego, społecznego, zatrudnienia i przedsiębiorczości na obszarach wiejskich.
- **Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020** - Cel szczegółowy 1. Kształtowanie postaw sprzyjających kooperacji, kreatywności oraz komunikacji, Cel szczegółowy 2. Poprawa mechanizmów

Innowacyjność, jako jeden z fundamentów podejścia Leader, została szeroko uwzględniona przez LGD na etapie opracowania LSR. W ramach LSR wprowadzono definicję „innowacyjności” zgodną z kryteriami wyboru dla LSR oraz wyznaczono kryterium premiujące rozwiązania innowacyjne w ramach celu ogólnego 1; zarówno w przypadku nowych firm, jak i istniejących przedsiębiorstw preferowane będą projekty, w ramach których na obszarze zostanie wprowadzony całkowicie nowy produkt lub usługa. Innowacją jest także preferencja punktowa dla przedsiębiorców prowadzących działalność w zakresie tradycji artystycznych, rzemieślniczych lub kulinarnych – specyficznych „nisz”, które wykorzystują cenne lokalne zasoby i tradycje. W przypadku projektów inwestycyjnych (cel ogólny 2) wprowadzono rozwiązanie sprzyjające zrównoważonemu rozwojowi terytorialnemu – preferowane będą projekty realizowane w niewielkich miejscowościach, co powinno zapewnić bardziej sprawiedliwą dystrybucję środków finansowych na obszarze LSR i wsparcie mniejszych ośrodków. Innowacjom w zakresie celu ogólnego 3 będą sprzyjały zaproponowane kryteria wyboru – preferujące projekty realizowane w partnerstwie, wykorzystujące lokalne zasoby, które podobnie jak w przypadku przedsiębiorców, zachęcą beneficjentów do kreatywnego wykorzystania lokalnego potencjału.

Innowacyjne rozwiązania wprowadzono także na poziomie samej LGD. Po raz pierwszy w celach i przedsięwzięciach przewidziano preferencje punktowe dla wnioskodawców, którzy kierują swoje działania na rozwiązywanie problemów grup defaworyzowanych, wskazanych w LSR. Ponadto, w celu zwiększenia efektywności działań komunikacyjnych i stopnia rozpoznawalności LGD dodatkowe punkty zostaną przyznane wnioskodawcom, którzy w swoich działaniach informacyjnych i promocyjnych wykorzystają logotyp LGD.

Ponadto, oprócz zgodności na poziomie strategicznym, również realizacja przedsięwzięć będzie odbywała się w sposób kompleksowy, zapewniający szeroki, zintegrowany udział partnerów, przedstawicieli różnych sektorów, branż oraz wykorzystanie różnorodnych zasobów obszaru LSR.

Proces ten zapoczątkował już szereg działań podjętych na etapie przygotowania LSR, ponieważ zaangażowanie różnych grup i zapoczątkowanie procesu budowania partnerstwa międzysektorowego i międzybranżowego zostało uznane za podstawowe narzędzie pracy zespołu. Mieszkańcy zostali zaproszeni do udziału w otwartych spotkaniach konsultacyjnych, dzięki czemu przedstawiciele różnych środowisk zyskali szansę na prezentację swoich uwag, opinii, ale również na zapoznanie się z postulatami i potrzebami innych grup społecznych. Wielokrotnie podczas spotkań

rozwijała się dyskusja na temat problemów i potrzeb lokalnej społeczności. Trend ten zostanie podtrzymany na etapie realizacji LSR, aby udostępnić mieszkańcom przestrzeń do stałej wymiany informacji. W ramach projektów realizowanych na rzecz budowy i modernizacji ogólnodostępnej infrastruktury, premiowane będą projekty, w ramach których wnioskodawca przeprowadzi konsultacje społeczne z mieszkańcami. Z kolei LGD przed naborami będzie organizowała własne otwarte spotkania informacyjne i szkolenia, dotyczące prawidłowego przygotowania projektu i uzupełnienia wniosku. W ich ramach reprezentanci różnych środowisk, sektorów i grup wiekowych będą nie tylko dyskutować, ale także współpracować nad przygotowaniem wzorcowych projektów. Współpraca zawarta w ramach spotkań będzie pozytywnie wpływać na współpracę w ramach realizowanych przedsięwzięć. Uczestnicy będą również zachęceni, aby pomysły wypracowane podczas spotkań rzeczywiście wprowadzać w życie, co pomoże w utrwaleniu nawiązanych kontaktów i ułatwi realizację ich własnych inicjatyw. Celem LGD w ramach realizacji każdego z celów niniejszej strategii będzie więc stałe podtrzymywanie aktywnego dialogu społecznego i wspieranie procesu budowania partnerstw na różnych szczeblach. Współpraca międzysektorowa rozwijana będzie również na forum samej LGD, w ramach codziennej działalności i organizacji działań aktywizacyjnych dla mieszkańców.

Kolejnym narzędziem w tym zakresie będzie premiowanie, już podczas naborów, projektów realizowanych w partnerstwie, w szczególności większej liczby podmiotów. Zaangażowanie różnych partnerów w działania na obszarze LSR prowadzone m.in. przez sektor społeczny będą stanowiły podstawę dla zwiększenia aktywności różnych grup społecznych. Będzie to kolejna szansa na podjęcie współpracy i nawiązanie kontaktów nie tylko wewnątrz sektorów, ale również między nimi. Warto zauważyć, iż tego typu kontakty będą także stanowiły dodatkowe wzmocnienie lokalnego rynku. Mieszkańcy zaangażowani w projekty społeczne lepiej poznają przedsiębiorstwa działające w ich otoczeniu, zaś przedsiębiorcy i organizacje, biorąc udział w tych przedsięwzięciach zyskują lepszy wgląd w potrzeby ich grup docelowych oraz realną możliwość zbudowania sieci partnerów międzybranżowych. W skali długoterminowej, działania te łącznie pozwolą na wzmocnienie współpracy i integracji między różnymi sektorami i partnerami, a w konsekwencji na wzmocnienie lokalnego rynku na obszarze LSR.

W celu osiągnięcia efektu synergii, niezbędne jest nie tylko zintegrowanie działań, partnerów i grup, ale również zrównoważone i kompleksowe wykorzystanie zasobów, w szczególności unikatowych, wyróżniających obszar zasobów przyrodniczych, historycznych i kulturowych oraz tradycji artystycznych, rzemieślniczych i kulinarnych. Racjonalne wykorzystanie tego potencjału będzie promowane i premiowane podczas oceny wniosków w każdym naborze. Pozwoli to na kompleksową realizację przedsięwzięć w ramach każdego z celów szczegółowych, a w skali długoterminowej osiągnięcie wartości dodanej na poziomie całej strategii.

W celu zapewnienia zintegrowanego wykorzystania zasobów pozostałym zakresie również wykorzystano narzędzie przekrojowe, tzn. preferencję punktową podczas naborów wniosków przez cały okres realizacji strategii. Pełniejsze wykorzystanie zasobów definiujących tożsamość i spójność obszaru Ziemi Chełmońskiego zostało wsparte w celu ogólnym 3 (wykorzystanie lokalnych zasobów przyrodniczych, historycznych, kulturowych), ale również w celu ogólnym 1 poprzez premiowanie działalności związanej z tradycjami rzemieślniczymi, artystycznymi i kulinarnymi. W tym zakresie prowadzone będą również dodatkowe działania integrujące i sieciujące w ramach spotkań i szkoleń przed naborami, m.in. grupy fokusowe i aktywne wspieranie procesu poszukiwania partnerów projektów. Zadaniem grupy będzie zintegrowanie rozumiane jako skuteczne doprowadzenie do nawiązania współpracy między tymi usługodawcami, które pozwoli na kompleksową interwencję w zakresie rozwoju lokalnego rynku w oparciu o posiadane zasoby i zdiagnozowane potrzeby na obszarze LSR. Integracja obejmie co najmniej trzy branże działalności gospodarczej tj. firmy handlowe (sekcja G), przedsiębiorstwa zajmujące się zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi oraz podmioty prowadzące działalność rekreacyjną (sekcja R).

Działania prowadzone w ramach celów ogólnych i szczegółowych LSR będą kompleksowo odpowiadały na potrzeby zdefiniowane w ramach głównych obszarów interwencji. Dodatkowo, w ramach celu ogólnego 3, zdefiniowano cel szczegółowy 3.1, w ramach którego połączone zostaną różne metody, sektory i beneficjenci, których projekty będą wpisywały się w pewien cykl w ramach przedsięwzięć, tworzący swoistą sekwencję interwencji:

1. Przeprowadzenie spotkań, szkoleń i doradztwa podnoszących kompetencje mieszkańców i zwiększających ich potencjał w realizacji działań na obszarze LSR. Działaniom tym będzie towarzyszyła kampania informacyjno-promocyjna, dotycząca zasad pozyskiwania środków (w ramach przedsięwzięcia 3.1.2). Wnioskodawcy, przede wszystkim przedstawiciele sektora społecznego, zyskają wiedzę oraz doświadczenie niezbędne w podejmowaniu działań z wykorzystaniem środków publicznych. Bardzo ważne będzie ułatwienie dostępu do tego typu działań podmiotom i osobom niedoświadczonym, dla których zaplanowano nabory w ramach projektów grantowych jako dodatkowe narzędzie wspierające proces zintegrowania. Równie ważne będzie zdobycie doświadczenia w zakresie realizacji samych projektów. Ciekawe rozwiązania i oryginalne metody realizacji działań staną się cenną bazą dobrych praktyk dla kolejnych podmiotów, a także samej LGD, pomogą w podniesieniu kompetencji merytorycznych i organizacyjnych mieszkańców.

2. Pozytywne doświadczenia będą wpływały na wzrost aktywności w zakresie realizacji kolejnych inicjatyw (m.in. w ramach przedsięwzięcia 3.1.1). Mieszkańcy uczestniczący w projektach skierowanych do różnych grup wiekowych i społecznych, w szczególności do grup defaworyzowanych, zyskują kompetencje m.in. w zakresie działalności

społecznej (premiowane będą projekty wspierające sektor pozarządowy). Preferowane będą również inicjatywy realizowane w partnerstwie międzysektorowym, co również wesprze proces integracji lokalnej społeczności, w szczególności aktywizację lokalnych przedsiębiorców w zakresie działań społecznych.

3. Organizacje, grupy i lokalni liderzy realizujący swoje inicjatywy w ramach przedsięwzięcia 3.1.1 będą mogli nie tylko przygotować się do stworzenia projektu, ale również stale aktualizować swoją wiedzę związaną z zasadami przyznania i wypłaty pomocy w ramach projektu grantowego (dzięki kolejnym szkoleniom i doradztwu finansowanemu ze środków przedsięwzięcia 3.1.2). Odbywać będą się spotkania szkoleniowe i sieciujące, które pozwolą wymieniać się praktycznymi wskazówkami na temat metod i narzędzi, jakie można wykorzystać w realizacji projektów na obszarze LSR. Mieszkańcy podniosą poziom wiedzy na temat zasobów lokalnych, w tym oferty lokalnych przedsiębiorców, co pozytywnie wpłynie na rynek, a także pomoże w budowaniu trwałej tożsamości lokalnej.

4. Informacje pozyskane od organizatorów i odbiorców projektów zostaną wykorzystane przez LGD do realizacji działań promocyjnych, rozpowszechniania dobrych praktyk i na samym obszarze LSR, jak i w ramach projektów współpracy (w ramach przedsięwzięcia 3.1.3) oraz poza nim (w ramach projektów promocyjno-informacyjnych, przedsięwzięcie 3.1.1). Pozwoli to na skuteczną budowę marki obszaru i społeczności, ale także dalszą aktywizację – inspirację dla kolejnych grup mieszkańców i podmiotów.

5. Przejsie pełnej ścieżki realizacji i rozliczenia projektu ze środków LSR będzie dla wielu podmiotów pierwszym doświadczeniem w zakresie pozyskania środków publicznych na działanie. Grantobiorcy, w szczególności młode organizacje pozarządowe, ale także mieszkańcy będą zachęceni przez LGD do dalszej aktywności, w tym składania wniosków w ramach innych programów i funduszy. W skali długoterminowej, na obszarze wzrośnie liczba lokalnych inicjatyw, liczba aktywnych mieszkańców oraz liczba źródeł, z jakich lokalne przedsięwzięcia będą finansowane.

W ten sposób zaplanowane przedsięwzięcia stworzą wzajemnie uzupełniający się zestaw narzędzi i metod współpracy, kształtujący długoterminowy proces aktywizacji mieszkańców obszaru LSR, odpowiadający na konkretne problemy wykazane w analizie SWOT (słabe strony: brak działań wspierających budowanie tożsamości lokalnej, mała ilość spójnych działań informacyjno-promocyjnych, zagrożenia: utrudnienia we współpracy międzysektorowej). Wyższy poziom integracji wewnątrz społeczności, ułatwi działania prowadzone w ramach pozostałych celów. Zintegrowana społeczność chętniej zadba o wspólne dobro, w szczególności jeśli mieszkańcy bezpośrednio zaangażują się w projektowanie zmian w swoim otoczeniu. Wzmacnianie lokalnej tożsamości, poczucia przynależności i dumy z produktów i usług lokalnych będzie pierwszym krokiem dla działań „na zewnątrz”, tj. promowania obszaru również przez jego mieszkańców.

Cele i przedsięwzięcia określone w LSR realizują cele RLKS, w LSR ujęto wszystkie obowiązkowe wskaźniki z programu, a wskazane kryteria wyboru oraz wskaźniki realizacji LSR (opisane w rozdziale V) zapewniają bezpośrednie osiągnięcie wskaźników określonych dla tych celów.

Uwagi zgłoszone w procesie konsultacji społecznych: Lata 2014-2015 były czasem powstawania lokalnych Strategii Rozwoju, stąd też w procesie konsultowania LSR z przedstawicielami gmin, społeczności oraz sektora pozarządowego, wykorzystano najbardziej aktualne dokumenty. Podczas każdego ze spotkań z mieszkańcami, dokument główny, dotyczący całego terenu LGD, był porównywany z zapisami, które znalazły się w planach każdej z należących do Stowarzyszenia jednostek samorządowych. Głównymi obszarami, których dotyczyła analiza był rozwój przedsiębiorczości, infrastruktura turystyczna i rekreacyjna, aktywizacja i integracja mieszkańców, promocja lokalnych zasobów. W oparciu o strategię rozwoju poszczególnych gmin, wnioski mieszkańców z konsultacji, uwagi zespołów roboczych, Rady oraz Zarządu LGD, LSR Ziemi Chełmońskiego została uzupełniona tak, by wszystkie zaplanowane w niej działania były zintegrowane i dotyczyły wszystkich gmin członkowskich, w jak najpełniejszy sposób odpowiadając na ich potrzeby wskazane w dokumentach strategicznych jednostek samorządowych. Działalność Stowarzyszenia ma bowiem wpływać na zaspokojenie potrzeb, a to właśnie mieszkańcy i władze gmin członkowskich, znają je najlepiej. Zebrane Strategie Rozwoju, potraktowano jako oficjalne dokumenty, podsumowujące sytuację na obszarze każdej z jednostek samorządu terytorialnego - wskazujące obszary niezbędnego wsparcia. Konsultacje, zarówno wewnętrzne (w strukturach LGD), jak i zewnętrzne (z mieszkańcami, zespołem roboczym etc.), doprowadziły także do zdefiniowania pojęcia "innowacyjności", które jest jednym z fundamentów podejścia Leader. Wszystkie osoby zaangażowane w opracowywanie i konsultowanie LSR, zgodziły się, że jest ono kluczowe dla rozwoju regionu Ziemi Chełmońskiego. Powstała definicja "innowacyjności" została także opracowana w zgodzie z kryteriami wyboru LSR.

XI. Monitoring i ewaluacja

LGD w trakcie wdrażania strategii prowadzić będzie działania monitoringowe i ewaluacyjne. Monitoring prowadzony będzie w sposób ciągły od dnia zawarcia umowy o warunkach i sposobie realizacji LSR, aż do dnia zakończenia wdrażania strategii przez biuro i Zarząd LGD. Elementami podlegającymi monitorowaniu będą dane dotyczące:

- ogłoszonych naborów wniosków,
- działań informacyjnych i edukacyjnych określonych w Planie komunikacyjnym,
- stopnia zainteresowania potencjalnych beneficjentów poszczególnymi naborami wniosków,
- stopnia wykorzystania budżetu LSR,
- stopnia osiągnięcia założonych w strategii wskaźników realizacji celów.

LGD planuje także przeprowadzenie ewaluacji on-going (w drugim półroczu 2018 i 2021 r.) oraz ewaluacji ex-post (po zakończeniu wdrażania strategii). Podsumowanie ustaleń i rekomendacji w ramach poszczególnych badań ewaluacyjnych zostanie zawarte w raporcie ewaluacyjnym. Ewaluacja zostanie przeprowadzona przez podmiot zewnętrzny. Ewaluacji podlegać będą m.in. następujące elementy (kryteria ewaluacyjne):

- trafność – stopień spójności strategii z potrzebami mieszkańców obszaru (mierzony jako zainteresowanie wnioskodawców poszczególnymi naborami wniosków oraz działaniami informacyjno-promocyjnymi LGD, a także poziom jakości udzielanego przez biuro doradztwa),
- skuteczność – stopień spójności tempa osiąganych rezultatów (wskaźników rzeczowych i finansowych) z założeniami LGD,
- trwałość – na ile trwałe są efekty uzyskane w ramach poszczególnych projektów, finansowanych ze środków strategii,
- terminowość – weryfikacja czy LGD realizuje swoje zobowiązania w terminach określonych w obowiązujących aktach prawnych.

XII. Strategiczna ocena oddziaływania na środowisko

Przeprowadzenie strategicznej oceny oddziaływania na środowisko jest konieczne dla dokumentów wymienionych w art. 46 *Ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko* (Dz. U. z 2013 r. poz. 1235 z późn. zm.). *Strategia Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność* nie jest dokumentem o charakterze gminnym. Dodatkowo zakres działania LSR dotyczy kilku dziedzin obejmujących turystykę, rozwój społeczności lokalnej oraz wsparcie przedsiębiorczości. Dokument LSR nie wpisuje się w art. 46 ust. 2 i 3 ww. ustawy, ponieważ realizacja założeń projektu dokumentu nie spowoduje znaczącego oddziaływania na środowisko. W świetle zapisów art. 47 i 57 ww. ustawy zwrócono się do Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Warszawie z zapytaniem zawartym we wniosku z dnia 3 listopada 2015 r., znak LGD-ZCH/326/10/2015, czy istnieje konieczność przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko dla projektu LSR.

Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska w Warszawie w nadesłanym piśmie z dnia 8 grudnia 2015 r., znak: WOOS-I.410.810.2015.JD zajął stanowisko o braku konieczności przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko dla przedłożonego dokumentu.

Uznając, że LSR dla obszaru Ziemi Chełmońskiego będzie stanowić instrument realizacji założeń Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego do roku 2030 poprzez wykorzystanie m.in. środków unijnych, w tym środków z Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Mazowieckiego na lata 2014-2020 oraz, że będzie dotyczyć wyłącznie niewielkich modyfikacji przyjętego już dokumentu, to jest uszczegółowienie dokumentu „Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego do roku 2030” skierowane zostało do Państwowego Wojewódzkiego Inspektora Sanitarnego wystąpienie o uzgodnienie odstępstwa od przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko. Uszczegółowienie będzie polegało na wskazaniu możliwych do realizacji zadań zgodnie z wytycznymi odnoszącymi się do perspektywy finansowej 2014-2020. Zadania wdrażane zarówno przez beneficjentów jak i samą LGD będą realizowane w taki sposób, by nie zagrażały zdrowiu i życiu ludzi oraz środowisku naturalnemu. Nie przewiduje się oddziaływań skumulowanych i transgranicznych. Działania takie jak np. inwestycje infrastrukturalne, modernizacyjne, rewitalizacyjne ze względu na swój charakter, będą obowiązkowo poddane niezbędnym wymaganiom prawem procedurom, np. uzyskanie niezbędnych pozwoleń (na budowę, na wykonanie prac konserwatorskich), w związku z czym inwestycje te będą podlegały procesom uzgadniania z organami uprawnionymi do wydawania takich decyzji/opinii, co wyeliminuje wystąpienie negatywnego wpływu np. na zachowanie dziedzictwa kulturowego czy na środowisko przyrodnicze. W szczególności realizacja każdego przedsięwzięcia zostanie poprzedzona postępowaniem zapewniającym wybór najkorzystniejszych dla środowiska wariantów lokalizacyjnych i technicznych, a także wskazaniem właściwych zabezpieczeń środowiska. Ograniczanie oddziaływań na środowisko przyrodnicze oraz warunki życia ludzi winno być prowadzone również w fazie budowy i późniejszej eksploatacji ewentualnych inwestycji. Wobec powyższego można prognozować, iż realizacja projektów, w ramach Lokalnej Strategii Rozwoju, będzie zgodna z obowiązującymi wymogami dotyczącymi ochrony zdrowia ludzi i ochrony środowiska.

Spis rysunków:

Rysunek 1 Mapa obszaru LGD „Ziemia Chełmońskiego”	3
---	---

Spis tabel:

Tabela 1 Wykaz Gmin objętych Lokalną Strategią Rozwoju „Ziemia Chełmońskiego”	4
Tabela 2 Etapy wdrażania LSR	7
Tabela 3 Opis metod partycypacyjnych (na podstawie wypracowanych dokumentów oraz etapów wdrażania).....	8
Tabela 4 Wykaz spotkań konsultacyjnych na terenie LGD.....	10
Tabela 5 Wykaz Gmin objętych Lokalną Strategią Rozwoju „Ziemia Chełmońskiego”	13
Tabela 6 Liczba mieszkańców gminy wg stanu na 31.12. danego roku	14
Tabela 7 Przyrost naturalny	14
Tabela 8 Saldo migracji	15
Tabela 9 Liczba mieszkańców	15
Tabela 10 Ludność wg ekonomicznych grup wieku w %	16
Tabela 11 Prognoza demograficzna na lata 2020-2035	17
Tabela 12 Ludność w wieku poprodukcyjnym na 1000 osób w wieku przedprodukcyjnym.....	18
Tabela 13 Ludność w wieku poprodukcyjnym na 1000 osób w wieku produkcyjnym	18
Tabela 14 Ludność w wieku 13 lat i więcej wg poziomu wykształcenia	19
Tabela 15 Pracujący na 1000 ludności w latach 2007-2013	19
Tabela 16 Pracujący wg sekcji PKD 2007 w latach 2007-2013	20
Tabela 17 Liczba zarejestrowanych bezrobotnych	21
Tabela 18 Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności	21
Tabela 19 Liczba zarejestrowanych podmiotów ze względu na REGON	22
Tabela 20 Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w relacji do średniej krajowej	23
Tabela 21 Liczba NGO zarejestrowanych w KRS na terenie LGD „Ziemia Chełmońskiego”	24
Tabela 22 Fundacje, stowarzyszenia o organizacje społeczne na 1000 mieszkańców w latach 2007-2014	24
Tabela 23 Zasięg korzystania z pomocy społecznej w latach 2009-2013.....	25
Tabela 24 Odsetek dzieci objętych opieką w żłobkach	25
Tabela 25 Odsetek dzieci objętych opieką przedszkolną	26
Tabela 26 Analiza SWOT dla LGD „Ziemia Chełmońskiego”.....	33
Tabela 27 Cele i przedsięwzięcia dla LGD „Ziemia Chełmońskiego”.....	34
Tabela 28 Związek celów i przedsięwzięć połączony z diagnozą i analizą SWOT	36
Tabela 29 Tabela wskaźników, przedsięwzięć i rezultatów LGD „Ziemia Chełmońskiego”.....	38
Tabela 30 Matryca logiczna LGD „Ziemia Chełmońskiego”	41
Tabela 31 Tabela 31 Kryteria główne, kryteria szczegółowe, uzasadnienie a zakładane efekty	48
Tabela 32 Podział budżetu LGD „Ziemia Chełmońskiego”.....	53
Tabela 33 Cele Planu komunikacji LGD „Ziemia Chełmońskiego”.....	54

Spis wykresów:

Wykres 1 Ocena satysfakcji z zamieszkania na terenie LGD „Ziemia Chełmońskiego”	27
Wykres 2 Zadowolenie w poszczególnych obszarach funkcjonowania badanych społeczności.....	27
Wykres 3 Średnia ocena dla poszczególnych kategorii tematycznych.....	28

Wykaz wykorzystanej literatury:

1. Dokumenty wewnętrzne (regulaminy, statut) Stowarzyszenia LGD „Ziemia Chełmońskiego”
2. Kondracki J., *Geografia regionalna Polski*, PWN, Warszawa 2013.
3. Poradnik dla Lokalnych Grup Działania w zakresie opracowania Lokalnych Strategii Rozwoju na lata 2014-2020
4. Projekt Strategii Rozwoju Gminy Baranów
5. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 24 września 2015 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach poddziałania „Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020 (Dz. U. z 2015 r. poz. 1570).
6. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1303/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. ustanawiające wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności, Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz ustanawiające przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności i Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006 (Dz. Urz. UE L 347 z 20.12.2013);
7. Strategia Rozwoju Gminy Grodzisk Mazowiecki na lata 2014-2024
8. Strategia Rozwoju Gminy Mszczonów do 2020 roku
9. Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020
10. Strategia Rozwoju Kraju do 2020 r.
11. Strategia Rozwoju Powiatu Grodziskiego na lata 2014-2024
12. Strategia Rozwoju Powiatu Żyrardowskiego na lata 2015-2025
13. Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do 2020 roku
14. Strategia Zrównoważonego Rozwoju Gminy Teresin do 2020 roku
15. Strategia Zrównoważonego Rozwoju Gminy Żabia Wola do 2020 roku
16. Strategia Zrównoważonego Rozwoju Wsi, Rolnictwa i Rybactwa na lata 2012–2020
17. Ustawa z dnia 13 listopada 2003 roku o dochodach jednostek samorządu terytorialnego (Dz. U. z 2015 r. poz. 513 z późn. zm.).
18. Ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o rozwoju lokalnym z udziałem lokalnej społeczności (Dz. U. z 2015 r. poz. 378).
19. Ustawa z dnia 7 kwietnia 1989 r. Prawo o stowarzyszeniach (Dz. U. z 2015 r. poz. 1393)
20. Wykorzystane strony www: www.stat.gov.pl/bdl, www.stat.gov.pl, www.lgdziemiachelmonskiego.pl

Załącznik nr 1

Procedura aktualizacji LSR

Konieczność wprowadzenia zmian do LSR może wynikać w szczególności z następujących przyczyn:

- zmiany obowiązujących przepisów regulujących zagadnienia objęte LSR;
- zmiany dokumentów programowych lub rozporządzeń dotyczących zagadnień objętych LSR;
- uwag zgłoszonych w protokołach pokontrolnych;
- istotnych zmian w sytuacji społeczno-gospodarczej obszaru LSR;
- wniosków wynikających z praktycznego stosowania LSR i przeprowadzonej ewaluacji LSR (ocena skuteczności dotychczasowych działań).

Za propozycje zmian w LSR odpowiada Zarząd LGD. Zarząd LGD za pośrednictwem biura informuje członków o przystąpieniu do procesu aktualizacji strategii poprzez umieszczenie na stronie internetowej LGD proponowanych zmian do treści LSR, rozpoczynając tym samym proces konsultacji społecznych.

W tym samym terminie zamieszczana jest informacja o planowanym posiedzeniu Walnego Zgromadzenia Członków w sprawie aktualizacji LSR.. Proponowane zmiany i uwagi przedstawiane są zespołowi roboczemu, który decyduje o ich przyjęciu bądź odrzuceniu (odnosi się do każdej uwagi zgłoszonej w trakcie konsultacji).

Walne Zebranie Członków przyjmuje zmiany do aktualizacji LSR poprzez uchwały przyjęte w drodze głosowania. Wprowadzenie zmian w LSR wymaga każdorazowo zatwierdzenia przez Samorząd Województwa.

Załącznik nr 2

Procedura dokonywania ewaluacji i monitoringu

LGD w trakcie wdrażania strategii prowadzić będzie działania monitoringowe i ewaluacyjne. Monitoring prowadzony będzie w sposób ciągły od dnia zawarcia umowy o warunkach i sposobie realizacji LSR do dnia zakończenia wdrażania strategii przez biuro i Zarząd LGD.

Elementami podlegającymi monitorowaniu będą dane dotyczące:

- ogłoszonych naborów wniosków,
- działań informacyjnych i edukacyjnych określonych w Planie komunikacyjnym,
- stopnia zainteresowania potencjalnych beneficjentów poszczególnymi naborami wniosków,
- stopnia wykorzystania budżetu LSR,
- stopnia osiągnięcia założonych w strategii wskaźników realizacji celów.

Bieżący monitoring zostanie usystematyzowany przez określenie czasu i okresów pomiaru – biuro będzie przygotowywać sprawozdania monitoringowe co kwartał (niezwłocznie po uzyskaniu kompletnych danych za zakończony kwartał), które przekazywane będą Zarządowi i Komisji Rewizyjnej.

Ponadto, w terminie wynikającym z umowy ramowej, LGD przedkładać będzie Samorządowi Województwa sprawozdanie z realizacji strategii za rok poprzedni, które wcześniej zostanie także przekazane Zarządowi, Radzie, Komisji Rewizyjnej oraz zaprezentowane na Walnym Zebraniu Członków.

Dodatkowo, przed każdym posiedzeniem Rady, dotyczącym wyboru operacji, biuro opracuje zestawienie dotyczące niewykorzystanych kwot finansowych oraz prognozowanego i/lub osiągniętego poziomu realizacji wskaźników w ramach danego przedsięwzięcia i celu strategii.

Dane monitoringowe, zawarte w poszczególnych sprawozdaniach, zostaną wykorzystane do oceny efektywności wdrażania strategii. Na ich podstawie biuro, Zarząd i Komisja Rewizyjna będą mogły przygotować propozycje zmian w procesie wdrażania strategii (w tym Planu komunikacyjnego), mające na celu poprawę efektywności.

LGD planuje także przeprowadzenie ewaluacji on-going (w drugim półroczu 2018 i 2021 r.) oraz ewaluacji ex-post (po zakończeniu wdrażania strategii). Okres pomiaru wyniesie odpowiednio:

- od momentu rozpoczęcia wdrażania strategii do 30.06.2018 r. (dla ewaluacji w 2018 r.),
- od momentu rozpoczęcia wdrażania strategii do 30.06.2021 r. (dla ewaluacji w 2021 r.),
- od momentu rozpoczęcia wdrażania strategii do dnia zakończenia jej wdrażania (dla ewaluacji ex-post.).

Podsumowanie ustaleń i rekomendacji w ramach poszczególnych badań ewaluacyjnych zostanie zawarte w raporcie ewaluacyjnym. Ocena zostanie przeprowadzona przez podmiot zewnętrzny, posiadający odpowiednie kwalifikacje i doświadczenie w ewaluacji LSR. Analizie podlegać będą m.in. następujące elementy (kryteria ewaluacyjne):

- trafność – stopień spójności strategii z potrzebami mieszkańców obszaru (mierzony jako zainteresowanie wnioskodawców poszczególnymi naborami wniosków oraz działaniami informacyjno-promocyjnymi LGD, a także poziom jakości udzielanego przez biuro doradztwa – elementy funkcjonowania LGD),
- skuteczność – stopień spójności tempa osiąganych rezultatów (wskaźników rzeczowych i finansowych) z założeniami LGD (element wdrażania LSR),
- trwałość – na ile trwale są efekty uzyskane w ramach poszczególnych projektów, finansowanych ze środków strategii (element wdrażania LSR),
- terminowość – weryfikacja czy LGD realizuje swoje zobowiązania w terminach określonych w obowiązujących aktach prawnych (element funkcjonowania LGD).

Raport ewaluacyjny, zawierający wnioski i rekomendacje dotyczące poprawy efektywności wdrażania strategii, zostanie przekazany wszystkim organom LGD, a główne wnioski zostaną zaprezentowane na Walnym Zebraniu Członków. Na ich podstawie biuro, Zarząd i Komisja Rewizyjna będą mogły przygotować propozycje zmian w procesie wdrażania strategii (w tym Planu komunikacji), mające na celu poprawę efektywności.

Źródłem danych do monitoringu i ewaluacji będą informacje będące w posiadaniu LGD (np. rejestry złożonych wniosków, udzielonego doradztwa), informacje przekazane przez Samorząd Województwa i/lub ARiMR (dotyczące stopnia wykorzystania środków) oraz dane pochodzące z ankiet monitorujących, opracowanych przez LGD, a składanych przez beneficjentów pomocy w ramach strategii i grantobiorców (określające m.in. wartość wykorzystanych środków, osiągnięte wartości wskaźników, uzyskaną w projekcie wartość dodaną, trwałość projektu, napotkane trudności w trakcie realizacji operacji oraz ocenę jakości usług doradczych świadczonych przez LGD).

Załącznik nr 3

Plan działania wskazujący harmonogram osiągania poszczególnych wskaźników produktu

CEL OGÓLNY	Lata	2016-2018			2019-2021			2022 -2023			RAZEM 2016-2023		Program	Poddziałanie /zakres Programu
	Nazwa wskaźnika	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Planowane wsparcie w PLN	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Planowane wsparcie w PLN	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Planowane wsparcie w PLN	Razem wartość wskaźników	Razem planowane wsparcie w PLN		
Cel ogólny 1. Wsparcie rozwoju gospodarczego i konkurencyjności obszaru LSR do 2023 r														
Cel szczegółowy 1.1 Rozwój przedsiębiorczości na obszarze LSR do 2023 roku													PROW /RPO	
Przedsięwzięcie 1.1.1	liczba operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa	5 sztuk	18	400 000	35sztuk	100	2 800 000	0 sztuk <u>7</u>	100	0,00 <u>560 000,00</u>	40 <u>47</u>	- <u>3 200 000</u> <u>3 760 000</u>	PROW	Realizacja LSR
	Liczba operacji ukierunkowanych na innowacje	5-sztuka	26		21 sztuk	100		0 sztuk	100		26			
Przedsięwzięcie 1.1.2	liczba operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa	4 sztuki	36	1 043 601	7 sztuk	100	1 246 399	0 sztuk	100	0,00	11	2 290 000		
	Liczba operacji ukierunkowanych na innowacje	3 sztuk	33		6-sztuk	100		0 sztuk	100		9			
Razem cel szczegółowy 1.1				1 443 601			4 046 399			0,00 <u>560 000,00</u>		<u>5 490 000</u> <u>6 050 000,00</u>		
Razem cel ogólny 1				1 443 601			4 046 399			0,00 <u>560 000,00</u>		<u>5 490 000,00</u> <u>6 050 000,00</u>		
Cel ogólny 2 Wzmocnienie atrakcyjności obszaru LSR do 2023 r.														
Cel szczegółowy 2.1 Budowa, przebudowa infrastruktury turystycznej i drogowej na obszarze LSR do 2023 roku														
Przedsięwzięcie 2.1.1	Liczba nowych lub zmodernizowanych obiektów infrastruktury turystycznej	6 sztuk	86	3 240 000	1-sztuk <u>5 sztuk</u>	100	360_000 <u>+ 430 000</u> <u>=790 000</u>	0 sztuka	100	0	7	3 600 000,00 <u>4 030 000,00</u>	PROW	Realizacja LSR
	Liczba nowych obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej	3 sztuk	75		-1-sztuk <u>2 sztuki</u>	100		0 sztuk	100		4			
	Liczba przebudowanych obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej	3 sztuk	100		0-sztuk <u>3 sztuki</u>	100		0sztuk	100		3			
	Liczba operacji w zakresie infrastruktury drogowej w	3 sztuki	75		1 sztuka	100		0 sztuk	100		4			

	zakresie włączenia społecznego													
	Liczba podmiotów wspartych w ramach operacji obejmujących wyposażenie mające na celu szerzenie lokalnej kultury i dziedzictwa lokalnego	1 sztuka	100		0 sztuk	100		0	100		1			
	Długość wybudowanych lub przebudowanych dróg	3,0 km	86		0,5 km	100		0	100		3,5			
Razem cel szczegółowy 2.1				3 240 000			360_000 790 000			0		3 600 000,00 4 030 000,00		
Razem cel ogólny 2				3 240 000			360_000 790 000			0		4 030 000,00 3 600 000,00		
Cel ogólny 3. Aktywizacja mieszkańców obszaru LSR i wzmocnienie kapitału społecznego do 2023 r.														
Cel szczegółowy 3.1 Aktywizacja i integracja mieszkańców oraz promocja zasobów lokalnych obszaru LSR do 2023 roku														
Przedsięwzięcie 3.1.1	Liczba wspartych operacji dotyczących inicjatyw w zakresie aktywizacji i integracji mieszkańców	0 sztuki	0	0	20	100	900 000	0 sztuk	100	0	20	900 000	PROW	Realizacja LSR
	Liczba przeprowadzonych szkoleń	0	0		10	100		0 sztuk	100		10			
	Liczba wspartych operacji dotyczących działań informacyjno-promocyjnych	0	0		20	100		0 sztuk	100		20			
	Liczba wydarzeń / imprez	0	0		10	100		0sztuki	100		10			
Przedsięwzięcie 3.1.2	Liczba osobodni szkoleń dla pracowników LGD	20 osobodni	45,45	607 500	20 osobodni	90,9	1 080 000,00	4 osobodni	100	337 500	44	2 025 000	PROW	Koszty bieżące i aktywizacja
	Liczba osobodni szkoleń dla organów LGD	50 osobodni	41,32		50 osobodni	82,64		21 osobodni	100		121			
	Liczba osób/podmiotów, którym udzielono indywidualnego doradztwa	150 osób	55,55		120 osób	100		0 osób	100		270			
	Liczba spotkań / wydarzeń adresowanych do mieszkańców	20 sztuk	55,55		16 sztuk	100		0 sztuk	100		36			
	Liczba wydanych, opracowanych publikacji i materiałów informacyjno-promocyjnych	1 sztuka	20		3 sztuki	80		1 sztuka	100		5			
	Liczba wydarzeń promocyjnych, na których	20 sztuk	37		30 sztuk	92,60		4 sztuki	100		54			

	promowano działalność LGD i obszar LSR													
	Liczba konferencji / targów / prezentacji (odbywających się poza terenem LGD) z udziałem przedstawicieli LGD	0	0		2	100		0	100		2			
	Liczba stron internetowych LGD	1 sztuka	100		1 sztuka	100		1 sztuka	100		1			
Przedsięwzięcie 3.1.3	Liczba zrealizowanych projektów współpracy	0 sztuka	0	0	3 sztuki	100	370 000	0 sztuk	100	0,00	3	450 000	PROW	Projekty współpracy
	Liczba projektów współpracy wykorzystujących lokalne zasoby	0 sztuka	0		1	100		0	100		1			
	Liczba zrealizowanych projektów współpracy międzynarodowej	0 sztuk	0		1 sztuka	100		0 sztuk	100		1			
	Liczba projektów współpracy skierowanych do grup docelowych	0	0		1	100		0	100		1			
	Liczba LGD uczestniczących w projektach współpracy,	0 sztuk	0		5 sztuk	100		0 sztuk	100		5			
Razem cel szczegółowy 3.1				607 500,00			2 430 000			337 000		3 375 000		
Razem cel ogólny 3				607 500,00			2 430 000			337 500		3 375 000		
Razem LSR				5 291 101,00			6 836 399			337 500		12 465 000		
Razem planowane wsparcie na przedsięwzięcia dedykowane tworzeniu i utrzymaniu miejsc pracy w ramach poddziałania Realizacja LSR PROW													% budżetu poddziałania Realizacja LSR	
												5 490 -000 6 050 000,00	min 50%	

Budżet LSR w podziale na poszczególne fundusze EFSI i zakresy wsparcia tj. realizację operacji w ramach LSR, wdrażanie projektów współpracy, koszty bieżące i aktywizację, a w przypadku LSR współfinansowanych z EFRROW

Zakres wsparcia	Wsparcie finansowe (PLN)					
	PROW	RPO		PO RYBY	Fundusz wiodący	Razem EFSI
		EFS	EFRR			
Realizacja LSR (art. 35 ust. 1 lit. b rozporządzenia nr 1303/2013)	9 990 000,00	0	0	0		9 990 000,00 + 990 000,00 = 10 980 000,00
Współpraca (art. 35 ust. 1 lit. c rozporządzenia nr 1303/2013)	450 000,00			0		450 000,000
Koszty bieżące (art. 35 ust. 1 lit. d rozporządzenia nr 1303/2013)	2 025 000,00	0	0	0	0	2 025 000,00
Aktywizacja (art. 35 ust. 1 lit. e rozporządzenia nr 1303/2013)		0	0	0	0	
Razem	12 465 000,00	0	0	0	0	12 465 000,00 13 455 000,00

„Plan finansowy w zakresie poddziałania 19.2 PROW 2014-2020”

	Wkład EFRROW	Budżet państwa	Wkład własny będący wkładem krajowych środków publicznych	RAZEM
Beneficjenci inni niż jednostki sektora finansów publicznych	4 391 783,00 <u>4 951 783,00</u>	2 098 217,00		6 490 000,00 <u>7 050 000,00</u>
Beneficjenci będący jednostkami sektora finansów publicznych	2 368 450,00 <u>2 798 450,00</u>		1 131 550,00	3 500 000,00 <u>3 930 000,00</u>
Razem	6 760 233,00 <u>7 750 233,00</u>	2 098 217,00	1 131 550,00	9 990 000,00 <u>10 890 000,00</u>

Załącznik nr 5

Plan komunikacji

Stowarzyszenie zamieściło w swojej strategii plan komunikacji, by łączność LGD z grupami wskazanymi, jako docelowe, przebiegała w sposób ustrukturyzowany i skuteczny. Podstawą tworzenia tego planu były doświadczenia zdobyte podczas poprzedniego okresu programowania a także analiza efektywności i efektów wcześniej realizowanych działań komunikacyjnych. Szczególną uwagę poświęcono dopasowaniu odpowiedniego komunikatu do adresatów tak, by pozytywnie wpłynąć na jakość i ilość składanych projektów, gdyż tę kwestię w poprzednim okresie uznano za najbardziej problematyczną. W planie komunikacji szczegółowo określono grupy docelowe, ustalono cele i wskaźniki, jakie grupa chce osiągnąć, narzędzia i podejmowane działania oraz sposoby monitorowania i reakcji na sytuacje kryzysowe. LGD jest przekonane, że zaplanowane działania przyczynią się do realizacji LSR 2014 – 2020 oraz sprawią, że komunikacja będzie sprawniejsza.

Cele:

Stowarzyszenie jasno określiło cztery cele planu komunikacyjnego po to, by efektywnie prowadzić działania komunikacyjne i móc zweryfikować ich efekty. Założenia te zaprezentowano w poniższej tabeli. Realizacja wszystkich czterech celów podkreśla najważniejsze obszary interwencji w zakresie komunikacji. Do realizacji ustalonych dążeń prowadzić ma podejmowanie określonych działań i wykorzystywanie w ich ramach odpowiednich narzędzi wymiany informacji. Komplet działań powstał na podstawie analizy charakterystyki i potrzeb zdefiniowanych w dalszej części grup docelowych, przy szczególnym wykorzystaniu metod umożliwiających komunikację dwustronną.

Nadrzędnym założonym celem jest podniesienie ilości oraz jakości projektów zgłaszanych do LGD, poprzez zwiększenie działań z zakresu promocji ogłaszanych konkursów, zasad, kryteriów i oceny projektów składanych w ramach środków LGD. Ponadto, cel główny ma zagwarantować aktywne uczestnictwo mieszkańców w procesie realizacji LSR.

LP	CELE
I.	Promowanie działań konkursowych prowadzonych przez LGD, ze szczególnym uwzględnieniem zasad przyznawania środków, kryteriów oceny projektów oraz celów strategii.
II.	Informowanie o dobrych praktykach, zaprezentowanie zrealizowanych projektów objętych dofinansowaniem ze środków LGD.
III.	Promocja Stowarzyszenia oraz prowadzonych przez LGD działań statutowych.
IV	Informowanie o postępach w realizacji LSR.

Tło komunikacji:

Tłem komunikacji prowadzonej przez LGD jest zróżnicowanie grup docelowych emitowanych informacji. Partnerzy z sektora gospodarczego, pracownicy gmin będących członkami stowarzyszenia, przedstawiciele organizacji pozarządowych oraz cała lokalna społeczność, to odmienne i mocno zróżnicowane grupy. Dzięki widocznym efektom działania Stowarzyszenia w poprzednich latach, zainteresowanie działaniem LGD i zapotrzebowanie na informacje dynamicznie wzrasta, co stanowi wyzwanie dla Członków Grupy.

Adresaci (grupy docelowe)

LGD wskazało jako swoich odbiorców 10 grup docelowych komunikacji wraz z opisem dedykowanych im środków przekazu po to, by komunikacja docierała do nich w odpowiedniej formie.

1. SPOŁECZNOŚĆ LOKALNA - wszyscy mieszkańcy obszaru LGD
informowana poprzez: środki o szerokim zasięgu (media lokalne, prasa, radio telewizja), ogłoszenia w miejscach spotkań społeczności lokalnej, poprzez sołtysów
2. TRZECI SEKTOR SPOŁECZEŃSTWA OBYWATELSKIEGO - organizacje pozarządowe i podmioty ekonomii społecznej, stowarzyszenia, fundacje, związki stowarzyszeń, CIS, WTZ, ZAZ
informacje przekazywane do rad pożytku publicznego, informowanie poprzez centra wsparcia organizacji pozarządowych, instytucje sieciujące podmioty ekonomii społecznej, przekazywanie informacji pracownikom urzędów gmin/miast zajmujących się organizacjami pozarządowymi
3. LOKALNI LIDERZY - sołtysi, członkowie rad sołeckich, członkowie grup nieformalnych, zrzeszeń, lokalni aktywiści
okresowe spotkania z sołtysami i członkami rad sołeckich, przekazywanie informacji pracownikom urzędów gmin/miast zajmujących się organizacjami pozarządowymi i obsługującymi fundusz sołecki
4. SEKTOR PUBLICZNY - przedstawiciele sektora publicznego, w tym JST (pracownicy sektora publicznego, gmin, powiatów)
komunikacja poprzez okresowe informacje na sesjach rady gminy lub miasta
5. SEKTOR GOSPODARCZY - w rozumieniu ustawy o swobodzie prowadzenia działalności gospodarczej, organizacje zrzeszające przedsiębiorców
dedykowane przedsiębiorcom spotkania, wysyłka informacji za pośrednictwem poczty elektronicznej
6. CZŁONKOWIE STOWARZYSZENIA - wszyscy będący na liście członków LGD
informowani poprzez cykliczne zebrania członków stowarzyszenia i aktywnie działającą listę mailingową,
7. GRUPA DEFAWORYZOWANA - MŁODZIEŻ - osoby do 35. roku życia
informowane poprzez: internet, w tym zwłaszcza media społecznościowe, informacja do młodzieżowych rad miasta lub gminy i samorządów uczniowskich
8. GRUPA DEFAWORYZOWANA - KOBIETY
dostosowana komunikacja poprzez informacje przekazywane do organizacji skupiających kobiety na obszarze, informacje w szkołach i przedszkolach
9. GRUPA DEFAWORYZOWANA – OSOBY PO 50. ROKU ŻYCIA
informowanie w formie plakatów i ulotek o dużej czcionce, informacje umieszczane w sieci oraz umożliwienie dostosowania przeglądania strony www do potrzeb osób niedowidzących
10. GRUPA DEFAWORYZOWANA - NIEPEŁNOSPRAWNI - osoby ze stwierdzoną niepełnosprawnością
informacje umieszczane w sieci (dzięki temu nie ma konieczności dojazdu na spotkania) oraz dostosowanie przeglądania strony www do potrzeb osób niedowidzących, miejsca spotkań informacyjnych dobierane pod kątem dostosowania dla osób niepełnoprawnych

Komunikacja z grupami defaworyzowanymi:

LGD zdefiniowała grupy defaworyzowane jako: osoby młode (do 35. roku życia), osoby, które ukończyły 50. rok życia, kobiety oraz osoby niepełnosprawne, zamieszkujące obszar obejmujący LSR. Komunikacja dla wskazanych grup będzie dostosowana do ich potrzeb i oczekiwań, a środki przekazu dopasowane do ich preferencji. Osoby młode otrzymywać będą komunikaty poprzez sferę online i media społecznościowe, czyli m.in. portal facebook. Informacja dla osób starszych zostanie przygotowana tak, by pokonać wszystkie bariery techniczne. Plakaty i ulotki kolportowane przez LGD będą pisane czcionką dostosowaną do specyficznych potrzeb seniora, czyli o wielkości łatwej do przeczytania.

Podobni, strona internetowa zostanie przygotowana z myślą o potrzebach osób niedowidzących, a dzięki jej bieżącej aktualizacji zarówno seniorzy, jak i osoby niepełnosprawne będą miały swobodny dostęp do informacji bez konieczności wychodzenia z domu. Zadbamy również by te materiały znalazły swoje miejsce w przestrzeniach, gdzie seniorzy oraz kobiety przebywają najczęściej, miejsca spotkań kół, stowarzyszeń, dostępne będą w dyspozycji sołtysów, na tablicach ogłoszeniowych gmin oraz parafii. Szczególne narzędzia zaplanowano również w kontekście informacji dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.

Dwustronność komunikacji:

LGD zwróci szczególną uwagę by zastosować możliwie jak największą ilość narzędzi zapewniających dwustronność komunikacji, aby zapewnić jak największą ilość informacji zwrotnych od adresatów swoich działań komunikacyjnych. Będą to, między innymi, optymalizacja www w kierunku umożliwienia odbiorcom wysyłania wiadomości, umieszczania komentarzy, dzięki którym biuro LGD będzie na bieżąco korespondowało z zainteresowanymi, komunikowanie za pomocą mediów społecznościowych, dzięki mechanizmom komentarzy i wiadomości, organizacja spotkań, szkoleń i sesji doradczych z mieszkańcami, podczas których pracownicy i członkowie LGD będą mogli rozmawiać z odbiorcami oraz podsumowanie wszystkich spotkań ankietą satysfakcji.

Wnioski, opinie, postulaty, komentarze pochodzące od społeczności lokalnej dotyczące działalności LGD i wdrażania LSR w wyniku podjętych działań komunikacyjnych zostaną zachowane w formie:

- notatek z uwag przekazanych przy użyciu strony internetowej LGD i profili w mediach społecznościowych,
- notatek pracowników biura z przeprowadzonych spotkań, szkoleń, dyżurów doradczych etc.,
- raportów z analizy ankiet dotyczących satysfakcji uczestników spotkań, szkoleń, doradztwa etc.

Dane zebrane w wyniku dwustronnej komunikacji będą przekazywane przez dyrektora biura w formie raportu członkom Zarządu oraz przewodniczącemu Komisji Rewizyjnej nie rzadziej niż raz na kwartał. W przypadku zaistnienia problemów w realizacji planu komunikacji, które mogą zagrozić realizacji LSR powołany zostanie specjalny zespół roboczy do rozwiązania zaistniałych problemów. Kwartalne raporty będą też brane pod uwagę w ramach ewaluacji działań LGD (kryterium trafności).

TYP DZIAŁAŃ	OPIS DZIAŁAŃ	INNOWACYJNOŚĆ DZIAŁAŃ	GRUPA DOCELOWA/ ADRESACI	ŚRODKI PRZEKAZU	OPIS EFEKTÓW DZIAŁAŃ W LATACH 2016-2022
PROMOCJA W MEDIACH LOKALNYCH	Umieszczenie artykułów sponsorowanych i ogłoszeń w lokalnych mediach.	Działania w prasie lokalnej zapewnią szeroki zasięg oraz dotarcie do praktycznie wszystkich grup docelowych.	- potencjalni wnioskodawcy, - społeczność lokalna, - wszystkie grupy defaworyzowane	- prasa lokalna - TV lokalna - lokalne radio - lokalne portale informacyjne	Emisja materiału, który osiągnie zasięg min. 22.500 osób / rok, w wyniku emisji min. 10 informacji.
MATERIAŁY DRUKOWANE	Przygotowanie i rozmieszczenie plakatów oraz ulotek informacyjnych nt. działalności LGD, realizowanych projektów, naborów itp.	Kampania zagwarantuje szeroki zasięg w miejscach, które są często odwiedzane przez mieszkańców (wszystkie grupy docelowe).	- potencjalni wnioskodawcy, - społeczność lokalna, - wszystkie grupy defaworyzowane	- informacje eksponowane w gablotach instytucji publicznych (Urzędy, biblioteki GOK, MOK, GCI,)	Emisja materiału, który osiągnie zasięg min. 15.000 osób / rok

TYP DZIAŁAŃ	OPIS DZIAŁAŃ	INNOWACYJNOŚĆ DZIAŁAŃ	GRUPA DOCELOWA/ ADRESACI	ŚRODKI PRZEKAZU	OPIS EFEKTÓW DZIAŁAŃ W LATACH 2016-2022
ONLINE	Bieżąca aktualizacja treści na stronie www, opracowanie i regularna wysyłka newslettera, stworzenie wersji strony www dostosowanej do potrzeb osób niedowidzących.	Wykorzystanie zapewni przystępny dostęp do informacji osobom młodym funkcjonującym w przestrzeni Internetowej (social media) oraz umożliwi dotarcie do informacji wszystkim nie mogącym opuścić miejsca zamieszkania, m.in. grupom seniorów i niepełnosprawnych.	- potencjalni wnioskodawcy, - społeczność lokalna, - młodzież, seniorzy, osoby niepełnosprawne	- strona internetowa LGD, - strony internetowe urzędów, lokalnych stowarzyszeń, przedsiębiorców, - portale społecznościowe - newsletter	Strona osiągnie zasięg 5.000 unikalnych użytkowników rocznie.
BIULETYN LGD	Stworzenie publikacji podsumowującej zrealizowane projekty z funduszy LGD.	Przygotowanie publikacji podsumowującej zwiększy zaufanie wobec grupy, wypromuje działalność biura.	- potencjalni wnioskodawcy, - społeczność lokalna, - wszystkie grupy defaworyzowane	- kolportaż w instytucjach publicznych, poprzez stowarzyszenia, fundacje, grupy nieformalne	Emisja materiału, który osiągnie zasięg min. 5.000 osób.
SPOTKANIA INFORMACYJNE	Organizacja spotkań informacyjnych zarówno w biurze, jak i w terenie.	Spotkania pozwalają na przeprowadzenie najskuteczniejszej komunikacji dwukierunkowej, pozwolą na nawiązanie relacji i wspierać budowanie zaufania.	- potencjalni wnioskodawcy, - społeczność lokalna, - wszystkie grupy defaworyzowane	- informacje dostępne w gminach, miejscach spotkań, w biurze LGD, na stronie www	Spotkania zgromadzą min. 350 osób / rok uczestniczących w spotkaniach LGD (rozliczanie według list obecności).
SZKOLENIA ZEWNĘTRZNE	Organizacja szkoleń dla beneficjentów funduszy z LGD.	Szkolenia pozwalają na przeprowadzenie najskuteczniejszej komunikacji dwukierunkowej, ich przeprowadzenie bezpośrednio wpłynie na jakość i ilość składanych projektów.	- potencjalni wnioskodawcy	- informacje dostępne w gminach, miejscach spotkań, w biurze LGD, na stronie www	Przeszkolonych zostanie min. 200 osób / rok (rozliczane według list obecności).
SZKOLENIA WEWNĘTRZNE	Organizacja szkoleń z procedury oceny wniosków.	Szkolenia zagwarantują równy poziom wiedzy na temat oceny wniosków wszystkim członkom Rady, ułatwią weryfikację wniosków.	- członkowie Rady i pracownicy biura	- mailing z zaproszeniem na szkolenie,	Przeszkoleni zostaną co najmniej 1 raz wszyscy członkowie Rady LGD i pracownicy biura.

DZIAŁANIA I NARZĘDZIA KOMUNIKACYJNE	CELE			
	I.	II.	III.	IV.
DZIAŁANIE: EMISJA MATERIAŁÓW DRUKOWANYCH				
Plakaty informacyjne z informacją o każdym kolejnym naborze z uwzględnieniem wszelkich informacji na temat sposobów i harmonogramu składania wniosków i rozmieszczenie tych plakatów na tablicach informacyjnych, przy urzędach, parafiach, szkołach oraz na budynkach infrastruktury społecznej i kulturalnej,	x			
Ulotka promocyjna stowarzyszenia i jego działalności LGD, z założeniami rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność, która trafi do Urzędów Gmin, będzie rozdawana poprzez organizacje pozarządowe oraz inne miejsca spotkań lokalnej społeczności.			x	
Plakat o LGD i jego celach statutowych, które umieszczone zostaną na tablicach informacyjnych gmin, parafii, lokalnych urzędów, jak również i ośrodkach, w których gromadzi się społeczność lokalna.			x	
Roll-up'y, banery promocyjne wyeksponowane na szkoleniach, spotkaniach, doradztwie oraz innych lokalnych wydarzeniach na obszarze LGD.			x	
Materiały promocyjne rozdawane na każdym spotkaniu organizowanym przez LGD oraz wszelkiego rodzaju innych wydarzeniach na obszarze LGD. (np. dożynki, szkolenia, imprezy gminne, wydarzenia lokalnych stowarzyszeń i fundacji, cykliczne imprezy okazjonalne).		x		
Publikacja podsumowująca działalność i dostarczenie jej do wszystkich adresatów działań komunikacyjnych oraz jako materiał promocyjny obszaru.		x		
DZIAŁANIE: KOMUNIKOWANIE W INTERNECIE (komunikacja dwukierunkowa)				
Umieszczenie informacji o każdym kolejnym naborze z uwzględnieniem wszelkich informacji na temat sposobów i harmonogramu składania wniosków na stronie LGD, w mediach społecznościowych będących w dyspozycji LGD, informowanie zainteresowanych za pomocą maili oraz bazy mailingowej newslettera,	x			
Uzupełnianie strony www stowarzyszenia o wydarzenia istotne z punktu widzenia planu komunikacyjnego.		x	x	
Utworzenie profilu na portalu Facebook, jako źródła informacji o stowarzyszeniu, realizowanych projektach, konkursach. To narzędzie komunikacji jest skierowane głównie do grupy defaworyzowanej (35 roku życia), biorąc pod uwagę fakt, że te narzędzia są im bliskie i użytkowane na co dzień.		x	x	
Wprowadzenie zakładki na www stowarzyszenia, w której znajdzie się katalog projektów zrealizowanych przy dofinansowaniu z LGD.		x		
Mailowe informowanie członków stowarzyszenia o najistotniejszych kwestiach związanych z realizacją LSR.				x
DZIAŁANIE: INFORMOWANIE POPRZECZ MEDIA LOKALNE				
Zamieszczenie przynajmniej jednej informacji dotyczącej każdego kolejnego rozpoczętego naboru w lokalnych mediach o zasięgu pokrywającym się z obszarem działania LGD (prasa, radio, TV), z uwzględnieniem wszelkich informacji na temat sposobów i terminu składania wniosków.	x			
Prowadzenie działań PR, czyli każdorazowe informowanie mediów lokalnych o postępach w realizacji LSR cele uzyskania nieodpłatnych materiałów informacyjnych.	x			x
Stowarzyszenie w miarę możliwości będzie umieszczało w mediach lokalnych informację na temat swojej działalności wraz z kontaktem i godzinami dyżurów. To działanie pozwoli na dotarcie do dużej grupy odbiorców.			x	

DZIAŁANIA I NARZĘDZIA KOMUNIKACYJNE	CELE			
	I.	II.	III.	IV.
DZIAŁANIE: ORGANIZACJA SPOTKAŃ INFORMACYJNYCH (komunikacja dwukierunkowa)				
Zorganizowanie każdorazowo przed każdym ogłoszeniem nowego naboru, spotkania informacyjnego, jednego na cały obszar LGD (na zakończenie spotkania przeprowadzana będzie ankieta mierząca stopień satysfakcji uczestników spotkania).	x			
Szkolenia z zasad pisania projektów, ich realizacji oraz rozliczania, które prowadzone będą przez pracowników LGD dla wszystkich zainteresowanych każdorazowo przez każdym naborem.	x			
Spotkania w biurze LGD – w godzinach dostosowanych również do wszystkich grup docelowych, by szansę na kontakt miały osoby pracujące, zwłaszcza przedsiębiorcy, ale również i młodzież, grupy defaworyzowane.	x			
Spotkania konsultacyjne w gminach – przynajmniej raz na pół roku pracownik biura przy współpracy z gminami członkowskimi obędzie dyżur, podczas którego będzie przyjmować zainteresowanych i odpowiadać będzie na wszelkie pytania z zakresu działania LGD, spotkanie zostanie ogłoszone za pomocą wszelkich dostępnych dla LGD narzędzi komunikacji (www, newsletter, poprzez jednostki samorządu terytorialnego, organizacje pozarządowe), dzięki temu rozwiązaniu eliminujemy bariery dystansu dotarcia do informacji, ułatwimy dostęp do informacji grupom defaworyzowanym (nie będą musiały ponosić kosztów transportu do biura LGD) oraz grupom docelowym – młodzieży, która będzie mogła wybrać się na takie spotkanie. W miarę możliwości LGD, jako miejsce spotkań wybierze miejsce dostosowane do potrzeb osób niepełnosprawnych.	x			
Udział pracowników stowarzyszenia w wydarzeniach z życia społeczności organizowane na obszarze.			x	
Organizacja regularnych spotkań dla członków stowarzyszenia celem omówienia postępu w realizacji LSR.				x
Zaproszenie mieszkańców obszaru LGD na spotkania, podczas których realizacja strategii na lata 2014-2020 zostanie zaprezentowana, zaprezentowane będą zrealizowane wskaźniki, wybrane projekty zrealizowane w ramach LSR (každorazowo na zakończenie spotkania przeprowadzana będzie ankieta mierząca stopień satysfakcji uczestników spotkania).		x		
Osobne spotkanie podsumowujące zorganizowane zostanie dla grup defaworyzowanych, ze szczególnym uwzględnieniem prezentacji projektów skierowanych do nich (každorazowo na zakończenie spotkania przeprowadzana będzie ankieta mierząca stopień satysfakcji uczestników spotkania).		x		
DZIAŁANIE: DOSTĘPNOŚĆ NA SPOTKANIA INDYWIDUALNE (komunikacja dwukierunkowa)				
Prowadzenie ciągłego doradztwa dla wszystkich chętnych w biurze LGD, w godzinach dostosowanych również do wszystkich grup docelowych, by szansę na kontakt miały osoby pracujące, zwłaszcza przedsiębiorcy, ale również i młodzież, grupy defaworyzowana.	x		x	

Celem zapewnienia stałości i ciągłości działań komunikacyjnych wyszczególniono w budżecie środki na jego realizację.

Efekty i wskaźniki:

Plan komunikacji wcielony w życie ma na celu realizację założonych celów, które zaś mierzone będą poprzez realizację założonych wskaźników. Za wskaźniki realizacji efektywności planu komunikacyjnego LGD założyło:

Wskaźniki produktu:

- liczba osobodni szkoleń dla pracowników LGD - 48 osobodni,
- liczba osobodni szkoleń dla organów LGD - 134 osobodni,
- liczba podmiotów, którym udzielono indywidualnego doradztwa - 300 podmiotów,
- liczba spotkań informacyjno-konsultacyjnych LGD z mieszkańcami - 40 spotkań

Wskaźniki rezultatu:

- liczba osób, które otrzymały wsparcie po uprzednim udzieleniu indywidualnego doradztwa w zakresie ubiegania się o wsparcie na realizację LSR, świadczonego w biurze LGD - 80 osób,
- liczba osób uczestniczących w spotkaniach informacyjno-konsultacyjnych - 1.200 osób,
- liczba osób zadowolonych ze spotkań przeprowadzonych przez LGD – 1.000 osób.

Monitorowanie i analiza efektywności planu komunikacji:

W ramach realizacji planu komunikacji zaplanowane działania z zakresu kontroli realizacji i efektywności. Działalność LGD zostanie upubliczniana co najmniej na stronie internetowej stowarzyszenia. Grupa będzie przez cały okres programowania poprzez swoje działania chciała utrzymywać mobilizację społeczną. Zachęcając do obecności na spotkaniach, do udziału w szkoleniach, zapraszać na spotkania indywidualne w biurze. Monitorowanie efektywności planu komunikacji przeprowadzane będzie na bieżąco przez pracowników biura LGD na podstawie posiadanych informacji (m.in. liczba wejść na stronę www, zasięg mediów lokalnych, listy obecności na spotkaniach, ankiety). W sytuacji, gdy wskaźniki realizacji planu komunikacji (określone dla danego roku realizacji LSR) nie zostaną osiągnięte grupa zarządzi spotkanie zespołu roboczego, na którym uzgodnione zostaną poprawki i plan naprawczy w celu zwiększenia efektywności działań komunikacyjnych.

Przykładowe działania naprawcze, które mogą zostać wdrożone na podstawie rekomendacji zespołu roboczego:

- zmiana narzędzi i środków przekazu (wykorzystanie nowych technologii, nowych możliwości i rozwiązań),
- zmiana budżetu w kierunku zwiększenia nakładu środków na komunikację.

W razie konieczności poprawy efektywności planu komunikacji, sugestie zespołu roboczego zostaną przedstawione członkom Zarządu, Komisji Rewizyjnej i pracownikom biura LGD, którzy będą mogli wnieść swoje uwagi i komentarze. Następnie projekt skorygowanego planu zostanie poddany konsultacjom w gronie członków LGD. Za zatwierdzenie zmienionego dokumentu będzie odpowiadał Zarząd LGD.

Harmonogram:

Wszystkie działania realizowane w ramach planu komunikacji będą odbywały się w zgodzie z założonym harmonogramem.

		HARMONOGRAM															
DZIAŁANIA	ŚRODKI PRZEKAZU	I poł. 2016	II poł. 2016	I poł. 2017	II poł. 2017	I poł. 2018	II poł. 2018	I poł. 2019	II poł. 2019	I poł. 2020	II poł. 2020	I poł. 2021	II poł. 2021	I poł. 2022	II poł. 2022	I poł. 2023	II poł. 2023
MEDIA LOKLANE	prasa/radio/telewizja		+		+		+		+		+		+				
DZIAŁANIA	ŚRODKI PRZEKAZU	I poł. 2016	II poł. 2016	I poł. 2017	II poł. 2017	I poł. 2018	II poł. 2018	I poł. 2019	II poł. 2019	I poł. 2020	II poł. 2020	I poł. 2021	II poł. 2021	I poł. 2022	II poł. 2022	I poł. 2023	II poł. 2023
DRUKOWANE MATERIAŁY PROMOCYJNE	ulotki, foldery	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	
	plakaty	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	
	banery/roll-up promocyjne	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	
	drobne gadżety	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	
	publikacje													+	+	+	
DZIAŁANIA	ŚRODKI PRZEKAZU	I poł. 2016	II poł. 2016	I poł. 2017	II poł. 2017	I poł. 2018	II poł. 2018	I poł. 2019	II poł. 2019	I poł. 2020	II poł. 2020	I poł. 2021	II poł. 2021	I poł. 2022	II poł. 2022	I poł. 2023	II poł. 2023
INTERNET	aktualizowanie www	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	
	obsługa social media	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	
	newsletter	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	
DZIAŁANIA	ŚRODKI PRZEKAZU	I poł. 2016	II poł. 2016	I poł. 2017	II poł. 2017	I poł. 2018	II poł. 2018	I poł. 2019	II poł. 2019	I poł. 2020	II poł. 2020	I poł. 2021	II poł. 2021	I poł. 2022	II poł. 2022	I poł. 2023	II poł. 2023
SPOTKANIA I SZKOLENIA	doradztwo w biurze LGD	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	
	ankietowanie uczestników	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	
	spotkania w terenie	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+				
	spotkania informacyjne	+		+		+											
	spotkania członków stowarzyszenia	+		+		+		+		+		+		+		+	
	udział w wydarzeniach społeczności lokalnej	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+				
	szkolenia z pisanja projektów	+		+		+		+		+		+					
	szkolenia z realizacji projektów		+		+		+		+		+		+				
	szkolenia z oceny projektów dla Rady		+		+		+										

